

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**«ТАНЫМ МӘДЕНИЕТІ:
ӨЗДІГІНЕН БІЛІМ АЛУ ЖӘНЕ ДАМУДЫҢ ЖЕКЕ ЖОСПАРЫ»
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАМАЛАРЫ**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
«КУЛЬТУРА ПОЗНАНИЯ: ЛИЧНЫЙ ПЛАН САМООБРАЗОВАНИЯ
И РАЗВИТИЯ»**

**Астана
2018**

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2018 жылғы 4 желтоқсандағы №12 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол №12 от 4 декабря 2018 года)

«Таным мәдениеті: өздігінен білім алу және дамытудың жеке жоспары» әдістемелік ұсынымдамалары– Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018. – 160 б.

Методические рекомендации «Культура познания: личный план самообразования и развития».– НАО им. И. Алтынсарина, 2018. – 160 с.

Әдістемелік ұсынымдама жеке тұлғаның өздігінен білім алуы мен мәдениетінің ролі зерделейді. Жеке білім беру бағытын іске асырудың бір құралы ретінде өздігінен білім алу мәдениетінің даму критерилері, көрсеткіштері мен деңгейлері, құрылымдық және функционалдық компоненттері, өздігінен білім алу жоспарын жасау тәсілдері мен әдістерін анықтайды.

Әдістемелік ұсынымдаманы педагогтер, жалпы білім беретін мектеп басшылары, біліктілікті арттыру жүйесінің қызметкерлері, білім берудің формальды емес қызметін ұсынушылар қолдана алады.

В методических рекомендациях изучена роль культуры познания в самообразовании личности, выделены и обоснованы структурные и функциональные компоненты, обозначены критерии, показатели и уровни развития культуры самообразования, изложены подходы и приемы составления личного плана самообразования, как одного из средства реализации индивидуального образовательного маршрута педагога.

Методические рекомендации могут быть использованы учителями, руководителями общеобразовательных школ, работниками системы повышения квалификации, организациями, предоставляющими услуги неформального образования.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2018
© Национальная академия
образования им. И. Алтынсарина, 2018

Кіріспе

Бүгінде жаһандық қоғамдастықта білімді жаңғырту жүріп жатыр. Бір ғана білім алу өмір бойына жеткілікті болады деген ескі тұжырымдама «баршаға білім беру, өмір бойы білім алу» деген жаңа тұжырымдамамен ауыстырылды.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі мұғалімнен білімн үнемі жетілдірілуін және оқытудың шығармашылық сипаты жағынан өсуін талап етеді.

1975 жылы тамызда ЮНЕСКО-ның 35-сессиясында өткізілген білім беру бойынша арнайы халықаралық конференция материалдары келешек мұғалімге оның барлық кәсіби қызметтері үшін жеткілікті білім беру мүмкіндігін беру мүмкін еместігін айтты.

Қазақстан халқына Жолдауында Н.Ә. Нұрсұлтан Назарбаев Төртінші Индустриалды Революция дәуіріндегі міндеттерді жүзеге асыру үшін барлық қажетті нәрселерге ие екенін атап өтті және елдегі бәсекеге қабілетті адами капиталды дамытудың негізгі міндеттерін анықтады. Осыған байланысты, бәсекеге қабілетті тұлғаны дамыту үшін құндылықтарды негіздеу, өздігінен білім алу қызметті ұйымдастыру, яғни оқыту әдіс-тәсілдерін арттыру қажет [11].

Қазіргі заманғы мұғалім өзінің кәсіби құзыреттілігін үнемі өздігінен оқытуға және жетілдіруге, педагогикалық инновацияларды практикада меңгеруге және енгізуге ынталандыруы керек бұл өз міндеттерін табысты орындауға және ХХІ ғасырдың қиындықтарын қанағаттандыруға дайын екендігін растайды.

Мұғалімнің біліктілігін арттыру мәселесі өте күрделі және әртүрлі. Бұл оның кәсіби қызмет ерекшеліктеріне педагогикалық әсер ету объектілерінің күрделілігіне және олардың өзгеруіне арналған жағдайларға байланысты. Сонымен қатар, мұғалім жұмысын жетілдіру жолдарын іздестіру көбінесе сенімді басшылық қағидаларсыз, педагогикалық шығармашылық мәні оның әлеуметтік-педагогикалық функциялары мен ұйымның қағидалары туралы қажетті ғылыми білімдерсіз жүргізіледі. Мұғалімнің кәсіби өздігінен білім алу мәдениетінің төмен деңгейі бұл себептердің бірі болып табылады.

Қазіргі заманғы мұғалім үшін үздіксіз білім беру және өздігінен білім алу идеясы өзекті болып табылады. Бастамашылдық, шығармашылық, тәуелсіздік әрдайым жақсы ұстаздың қызметіне тән. Алайда, көптеген педагогтар кәсіби педагогикалық өздігінен білім алу, өзін-өзі жетілдірудің мағынасы мен мақсатын түсініп, осы қызметтің әдіснамасын меңгермеген немесе оны қажет етпейді. Бұл тақырыптың өзектілігі осында жатыр.

Мұғалімнің кәсіби дамуы үшін технологиялардың бірі - бұл қазіргі заманғы мұғалімнің қалыптасуы мен дамуы үшін кәсіби және жоғары құзыреттілігі бар шығармашылық адам ретінде жеке білім беру жолы.

Жеке дара білім беру маршруты –бұл жеке тұлғалық басқалардан ерекше белгілерімен сипатталатын алға жылжу жолы, ол жол әдістемелік

алып жүру арқылы педагогтің жеке кәсіби дамуының бағдарламасын жасауды және іске асыруды қамтамасыз ететін дифференциалданған мақсатты жобаланған білім беру бағдарламасы болып табылады

Осы нұсқаулықтың мақсаты – өздігінен білім алуды ұйымдастыру және жеке тұлғаның өздігінен білім алу мәдениетін дамыту бойынша нұсқаулықтарды жасау.

Жұмыс барысында мынадай міндеттер орындалды:

- жеке тұлғаның өздігінен білім алудағы білім мәдениетінің рөлі зерттеледі;

- өздігінен білім алуды дамытудың критерийлері, көрсеткіштері мен деңгейлері анықталды және дәлелденді және құрылымдық-функционалдық компоненттер анықталды

- мұғалімнің жеке білім беру бағытын іске асырудың бір түрі ретінде өздігінен білім алудың жеке жоспарын құрастыру тәсілдері мен әдістерін анықтайды.

Әдістемелік нұсқауларды мұғалімдер, орта мектеп басшылары, біліктілікті арттыру жүйесінің қызметкерлері, бейресми білім беру қызметін көрсететін ұйымдар пайдалана алады.

1. Тұлғаның өздігінен білім алудағы таным мәдениетінің ролі

XXI ғасырда әлемдік қоғамдастық түбегейлі өзгерді, материалдық және рухани өндіріс, мәдени стандарттар елеулі өзгерістерге ұшырады және білім берудің ролі мен мазмұнын басқаша түрде қарастыра бастады. Білім беру жүйесін стратегиялық әлеуметтік бағдарлама ретінде дамыту әлемнің көптеген елдеріндегі ішкі саясаттың басты міндеті болып табылады. Сондай-ақ заманауи қоғамда мұғалімдердің біліктілігіне жоғары талап, үздіксіз білім алу қажеттілігіне байланысты. Әлемнің көптеген елдерінде ұлттық білім беру жүйесін жанарту және реформалау процестері басталды. Инновациялық үдерістер мұғалім, оның кәсіби біліктілігі мен құзыреттілігі модернизацияның басты нысанына айналды. Білім беру сапасы мұғалімдердің қызметін сипаттайтын көрсеткіштерге, олардың кәсіби құзыреттілігіне тікелей байланысты [11].

БҰҰ-ның Жаһандық іс-қимыл бағдарламасында: «Мұғалімдер білім беру саласындағы өзгерістерді және тұрақты даму үшін оқытуды жеделдетудің ең маңызды тетіктерінің бірі» деп атап өтілген.

Адамзат қоғамының дамуының қазіргі кезеңі адамзаттан техногендіктен антропогендік өркениетке көшудің салдары болып табылатын өзгеріс, тіпті дағдарыс ретінде сипатталады. Бүгінде халықаралық білім стандарттарын өзгерту, түрлі елдердің кәсіби және құзыретті қызметкерлері арасындағы біліктілік талаптарын жақындастыру процесі жүріп жатыр. Бірыңғай еңбек нарығы бар бірыңғай білім беру кеңістігін құру XXI ғасырдағы адамға жаңа сұранысты арттырады.

Қолданыстағы және дамыған заңдармен жұмыс істеп тұрған әлемдік білім беру жүйесі-кәсіби білімді, икемді, жоғары интеллектуалды, үздіксіз өздігінен білім алуы, өзін-өзі жетілдіруге, моральдық жағынан жетілген, білім беру парадигмаларының өзгеруіне белсене араласуға дайын, құндылықты бағыттаушылардың кез-келген қызмет саласына басшылық жасауға дайын.

ЕО-ның білім беру деңгейіндегі бірлескен ұсыныс болашақ мұғалімдерге мынадай маңызды дағдыларға ие болу қажеттілігін көрсетеді:

- білім алушылардың әмбебап (немесе ауыспалы) (transversal) білім беру құзыреттілігін үйрену барысында қалыптастыру қабілеті;
- қауіпсіз және қызықты білім беру ортасын қалыптастыру мүмкіндігі;
- әртүрлі әлеуметтік-мәдени орталардағы оқушылармен олардың қабілеттері мен қажеттіліктерінің кең ауқымында әртүрлі сыныптарда нәтижелі сабақ беру мүмкіндігі;
- әріптестермен, оқушылардың ата-аналарымен және мектептің әлеуметтік ортасымен серіктестікте өздерінің кәсіби қызметін қалыптастыру мүмкіндігі;
- рефлексиялық практикаға және ғылыми зерттеулерге қатысу нәтижесінде жаңа білім мен инновацияларды құру мүмкіндігі;
- өздерінің кәсіби даму процесінде өз бетінше білім алу мүмкіндігі.

Бірқатар ЕО елдерінің тәжірибесін талдау мен «Педагогикалық құзыреттілік аспектілері» (ЕО, 2013) зерттеу нәтижелері бойынша мұғалімнің бірқатар педагогикалық құзыреті анықталды:

- пәндік құзыреттілік (пән туралы білу немесе пән мазмұнын білу (педагогикалық мазмұнды білу, ПКК) субъектінің мазмұны мен құрылымын терең білуді білдіреді;

- тапсырмаларды, оқыту мазмұнын және мақсатын білу;

- оқушылар білімінің алдыңғы және ағымдағы деңгейін білу, пәнді оқып үйренудің ерекше қиындықтары;

- оқу жоспарына қатысты оқу әдістері мен материалдарын стратегиялық білімі, соның ішінде:

1) педагогикалық білім (оқыту мен оқыту үдерістерін білу);

2) оқу жоспарын білу (пәннің оқу жоспарын білу, арнайы пәннің мазмұнын жоспарлау және оқыту);

3) ой-өрістің кеңдігі, жалпы педагогиканың негіздерін білу (мәдениетаралық, тарихи, философиялық, психологиялық, әлеуметтанулық білім);

4) білім беру саясатының контекстік, институционалдық, ұйымдастырушылық аспектілері;

5) инклюзия және әртүрлілік мәселелері;

6) оқытудағы технологияны тиімді пайдалану;

7) даму психологиясы;

8) топтық үдерістер мен динамика, оқыту теориясы, ынталандыру мәселелері;

- оқытуды жоспарлау, басқару және үйлестіру, оның ішінде:

1) оқу материалдары мен технологияларын пайдалану;

2) оқыту мақсаттары мен процесстерін бақылау, бейімдеу және бағалау;

3) кәсіби шешімдер қабылдау үшін фактілер мен ақпараттарды жинау, талдау, түсіндіру (мектептің нәтижелері, сыртқы бағалау нәтижелері);

4) практикалық қолдану үшін ғылыми зерттеулерді қолдану, дамыту және құру;

5) әріптестермен, ата-аналармен және әлеуметтік қызметтермен ынтымақтастық;

6) өзара әрекеттесу дағдылары (түрлі стейкхолдермен, саяси күштермен және әртүрлі орталармен әлеуметтік-саяси өзара іс-қимыл);

7) кәсіби қоғамда жеке білім беру және оқыту үшін рефлексиялық, метагнитивтік, тұлғааралық дағдылар;

- көп деңгейлі динамикамен сипатталатын білім беру контексіне бейімделу (мемлекеттік саясаттың макро деңгейінен мектеп мезгілі деңгейіне дейін, сондай-ақ сыныптың микро-деңгейі және оқушылардың динамикасы);

- эпистемологическая сана (субъектінің сипаттамалары мен тарихи дамуына байланысты мәселелер, оның мәртебесі, басқа объектілермен өзара іс-қимыл);

- өзгерту арқылы ашылатын дағдылар:

- 1) оқыту мен зерттеуді қоса алғанда кәсіби даму мен оқытуды жалғастыру икемділікке, өзгеріске алдын-ала бейімділік;
- 2) барлық білім алушылардың оқытуды қолдаудағы қызығушылығы;
- 3) демократиялық принциптерді қолдауға бейімділік (әртүрлілікті және көпмәдениетті тануды қоса алғанда);
- 4) мұғалімге сыни көзқарас (емтихан, пікірталас, сауалнама);
- 5) ұжымда жұмыс істеу, кәсіптік қауымдастықтардағы ынтымақтастық және өзара іс-қимыл жасау.

Шет елдік өздігінен білім алу тәжірибесін қарастырайық. Ресейде мұғалімдердің өздігінен білім алуын ұйымдастырудың жаңа формаларының бірі желілік педагогикалық қоғамдастық болып табылады.

Желілік педагогикалық қоғамдастық – қажетті ақпаратты білетін, өздері туралы айтып, тәжірибе бөлісуді қалайтын әртүрлі өңірлерден келген мұғалімдерге, пікірлес адамдарға арналған интернет-ресурс. Әрбір мұғалім жүйелік қоғамдастыққа қосылып, тәжірибе алмасуға, әріптестерімен сөйлесуге мүмкіндік алады.

Қазіргі уақытта әр түрлі виртуалды қауымдастықтар мен мұғалімдердің желілік қоғамдастықтары сәтті жұмыс істейді, мысалы:

- Шығармашыл мұғалімдер желісі: <http://www.it-n.ru>
- Интернет-портал ProШколу.ru: <http://www.proshkolu.ru>
- Интернет-мұғалімдер қауымдастығы. Педкеңес.su: <http://pedsovet.su>
- Биология мұғалімдерінің сайты: tana.ucoz.ru
- География мұғалімдерінің сайты: <http://lotoskay.ucoz.ru/>
- Мұғалімдерге арналған ЗАВУЧ сайты. инфо: zavuch.info
- «Педагогическая олимпиада» жүйелік басылымы: <http://pedolymp.ru/polvopm.html>
- "Новое образование" ПБО Интернет-алаңы, "Новый Век" БД және К.Д.Ушинский атындағы педагогикалық инновациялар орталығы сайттары: <http://piram.umi.ru>
- Ресей жалпы білім беру порталы: www.school.edu.ru
- Ашық сынып: www.openclass.ru
- Жүйелік жоба "Инфоурок": <http://infourok.ru/>
- Интернеттегі видеосабак - мұғалімдер мен оқушыларға арналған сайт: <https://videouroki.net/>
- Мультисабак - мұғалімдерге арналған жаңа жоба: <http://multiurok.ru>.

Пән мұғалімдерінің виртуалды бірлестіктері табысты жұмыс жасайды. Белгілі мектептердің бірі - «Школьный сектор» (www.school-sector.relarn.ru) аталады. Бұл негізгі міндеттері - желілік білім беру тәжірибесін жинақтау және алмасу бойынша мектеп мұғалімдеріне ақпараттық-әдістемелік қолдау көрсету барысында мектептермен тұрақты тығыз байланысты жүзеге асыратын мұғалімдер мен оқушылардың қауымдастығы.

Openclass - бұл мұғалімдерге өздерін қызықтыратын көптеген кәсіби

мәселелерге жауап табу, олардың қызметін көрсету, өз білімін кеңейту және кәсіби біліктілігін арттыру үшін мүмкіндік беретін желі кеңістігі: www.it-n.ru шығармашыл мұғалімдердің желісі. Мұнда өз тәжірибеңізбен бөлісуге және әріптестердің тәжірибесін пайдалануға мүмкіндік бар:

- білім беру үдерісіне барлық қатысушылардың дистанциялық өзара іс-қимылын ұйымдастыру;
- білім беру бағдарламалары өнімдері туралы мәліметтер базасын құру және оларды аудитория мен мектептен тыс іс-шараларда қолдану тәжірибесі;
- АКТ саласында оқытушыларға әдістемелік қолдау көрсету;
- заманауи бағдарламамен қамтамасыз ету, оқу-әдістемелік материалдардың тұсаукесері;
- оқу процесіне қашықтан оқытудың инновациялық технологиялары мен әдістерін енгізу.

Әдістемелік бірлестіктер достастығы (COM) <http://center.fio.ru/som/> - пән мұғалімдерін әдістемелік қолдауға арналған сайттың бөлімі. Онда орта мектептегі курстар мен бастауыш мектеп пәндері бойынша әртүрлі материалдар бар. Кез-келген академиялық пәнге арналған беттерді таба аласыз. Сыныпта:

- компьютерлік технология мен Интернет технологиясын қолдану бойынша әдістеме;
- нақты тақырыптарды оқыту бойынша әдістеме;
- CD-ROM оқу аннотациялары және олармен жұмыс істеу әдістері;
- қызықты ғылыми фактілер мен жаңалықтар;
- бақылау, сынау және зертханалық жұмыстардың нұсқалары;
- пәндер бойынша оқу-әдістемелік әдебиеттер;
- жаңа басылымдардың аннотациясы (электрондық және дәстүрлі баспа өнімдері);
- білім алушылардың қызықты ғылыми еңбектері;
- конференциялар, форумдар туралы ақпарат, вебтегі жаңалықтар.

www.eun.org. Еуропалық Мектеп Желісі - Еуропалық білім беру саласына ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (ICT – Information and Communications Technology) енгізу мақсат ететін Еуропалық білім Министрліктерінің 26-дан астам халықаралық қоғамдастығы.

2020 жылға дейінгі үздіксіз білім беру стратегиясында мұғалімнің басты рөлі бар. XXI ғасырда ол (оның ішінде ересектерге тәлім беру мұғалімі) білімнің қайнар көзі ғана емес, сонымен қатар білім алушының сыни және креативті ойлау қабілеттерін дамыту, талдау, кәсіпкерлік, командалық жұмыс және өз ойларын білдіру қабілетін ауызша және жазбаша түрде дамыту болып табылады [2].

Қазіргі Қазақстанда әлемдік білім беру кеңістігіне бағытталған жаңа білім беру жүйесін қалыптастыру жұмыстары жүргізілуде. Бұл үдеріс білім беру теориясы мен практикасындағы елеулі өзгерістермен қатар жүреді.

Біздің өміріміздің кез келген саласында сапалы өзгерістер, тіпті одан да көп білім беруде жаңа мұғалімнің орны мен оның білім беру үдерісіндегі рөліне көзқарасы жоқ. Мұғалімдердің жаңартылған мазмұндағы оқыту технологиясының мақсаттары мен міндеттерін түсінбестен және оқытудағы құзыреттілікке бағытталған бағалаудың жаңа формаларын ескере отырып оқыту бұл іс жүзінде мүмкін емес. Сондықтан мұғалім жаңартылған білім мазмұнының әдістемесі мен мазмұнын қабылдауға, оқу процесін программалық және әдістемелік қамтамасыз етуді өзгертуге, педагогикалық қызметтің мақсаттары мен әдістерін өзгертуге дайын болу керек [3].

Қазақстанда үздіксіз педагогикалық білім берудің қазіргі заманғы тұжырымдамасы болып табылады:

- жеке тұлғаның, қоғамның, мемлекеттің даму қажеттіліктері;
- қазіргі заманғы мұғалімдердің білім кеңістігін кеңейту.

Қазақстандық білім беруді жаңғырту тұжырымдамасы білім сапасын арттыру, адами ресурстарды тиімді пайдалану міндетін анықтайды. Бұл мемлекеттік тапсырманы шешу педагог қызметкерлердің өздігінен білім алуы жүйесін ұйымдастырусыз мүмкін емес. Бүгінде білім беру сапасы білім беру кеңістігіндегі өзгерістерге ұқыптылықпен әрекет ететін мұғалімдерге тікелей тәуелді. Мұғалімдер өзгеру көшбасшылары болғанда, мектеп жақсы жаққа өзгеруі мүмкін. Мұғалімдердің жаңа жағдайда жұмыс істеуге дайын болмауы қазіргі білім беру реформалары үшін маңызды кедергі болып табылады.

Өзгеретін ортадағы мұғалімнің қызметі жаңадан дамып келе жатыр, бұл оның педагогикалық мәдениеттің белгілі бір деңгейінің белгісі ретінде кәсіби дамудың жеке векторы болуына мүмкіндік береді. Демек, мұғалімнің өздігінен білім алуы - қоғамның білімге қатысты әлеуметтік тәртібі және оның жеке кәсіби өсу факторы. Біздің қоғамның ғылыми және әлеуметтік прогресі маманның өздігінен білім алуы дайындық деңгейіне байланысты.

Уақыт мұғалімдерге кәсіпқойлық, ұтқырлық, практикалық тұрғыда ақпараттың артып келе жатқан ағындарын шығармашылық түрде қолдануға мүмкіндік береді. Жас ұрпақты тәрбиелеудің сапасы, оның өмірге дайындығы сондай-ақ мұғалімнің кәсіби және педагогикалық мәдениетінің деңгейіне, оның тұрақты жеке және кәсіби өсу қабілетіне байланысты. Білім берудің сапасын арттыру және оқушылардың жеке дамуын ынталандыруға байланысты заманауи жағдайларда білім берудің күрделі функцияларын жүзеге асыру мұғалімнің тұрақты өздігінен білім алуын талап етеді. Мұғалім өзінің миссиясын орындау үшін кәсіби мәселелерді шешуге дайын болуы керек, яғни кәсіби құзыреттілік деңгейде болу керек [2].

«Рухани :Жаңғыру» бағдарламасы шеңберінде «Отаным - Тағдырым» базалық бағытының «Тәрбие және білім» кіші бағдарламасы аясында «Ұстаз - өзгерістер елшісі» мұғалімдерінің кәсіби дамуы өзектендіріледі.

Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің көрсеткіштерінің бірі оның өздігінен білім алуы қабілеттілігі болып табылады, ол білім беру үдерісінің қазіргі жағдайына қанағаттанбаушылық, жетілмегендігі туралы және өсу мен

өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу.

Мұғалімнің өздігінен білім алуы заманауи педагогикалық идеялар мен технологияларды меңгеруге, оқытушының жеке және кәсіби өсуін қамтамасыз етуге, білім беру сапасын арттыруға және оқушыларды тәрбиелеуге бағытталған ерікті, белсенді, құнды, семантикалық, мотивациялық, шығармашылық кәсіби іс-әрекет ретінде қарастырылады. Мұғалімнің өздігінен білім алуы педагогикалық құндылықтардың, идеялардың, қазіргі заманғы технологиялардың, шығармашылық жағдайлардың, ортақ мәдениеттің тәуелсіздігін меңзейді [12].

Өздігінен білім алуы мұғалімнің жеке және кәсіби өсуінің шарты ретінде қарастырылады:

- мұғалімнің кәсіби және шығармашылық қызметін модельдейтін және мұғалімнің жеке өсуін қамтамасыз ететін жеке өздігінен білім алуы бағдарламасы;

- мұғалім тәуелсіз кәсіби және шығармашылық қызметке қосылғанда педагогикалық рефлексия механизмдерін енгізу.

Өздігінен білім алу мәселелері өмір бойы білім беру контексінде қарастырылады, бұл адамға өмірге, үнемі өзгертін жағдайларға бейімделуге мүмкіндік береді. Мұндай тәсілдің негізі - кәсіби білім беруді, біліктілікті арттыру идеясы [4].

Педагогика өздігінен білім беру үдерісін, өзін-өзі дамытушы тұлғаны дамытудың шарттары мен құралдарын, өздігінен білім алуы іс-әрекетін басқарудың және өзін-өзі басқарудың тәсілдерін және құралдарын, өздігінен білім алуы процесінде жеке тұлғаның қалыптасқан түрлі ой-өрістерін дамыту деңгейлерін зерттейді.

Философиялық тұрғыдан өздігінен білім алу білім танымының негізгі заңдылықтарына бағынатын, оның нәтижесі жаңа білім, интегралды, құрылымдау компоненті көрініс болып табылатын таным процесі болып табылады.

Қазіргі жағдайда өздігінен білім алу кәсіби икемділікті және ұтқырлықты қалыптастыруға және кәсіби қызметтің өзгертін шарттары мен мазмұнын бейімдеуге, сондай-ақ жеке тұлғаның сәтті жүзеге асырылуына жағдай жасауға мүмкіндік беретін кәсіби білім деңгейін қалыптастыруға бағытталуы керек.

Қазіргі заманғы білім беру жағдайы объективті түрде мұғалімге өзінің кәсіби және жеке даму қажеттілігін түсінуді талап етеді. Қоғамның интеллектуалды әлеуетінің өсуіне байланысты педагогикалық әсер ету саласын кеңейтуге байланысты, мұғалім уақыттың талаптарын қанағаттандыру үшін зияткерлік өзін-өзі байыту мен өздігінен білім алуы талаптарына сай болуы керек. Мұғалімнің жеке, жалпы және кәсіби мәдениеті әлеуметтік орта деңгейіне қарағанда тезірек даму керек. Биік рухани құндылықсыз адамзат мұғалім бола алмайды.

Таным мәдениеті мәселелерінде қазақтың дәстүрлі пәлсафалық мұрасын, ең алдымен, екі ірі ойшылдың: Абай Құнанбаев пен Шәкәрім

Құдайбердиевтің мұрасын ескеру маңызды. Абайдың барлық жұмысы білім, таным мәселесін қамтиды. Оның айтуынша, адамға ғана үш қасиет берілген: ақыл, сезім және ерік. Бұл үшеуі адамға таным құралы ғана емес, оларға туғаннан берілген адамдық қасиеттері. Абайдың «Қара сөздері» ақыл, сезім және ерік түсінігін ғана емес, сонымен бірге оның осы дүниетанымдық көзқарастың практикалық бағыттылығын куәландыратын қасиеттерді түбегейлі талдай біледі.

Адамның бес сезім мүшесі, бейнелеу мен әсерлер арқылы әмбебап таным мүмкіндігін талдағаннан кейін, Абай біздің бастапқы әсерден қатып қалған жүйеге емес, дүниетанымның үздіксіз өзгертін таным нысанымен жұмыс істемейтініміз туралы қорытындыға келеді.

Академиктер Ж.Әбділдин және Ғ.Есим, профессор О.Сегізбаев, М. Бурабаев, М. Орынбеков, Г.Барлибаева және басқа да көрнекті ғалымдар өздерінің шығармаларын таныммәдениетіне арнаған. Қазіргі кезде академик Ж.Әбділдиннің жетекшілігімен ғалымдар тобы «Әмбебап формалар мен таным әдістерін логикалық талдау» ғылыми жобасын әзірлейді.

Өздігінен білім алу мұғалімінің контекстінде мәдениет пен білімнің ролін қарастырайық.

Мәдениет пен таным - мәдени-тарихи эпистемологияның (әлеуметтік эпистемология) орталық проблемаларының бірі болып табылады. Білім - мәдениеттің маңызды құрамдастарының бірі, ал халықтың танымдық қызметі қоғамның мәдени өмірінің қажетті және маңызды бөлігі болып табылады. Мәдениет ұғымы- өз әлемін қалыптастырып және өзін өзі тәрбиелейтін адамның әлемге деген әмбебап қатынасын білдіреді.

«Мәдениет» деген латын сөзі тәрбие беру, білім беру, дамыту, өсіру болып табылады. Орыс тілінің сөздігінде Ожегова мәдениеті өндірістегі әлеуметтік және психикалық тұрғыда адам жетістіктерінің жиынтығы ретінде бір жағынан жоғары деңгейдегі нәрсе ретінде жоғары біліктілікті дамыту болып табылады.

Қысқаша сөздік танымды шынайы білімнің процесі ретінде логика бойынша анықтайды. Орыс тілінің түсіндірме сөздігінде: таным - бұл білім алу, түсіну, білу - заттардың шығу тегі мен мәнін білу дегенді білдіреді. Бір жағынан, жоғарыда көрсетілген «таным» анықтамаларында ең бастысы - білім алу. Білім - білімге ұмтылатын мақсат. Кейде білім өздігінен тартымды, өйткені ол арқылы адам өзінің өздігінен білім алу қызығушылықтары мен қажеттіліктерін қанағаттандырады. Бірақ, әдетте, білім тек өз еркімен ғана емес, оған лайық болса да, білім тәжірибелік өмір үшін қажет.

Оқыту дегеніміз не? Оқыту - білім мен дағдыларды меңгеру. Оқу - бұл білімге және дағдыға ие болуға бағытталған (әдейі) арнайы әрекет. Бұл оқыту жұмыс, ойындар мен қарым-қатынастардан ерекшеленеді, онда адам жаңа немесе жетілдірілген ескі білімдер мен дағдыларды қосымша өнім ретінде ғана алады [12].

Жоғары деңгейдегі оқыту мыналарды қамтиды:

Біріншіден, өздігінен білім алу әрекеттің ең жоғары, білімнің түрлері

мен таным әдістерін білу.

Екіншіден, өздігінен білім алу қызметтің әдістерін біліп қана қоймай, тиімді оқытуды ғана емес, оларды жақсы меңгеру қажет. Бұл әдістер туралы бүгін біз егжей-тегжейлі талқылайтын боламыз.

Үшіншіден, оқушы мұғаліммен бұрыннан белгілі өздігінен білім алу тапсырмаларды шеше біліп қана қоймай, сондай-ақ жаңа стандартты емес танымды жағдайларда жаңа шешімдерді өз бетімен табу керек.

Төртіншіден, білім мәдениетін иеленетін адам шығармашылықпен үйренуді біліп қана қоймай, сонымен бірге оқуға деген қызығушылығын тудырады, танытады, әртүрлі академиялық пәндерде кең өздігінен білім алу мүдделерге, жарқын интеллектуалды қажеттіліктерге ие.

Егер таным- білімді меңгеру болса, онда оқыту-арнайы мақсатқа сай білім алуға бағытталған, мақсатты білім түрін, арнайы ұйымдастырылған, қажетті артықшылықтармен қамтамасыз етілген және мұғалімнің көмегі болып табылады.

Осылайша, «тұлғаның өздігінен білім алу мәдениеті» деген фразаны анықтау, яғни адамның өздігінен білім алу белсенділігінің жоғары деңгейі немесе оқуға қабілеттілігінің жоғары дамуы деген тағы бір маңызды тұжырым жасауға болады.

Өздігінен білім алу мәдениеттің біз үшін неге маңызды екенін қарастырайық.

Осылайша, өздігінен білім алу мәдениет тек мектепте оқып-үйрену үшін ғана емес, жоғары білім алу, мамандық алу үшін де қажет болған жағдайда оны өзгерту үшін қажет. Барлық өмір стандартты емес өндіріс пен күнделікті проблемаларды шешу болып табылады, оның шешімі оқыту үдерісінде алуға болатын жаңа білім мен дағдыларды талап етеді. Уақыттың қиындықтарына лайықты жауап беру үшін, адам қолынан келгеннің бәрін жасай алу үшін, ол үйрену керек. Оның үстіне, бүгінгі күні адамзаттың өмір сүру әдісі деп айтуға болады. Мұны түсінетін және білім мәдениетіне ие адам тек өмірде табысты әрі бәсекеге қабілетті болуы мүмкін.

Білім мәдениетінің негізі, әлемді және өздігінен білім алған адамның негізі ғасырлық еңбек ақыл-ойының ойлау әдісі болып табылады. Қазіргі уақытта олар білімнің әмбебап құралына айналды, олар біліктілік жүйесімен қалыптасты. Бұл дағдыларды шартты түрде *бес топқа* біріктіруге болады:

- талдау және синтездеу мүмкіндігі;
- салыстыру мүмкіндігі;
- жалпылау және жіктеу дағдылары;
- түсініктерді анықтау қабілеті;
- дәлелдеу және жоққа шығару мүмкіндігі.

Жоғары деңгейдегі білім әрқашан шығармашылық процесс ретінде қызмет етеді. Шығармашылық – қашанда таным, танымсыз білім жоқ. Шығармашылық ойлау проблемаларды өз бетімен анықтауға мүмкіндік береді (яғни, қажетті және нақты арасындағы айырмашылық) және бұрын белгісіз түпнұсқа құралдарды және оларды шешу жолдарын табу.

Таным - бұл әлем туралы және өзіңіз туралы білім алу процесі. Білу адам өзінен сұрақтар туғызатын сәттен бастап басталады: Мен кімін, неге осы әлемге келдім, қандай миссияны орындауға тура келді. Cognition - бұл тұрақты процесс. Адам өз іс-әрекеттері мен әрекеттерін басқаратыны туралы өз ойларымен таныс болмаса да пайда болады. Зерттеу процесінде бірқатар ғылымдар зерттеледі: психология, философия, әлеуметтану, ғылыми әдіснама, тарих, ғылым ғылымы. Кез-келген білімнің мақсаты - өзін-өзі жетілдіру және ой-өрісін кеңейту.

Таным ғылыми санат ретінде айқын анықталған *құрылымға* ие. Таным міндетті түрде субъект мен объектіні қамтиды. Осы тақырып бойынша білімді жүзеге асыру үшін белсенді қадамдар жасайтын осындай адамды түсіну керек. Білім пәні - субъектінің назарын аудару. Білім объектісі басқа адамдар, табиғи және әлеуметтік құбылыстар, кез-келген нысандар болуы мүмкін.

Білім беру әдістерін түсіну әлем туралы жаңа білім алу процесі жүзеге асырылатын құралдарды білдіреді. Білім әдісі дәстүрлі эмпирикалық және теориялық бөлінеді.

Танымның эмпирикалық әдістері кез-келген зерттеу жұмысының көмегімен тәжірибені растайтын объектіні зерттеуді қамтиды. Эмпирикалық білім беру әдістері: бақылау, эксперимент, өлшеулер, салыстыру.

- Бақылау - объектімен тікелей өзара байланыссыз зерттелетін таным әдісі. Басқаша айтқанда, байқаушы таным объектісінен қашық болуы мүмкін және сол уақытта қажетті ақпаратты ала алады. Байқаудың көмегімен субъект нақты мәселе бойынша өз қорытындыларын шығарып, қосымша болжамдар жасай алады. Бақылау әдісі психологтар, медицина қызметкерлері және әлеуметтік қызметкерлер тарапынан кеңінен қолданылады.

- Эксперимент - бұл арнайы құрылған ортаға ендіруде өздігінен білім алу әдісті ұсынады. Бұл білім беру әдісі сыртқы әлемнен кейбір абстракцияны білдіреді. Эксперимент көмегімен ғылыми зерттеулер жүргізілді. Осы білім беру әдісі барысында ұсынылған гипотеза расталды немесе расталмады.

- Өлшеу - білім объектісінің кез келген параметрлерін талдау: салмақ, өлшем, ұзындық және т.б. Салыстыру барысында білім объектісінің маңызды сипаттамаларын салыстыру жүргізіледі.

- Синтез жеке бөліктерді біртұтас интеграциялауды, олардың арасындағы байланыстың ашылуын қамтиды. Синтез барлық білім үрдісінде белсенді қолданылады: жаңа ақпаратты қабылдау үшін оны бұрыннан бар білімдермен байланыстырған жөн.

- Классификация - бұл нақты параметрлер бойынша топтастырылған объектілерді топтастыру.

- Жинақтау негізгі сипаттамалар бойынша жекелеген баптарды топтауды қамтиды.

- Тегістеу - объектіні немесе құбылыстың тиісті бөлшектеріне назар аудару үшін жүргізілетін нақтылау процесі.

- Абстракция зерттеудің проблемасына қатысты басқа көзқарасқа ие болу үшін жаңа көзқарасты анықтау үшін белгілі бір объектінің жеке жағына назар аударуды қамтиды. Дегенмен, басқа компоненттер қарастырылмайды, олар назарға алынбайды немесе оларға жеткіліксіз назар аударылады.

- ұқсастығы таным объектісінде ұқсас объектілердің болуын анықтау мақсатында жүргізіледі.

- Дедукция - бұл өздігінен білім алу тұжырымдар процесінде дәлелденген нәтиже ретінде жалпыдан нақты сипатқа көшу.

Индукция - бұл білімнің қорытындысы бойынша дәлелденген нәтиже ретінде, тұтастай алғанда, көшу.

- Идеализация шын мәнінде жоқ нысанды білдіретін жекелеген ұғымдарды қалыптастыруды қамтиды.

- Модельдеу білім процесінде қолданыстағы объектілердің кез-келген санатын қалыптастыруды және дәйекті зерттеуді қамтиды.

- Формализация жалпы белгілерді қолданатын нысандарды немесе құбылыстарды көрсетеді: әріптер, сандар, формулалар немесе басқа белгілер.

Таным түрлерінде адамның сана-сезімінің негізгі бағыттары арқылы таным үрдісі көрсетілген. Кейде олар таным формалары деп аталады.

Таным қоршаған айналасындағы шындық туралы қажетті білім алудың терең процесі ретінде өз құрылымы, әдістері, түрлері бар. Әрбір білімнің түрі әлеуметтік ойлар тарихында және бір адамның жеке таңдауы бойынша өзге кезеңге сәйкес келеді.

Өздігінен білім алу қызығушылық маңызды құбылыс болып табылады, сондықтан ол оның әртүрлі партияларымен оқыту мен білім беру үдерісіне әсер етуі мүмкін. Педагогикалық тәжірибеде өздігінен білім алу қызығушылық адамның өздігінен білім алу белсенділігін күшейту, ынталандыру құралы ретінде қарастырылады. Оқу процесін тартымды етуге, оқушылардың назарын аудармайтын оқытудың дәл аспектілерін айқындауға мүмкіндік береді.

Егер адам сыртқы әлемнен емес, маңызды болып саналатын қызықты нысанда ұсынуға үйретудегі ерекше нәрсе туралы ойлау керек [6].

Өздігінен білім алу қызығушылық, сыртқы келбет пен қалыптасудың объективті жағдайымен ерекшеленіп, өзінің ең маңызды аспектілеріне әсер ететін жеке өзіндік жеке процесс болып табылады.

Өздігінен білім алу қызығушылық оқытудың құралы ретінде дамыған оқыту құралдарының арсеналында ғана пайдаланылады, ол адамның жаңа дамуының өсіміне жол ашып, болашағын ашады.

Өздігінен білім алу қызығушылық мұғалімдердің кәсіби қызметінің ең маңызды себептері болып табылады және бұл оның ең маңызды көрінісі. Өздігінен білім алу қызығушылықтың өз тақырыбы бар, ол белгілі бір тақырыптық салаға, мұғалім іздейтін терең білімге нақты және нақты түрде назар аударды. Мотив объективті әлемнің адамға әсерін білдіреді, ол тек

оның ойында көрінеді, сонымен қатар белгілі бір көзқарасты тудырады. Білімге ұмтылу - адамның ішкі қажеттілігі. Ол өзінің айналасындағы әлемді өз тұжырымдамалары мен үрдістерімен теңестіруге ұмтылады. Осыдан қызығушылық пен білімге ұмтылу туындайды.

Оқуға себеп ретінде өздігінен білім алу қызығушылық онымен бірге өмір сүре алатын басқа да себептер бойынша бірқатар артықшылықтарға ие. Өздігінен білім алу қызығушылық мотив сияқты, тұлғаны оқытудың басқа да себептері болып табылады. Бұл оның артықшылығы. Өздігінен білім алу қызығушылықтың ерекшелігі білім алушыны оқытудың негізі болып табылады, ол «белгілі» және «нақты» себептері бар жоспарын біріктіреді. Өздігінен білім алу қызығушылық педагогикалық құбылыстарда мақсат және құрал ретінде әрекет етеді.

Кез-келген мотив секілді, өздігінен білім алу қызығушылық бөлек емес, ол басқа мотивтер шеңберінде дамиды және олармен өзара әрекеттеседі. Әлеуметтік және өздігінен білім алу қызығушылықтың мотивтерімен тығыз байланыс бар. Өздігінен білім алу қызығушылық моральдық қызығушылықпен өзара әрекеттеседі.

Мұғалімнің өздігінен білім алуы басқа қажетті ерекшеліктерді атамастан, өздігінен білім алу қызметтің бір түріне жатады. Мұғалімнің өздігінен білім алуы кәсіби-бағдарланған ақпараттық-коммуникативті өздігінен білім алу әрекеттің түрі ретінде анықталады. Мұғалім үшін өздігінен білім алуы - өз бетінше аяқталмайды, бірақ білім алушыларды ілгерілету үшін педагогикалық қызметті жетілдіру мүмкіндігіне ие. Педагогикалық өздігінен білім алуы кезінде мұғалімнің қалыптасқан және жаңа психологиялық, педагогикалық және әдістемелік білімдерін жетілдіруде және орындалатын жұмыстардың сипатына сәйкес шығармашылық пайдалануға бағытталған мақсатты тәуелсіз өздігінен білім алу қызметі түсініледі.

Өздігінен білім алу белсенділік адамның жаңа білімдерін, дағдыларын, дағдыларын меңгеруге, барлығын жетілдіруге, интеллектуалды деңгейін өзгертуге, интеллектуалдық деңгейін өзгертуге бағытталған белсенді танымының көрінуінің субъективті-субъективті формасы ретінде анықталады. Өздігінен білім алу, әдетте ерікті түрде жүзеге асырылатын (яғни адамның еркін еркіне сәйкес) адамның өздігінен білім алу қызметі ретінде түсінеміз; екіншіден, оны адамның өзі бақылайды; үшіншіден, адамның кез-келген қасиеттерін жақсарту керек. Ал оны адам өзі біледі [13].

Оқуға құмарлығына себеп ретінде өздігінен білім алу қызығушылық онымен бірге өмір сүре алатын басқа да себептер бойынша бірқатар артықшылықтарға ие. Өздігінен білім алу қызығушылық мотив сияқты тұлғаны оқытудың басқа да себептері болып табылады. Бұл оның артықшылығы. Өздігінен білім алу қызығушылықтың ерекшелігі білім алушыны оқытудың негізі болып табылады, ол «белгілі» және «нақты» себептері бар жоспарын біріктіреді. Өздігінен білім алу қызығушылық педагогикалық құбылыстарда, мақсатқа және құралы ретінде әрекет етеді.

Кез-келген мотив секілді, өздігінен білім алу қызығушылық бөлек емес, ол басқа мотивтер шеңберінде дамиды және олармен өзара әрекеттеседі. Әлеуметтік және өздігінен білім алу қызығушылықтың мотивтерімен тығыз байланыс бар. Өздігінен білім алу қызығушылық моральдық қызығушылықпен өзара әрекеттеседі.

Өздігінен білім алу белсенділік мақсаттар мен қызығушылықпен сипатталады.

Өздігінен білім алу қызметтің мақсаттары әртүрлі болуы мүмкін. Бұл, ең алдымен, жаңа белгісіздіктің танымалдығы, белгісіздіктің белгілі бір белгіге қосылуын, жаңа бейнелерді, тұжырымдамаларды, объектілерді құруды, жаңа түпнұсқа әдістерді және іс-қимылдарды пайдалануды, практикалық немесе интеллектуалды міндеттерді шешу қажеттілігін білдіреді.

Өздігінен білім алу қызметтің себептері адамның сыртқы әлем туралы және өзі туралы ақпарат алуға ынталандыратын түрлі психикалық күйлер болуы мүмкін. Осындай себептермен зерттеушінің қоршаған ортаға ұмтылысын, қызығушылығын қанағаттандыру, өздігінен білім алу көзқарасты жүзеге асыру.

Мотивациялар өздігінен білім алу қызметтің пайда болуына, таңдауына, фокусына, ұзақтығына және тұрақтылығына байланысты. Өздігінен білім алу қызметтің нақты және ерекше емес себептері бар. Ерекше мотивтердің қызығушылығы, ынта-жігері және т.б. Ерекше факторларға сыртқы себептермен туындаған себептер, мысалы, басқа адамдардың сұраныстары, мақтауға ие болу, топтағы жоғары мәртебеге ие болу ниеті және т.б.

Өздігінен білім алу қызметтің тиімділігіне үлкен әсер ету табысқа қол жеткізуге уәждемесі және сәтсіздікті болжауға уәждемесі бар. Табысқа жетуге талпынатын адамдар үнемі барлық шығындарға сәйкес келетін мақсатқа жетуді қалайды. Мұны істеу үшін олар өздерінің барлық ресурстарын жұмылдырып, үлкен ерік-жігер мен өздігінен білім алу қызметте барынша назар аударады. Мүгедектікке мұқтаж адамдар, қалай табысқа жету туралы ойланбастан, сәтсіздікке жол бермеу туралы. Олар көбінесе сыншылардан қорықпайды, белсенділікке теріс эмоциялар жасайды [13].

Өйткені нақты өмірде адамның қызметі әрдайым полимотивленеді, яғни бір мезгілде екі немесе одан да көп себептермен басқарылады, мұғалімнің өздігінен білім алу әрекеті мотивтер кешенімен анықталады. Мұғалімнің мотивациясы жеке және кәсіби өсуде жетістікке жету керек.

Өздігінен білім алу қызметте сәттіліктің пайда болуына немесе себептерін бұзуға себеп болатын себептердің қатарында біз сыртқы және ішкі факторларды ажырата аламыз. Сырттына мыналар жатады: өздігінен білім алу әрекеттің күрделілігі мен жағдайлардың араласуы ішкі: жақсы нәтиже алуға және өздігінен білім алу қабілеттердің болуына тырысады.

Өздігінен білім алу - жеке тәртіпті ынталандыру арқылы және өздігінен білім алу ісінің әлеуметтік маңызы туралы хабардар болуының әсерінен реттелетін жүйелі, үздіксіз үдеріс. Өздігінен білім алу адамның іс-әрекеттерімен байланысты әлеуметтік үдеріс, оң мотивациялық қызметті және өзін-өзі ұйымдастыруды көздейтін мақсатты өздігінен білім алу белсенділік ретінде анықталады; ерікті күш көрсетілуімен сипатталатын; өздігінен білім алу дағдылардың белгілі бір жүйесінің болуы және өзін-өзі бағалаудың жеткілікті деңгейі.

Өздігінен білім алу қызметті ынталандыру үшін айрықша маңызы бар өздігінен білім алу қызығушылық. Өздігінен білім алу қызығушылық адамның эмоциялық жағынан боялған рухани күйі болып табылады, ол оны әлемді және өздігінен белсенді зерттеуге шақырады. Егер қызығушылық бар болса, оқыту үдерісі тартымды әрі жемісті болады. Ол бүкіл адамды тұтқындайды және оның өмірін мағыналы әрі мақсатты етеді. Мүдделердің тұрақтылығы белгілі бір салада өздігінен білім алу қызметке қатысу ниетінің ұзақ мерзімді сақталуында көрініс табады.

Өздігінен білім алу қызметте адамның өз қабілеттерін түсінуі маңызды. Өз қабілеттерін жоғары бағалайтындар үшін, сәтсіздікке ұшыраған жағдайда, өздігінен білім алу қызметке деген қызығушылық азайып кетпейді, алайда қабілеті жоқ деп санайтын адамдар үшін бұл төмендейді.

Өздігінен білім алу белсенділік - адам қызметінің ең қарқынды көрініс формаларының бірі. Қызмет - жануардың реакцияның «тәуелсіз күші», сыртқы әлеммен өмірлік байланыстарды қамтамасыз ету немесе трансформация көзі ретінде тірі жандардың өз динамикасы.

Сократтан бастап адам психикасының қызметі «Өзінді біл» ұранымен анықталады. Психиканың қызметін тани отырып, Аристотель оны таза практикалық жағынан қарады. Аристотель құқықты біле тұра, оны одан әрі біле алмайды, Аристотель белсенді трансформациялық билікті тек білімде ғана емес, сонымен қатар тұрақты жаттығуларда көре алады: «Табиғат бізде бар, біз алдымен мүмкіндікті аламыз, содан кейін біз шынында».

Жеке тұлғаны дамытудың ішкі қажеттілігі, қажеттіліктерден басқа, олардың негізінде қалыптасатын себептері, мүдделері мен көзқарастарын қамтиды.

Мотив қажеттілікті және белгілі бір ақтауды қамтиды. Сыйақы адам үшін тартымды қызметтің эмоционалды негіздемесі болып табылады. Орнатуға дайындық, белгілі бір қызметті орындау үшін адамның бейімділігі. Әр адамның жеке дамуының әртүрлілігі, әртүрлілігі мен ерекшелігі, оның жеке сәйкестігі сол сыртқы жағдайлар әртүрлі түрде қабылданады және адамдардың ішкі саласына әсер етеді, олардың негізінде әр түрлі қажеттіліктер, көзқарастар, мотивтер мен мүдделер қалыптасады.

Өздігінен білім алу қызметтің және өздігінен білім алудың өзара қарым-қатынасы ең тікелей: өздігінен білім алу әрекеті өздігінен білім алу қызметтің көрінісіндегі ең жоғары нысандардың бірі. Өздігінен білім алу қызметті қолдау үшін, ең алдымен, білімге оң көзқараспен қарау және

оларды тұрақты байыту және тереңдету қажет. Өздігінен білім алу өздігінен білім алу белсенділіктің даму деңгейімен ғана туындайды. Үйрену және оқып үйрену жеткіліксіз, ақыл-ой техникасына ие болу керек. Өздігінен білім алу белсенділік пен өздігінен білім алудың басқа қажетті компоненті ретінде интеллектуалды дағдыларды қалыптастыру және психикалық еңбек мәдениетін қалыптастыру. Мүмкін, өзара байланыс туралы емес, сонымен бірге бұл екі тұжырымдама өркениет (өздігінен білім алу белсенділік) және түрлер (өздігінен білім алу) ретінде әрекет ететіні туралы психологиялық тұрғыдан сауатты болуы мүмкін [6].

Осылайша, өздігінен білім алудың негізгі сипаттамалары: қажеттіліктің ішкі білімі, ішкі жеке еркіндік, мақсаттылық, өзін-өзі жүзеге асыру. Қазіргі жағдайдағы өз бетінше білім алу кәсіби икемділікті және ұтқырлықты қалыптастыруға және кәсіби қызметтің өзгеретін шарттары мен мазмұнын бейімдеуге, сондай-ақ адамның өзін-өзі табысты жүзеге асыруға жағдай жасауына мүмкіндік беретін кәсіби білім деңгейін қалыптастыруға бағытталуы керек [5].

Заманауи зерттеулер мен сарапшылар болжамдарына сәйкес, ХХІ ғасырда адамзат белгісіз ортада күрделі болжанбайтын міндеттерді шешуге міндетті. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев: «Болашақтан алға шығып, қиындықтарға батыл жауап бере алатын адамдар тұрып, күте тұра, жеңімпаз бола алады».

Тұрақты жаңартылған ғылыми білімдер мен дамып келе жатқан технологиялар жағдайында тұлғаның бәсекелестік артықшылығы, білуге қабілеті мен дайындығы, стандартты емес тапсырмаларды шешу, өзін-өзі ұйымдастыру, командалық жұмыс, өздерінің мамандануымен, шығармашылығымен шектелмей, білімді меңгеруге дайындық сияқты қасиеттер. Әлемдік тәжірибеде бұл құзыреттер «ХХІ ғасыр дағдылары» деп аталады[3]. Қазіргі заманғы білім беру жүйесіндегі ең басты міндеттердің бірі осындай құзыреттерді дамыту болып табылады. Мұғалім білімі мен дағдыларын үнемі жаңартып отыру керек. Ақпараттық технологияларды дамытудың және экономиканы цифрландырудың жоғары қарқындылығының арқасында мұғалім осы білімдерді дұрыс пайдаланып, негізгі оны «ХХІ ғасырдың дағдыларының» бірі болып табылатын Оқушытерге беру қабілеті.

Қазақстан халқына Жолдауында Н.Ә. Нұрсұлтан Назарбаев Төртінші Индустриалды Революция дәуіріндегі міндеттерді жүзеге асыру үшін барлық қажетті нәрселерге ие екенін атап өтті және елдегі бәсекеге қабілетті адами капиталды дамытудың негізгі міндеттерін анықтады. Осыған байланысты, құндылықтарды негіздеуді, оқыту тәсілдерін, өздігінен білім алу қызметті ұйымдастыру әдістерін, яғни, оқытудың рөлін арттыру қажет. бәсекеге қабілетті тұлғаны дамыту[1].

Қазіргі заманғы мұғалім өзінің кәсіби құзыреттілігін үнемі өздігінен оқытуға және жетілдіруге, педагогикалық инновацияларды практикада меңгеруге және енгізуге ынталандыруы керек, бұл өз міндеттерін табысты

орындауға және ХХІ ғасырдың қиындықтарын қанағаттандыруға дайын екендігін растайды.

2. Тұлғаның өздігінен білім алуы және дамуы: құрылымы, критерийлері, көрсеткіштері және даму деңгейлері

Мұғалімдердің біліктілігін арттыру және қайта даярлау жүйесі жұмыс істейді және қазақстандық білім беру жүйесін жаңартудың бірыңғай процесінде дамиды. Оқытудың алдыңғы қатарлы жүйесіндегі жұмыс білім беру процесінің барлық кешенін: оқу үрдісін жандандыруды, жаңа мазмұнды және оны ұйымдастырудың формаларын, білімнің әлеуметтік-мәдени және құндылығын қайта бағдарлауды ескереді [3].

Бүгінде көптеген мұғалімдерге кәсіби мұғалім болу үшін үнемі жаңадан бастаушы ұстаз болуға болады. Енді, бәріміз үшін, ниетіміз, позициясы, педагогикалық тәжірибесі мен шеберлікке қарамастан, бұл уақыт дереу, дереу, үстелге отыру және оқуға үйрету. Мұғалімнің жұмысы жоғары ұтқырлықпен ерекшеленеді, ерекше күрделілігі мен әмбебаптығы, терең және әртараптандырылған ғылыми және кәсіби білім мен дағдыларды талап етеді. Егер мұғалім өз бетімен жұмыс жасамаса, онда алған теориялық білімі, әдетте, ұмытып кетеді және жеке пайымдаулар бет-әлпетке айналады және күрделі педагогикалық шындықтың объективті қасиеттерін, құбылыстарын және фактілерін көрсетпейді.

Өздігінен білім алудан тыс, мұғалімнің жеке және кәсіби даму идеясы іс жүзінде мүмкін емес. Әлеуметтанушылар қоғамның даму перспективасы - бұл белсенділікті әуесқойлық қызметке (жалпы социологиялық заң) айналдыру, өзін-өзі дамытуға, білім беруді өздігінен оқытуға айналдыру.

Мұғалімдердің біліктілігін арттыру және қайта даярлау жүйесі жұмыс істейді және қазақстандық білім беру жүйесін жаңартудың бірыңғай процесінде дамиды. Оқытудың алдыңғы қатарлы жүйесіндегі жұмыс білім беру процесінің барлық кешенін: оқу үрдісін жандандыруды, жаңа мазмұнды және оны ұйымдастырудың формаларын, білімнің әлеуметтік-мәдени және құндылығын қайта бағдарлауды ескереді.

Өздігінен білім алу дәстүрлі түрде адам жүзеге асыратын өздігінен білім алу іс-әрекет ретінде түсіндіріледі.

Мұғалімнің өз бетінше білім беруі келесі жағдайларда тиімді болады:

- Өздігінен білім алу үдерісінде мұғалімнің өзін-өзі дамыту және өзін-өзі дамыту қажеттілігі жүзеге асырылады.

- Мұғалім өздігінен білім алу және педагогикалық тәжірибені игеру әдістеріне ие. Мұғалімнің педагогикалық тәжірибесі - білім беру жағдайын өзгерту факторы. Мұғалім кәсіби қызметтің оң және теріс аспектілерін түсінеді, оның жетілмегендігін мойындайды, сондықтан өзгертуге болады.

- Мұғалім ойлау қабілетін жетілдіреді. Педагогикалық рефлексия - бұл кәсіби мұғалімнің қажетті атрибуты (рефлексия өз іс-әрекеттеріңізді, ішкі

сезімдеріңізді, күйлеріңізді, тәжірибелеріңізді түсінуге бағытталған, адам қызметінің әрекетін білдіреді, осы қызметті талдау және тұжырымдарды қалыптастыру). Педагогикалық қызметті талдау кезінде теориялық білімді, диагностиканы меңгеру қажет - өзін-өзі диагностикалау және білім алушыларды диагностикалау, педагогикалық тәжірибені талдауға практикалық дағдыларды алу қажеттілігі.

- Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы зерттеу және іздеу жұмыстарын жүргізу мүмкіндігін қамтиды.

- Мұғалім педагогикалық шығармашылыққа дайын.

- Жеке және кәсіби даму мен өзін-өзі дамытудың өзара байланысы.

Бүгінгі күні мұғалім «әрбір кәсіби жағдайға барабар дайындықты, жылдам өзгеретін жағдайларда қайта дайындалуға дайын болуды» талап етеді. Психологтар бұл жағдайдағы адамның қызметі өздерінің қорлары мен ішкі ресурстары есебінен қоршаған ортаға жақсы бейімделуге және толыққанды бейімделуге бағытталуы мүмкін, онда өзін-өзі дамыту динамикалық дамудың шешуші факторы болып табылады [4].

Өзін-өзі дамыту адамның өзгеруіне, рухани қажеттіліктерін, шығармашылық қабілеттерін және барлық жеке әлеуетін ашып, байыта түсудегі өз іс-әрекеті деп түсініледі. Кәсіби өзін-өзі дамыту - жеке тұлғаның өзін-өзі жобалаудың серпінді және үздіксіз үдерісі. Мұғалімнің кәсіби өсу кезеңдерін жіктеуге түрлі тәсілдер бар.

Мысалы, Р. Фуллердің жіктемесінде мұғалімнің кәсіби қалыптасуының үш кезеңі бар, олардың әрқайсысы міндетті түрде өздігінен білім алу процесі жүреді:

I. «Құтқару» кезеңі (жеке кәсіби қиындықтармен сипатталатын жұмысының алғашқы жылы);

II. «Бейімделу» кезеңі және әдістемелік ұсыныстарды белсенді оқыту (2 жылдан 5 жылға дейін, мұғалімнің олардың кәсіби қызметіне ерекше назар аударуымен сипатталатын);

III. «Жетілу» кезеңі (6 жылдан 8 жылға дейін, өздерінің педагогикалық тәжірибелерін және тәуелсіз педагогикалық зерттеулерге деген ұмтылысын қайта қарауға ұмтылысымен ерекшеленеді).

Осылайша, бірінші кезең жеке кәсіби мәселелермен сипатталады. Өздігінен білім алу кәсіпқой болып қалыптасады, өзіңізді маман ретінде түсінудің өзекті қажеттілігі бар. Екінші кезең мұғалімнің кәсіби қызметіне назар аударады. Үшінші кезең креативті қажеттіліктермен сипатталады. Өздігінен білім алу және педагогикалық қызмет жалпылама талдауды және талдауды талап етеді.

Қазақстан Республикасының үздіксіз педагогикалық білім беру тұжырымдамасы жаңа білім берудің мұғаліміне, рухани жағынан дамыған, бейнелеу қабілеті бар, кәсіби дағдыларды, педагогикалық сыйлық пен жаңалыққа ұмтылуға, оның жеке басын одан әрі дамытуға және дамытуға мотивацияға қабілетті шығармашылыққа назар аударады[3]. Көріп отырғаныңыздай, қазіргі заманғы білім беру кеңістігіндегі мұғалімдер осы

тақырып бойынша өзекті, іргелі ақпаратқа ие болуы керек; әлемді және онда өмір сүретін адамды түсіну үшін елеулі гуманитарлық тренингтерге ие болу; технологияларды қолдау сабақтары маңызды жаңартылады; ақпараттық технологияларды бәрі түсінуі керек; әрбір қызметкер кәсіби түрде сау болуы керек; Әрбір мұғалім қай жерде жұмыс істесе де - ауылда немесе қалада - балаларды сапалы білім беру қызметтерімен қамтамасыз етуі керек, ол жақсы оқушының нәтижесі болады [11].

Мұғалімнің шартты ойлану қабілетіне тоқталайық.

Қызметтегі педагогикалық рефлексия қиындықтардан (күмәндан) өзін-өзі талқылауға және одан шығу жолын іздестіруге бағытталған дәйекті әрекеттер болып табылады. Рефлексия - кәсіби қызметтің әр қадамын үнемі талдау және бағалау үшін күрделі ойлау қабілеті. Негізгі интеллектуалды дағдыларды қамтитын рефлексиялық қабілеттердің көмегімен сіз өзіңіздің кәсіби қызметіңізді белгісіздік жағдайында басқара аласыз. Бірлесе отырып, бұл «негізгі дағдылар» мұғалімнің кәсіби тәжірибесі жетілдірілетін рефлексиялық технологияны құрайды.

Оқу кеңістігі жалпы педагогикалық және әдістемелік деңгейін үнемі жетілдіруді қажет ететін мұғалімнің жалпы мәдениетіне және әлеуметтік біліміне жоғары талаптар қояды. Мұғалім бүгінгі күні оны оқыту және қайта даярлау қазіргі уақытта «не және қалай үйрету» сұрақтары бойынша дайын жауаптарды есте сақтау ғана емес, сонымен қатар оның ғылыми-зерттеу және өнертапқыштық қабілеттерін дамытуда, ол тез және жылдам өзгертін жағдайларда осы сұрақтарға сындарлы жауаптарды дұрыс табуға болады. Мұғалімнің өздігінен білім алу үрдісі түбегейлі шығармашылыққа айналады және мәжбүрлі сабақтастыққа ие болады: қайта дайындау уақытша емес, уақыт кезеңінде орын алмайды [5].

Біліктілікті арттыру процесін ұйымдастырған кезде бірқатар қағидаттарды сақтау қажет:

- а) гуманизм және демократия - оқытушының таңдау еркіндігі мазмұны, формалары және жетілдірілген жерлер;
- б) үздіксіздік - ұйымдасқан білім беру іс-әрекеті мен өздігінен білім алудың оқытушысы;
- в) білім беру мазмұнын күтпелі сипаты - білім беру саласындағы тек қана өзекті емес, сондай-ақ алдын-ала болжанатын мәселелерге назар аудару;
- г) субъективтілікті ынталандыру - мұғалімнің өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі ұйымдастыруына қабілеттілігін қалыптастыру;
- д) өзгермелілігі - мұғалімдердің мазмұнын, әдістері мен нысандарын икемділік пен алуан түрлілігін;
- е) біліктілігін арттырудың әр түрлі деңгейлерінің мазмұны мен әдіснамасының сабақтастығы;
- ж) педагогтардың кәсіби-педагогикалық даярлығы мен жеке дамуының нақты деңгейін ескере отырып, оқытудың саралануы мен жекеленуі;
- з) мазмұны мен оқыту әдістерінің мамандардың іс-әрекеттерімен байланысы.

Жалпы алғанда, мұғалімнің кәсіби білімінің негізі дәстүрлі жаппай көбею және иесіздендірілген оқытудың шектеулерін жеңуге мүмкіндік беретін жүйелі, жеке тұлғаға бағдарланған, қызметке бағытталған, жеке және шығармашылық тәсілдерге негізделуі керек.

Өздігінен білім алу - бұл жеке іс-әрекет ретінде білім беру қызметінде тәуелсіздікке жетудің факторы ретінде жеке өздігінен білім алу қажеттіліктерді қанағаттандырудың тиімділігін анықтайды.

Бір жағынан, педагогикалық қызметтің ерекше ерекшеліктері, оның әлеуметтік рөлі, екінші жағынан, үнемі өзгеріп жатқан педагогикалық жұмыс жағдайлары, қоғамның қажеттіліктері, ғылым мен тәжірибе эволюциясы, адамға деген өскелең талаптарға байланысты өмір бойы білім берудің шынайы және үрдістері арқылы өздігінен білім алу қажеттілігі туындайды оның өзгертін әлеуметтік процестер мен жағдайларға тез және лайықты жауап беру қабілеттілігі, оның қызметін қайта құрылымдауға дайындық және жаңа, күрделі міндеттерді шебер шешуге мүмкіндік береді. Өздігінен білім алу белсенділік, өзін-өзі жүзеге асыруда мұғалімнің өсіп келе жатқан қажеттілігі. Өздігінен білім алудың мағынасы өздігінен білім алу қызметті қанағаттандыру, үздіксіз білім беру арқылы мұғалімнің өзін-өзі жүзеге асыру қажеттілігін жоғарылату арқылы көрінеді. Өздігінен білім алудың мәні психикалық еңбектің техникасы мен мәдениетін меңгеру, проблемаларды еңсеру қабілеті, кәсіби жетілдіруді қоса алғанда, өз бетімен жұмыс істеуі болып табылады.

Өздігінен білім алу процесінің мәні қандай? Мұғалім әртүрлі дереккөздерден алынған білімдерді дербес түрде шығарады, бұл білімді жеке даму мен кәсіби қызметте пайдаланады.

Өздігінен білім алудың мағынасы өздігінен білім алу қызметті қанағаттандыруда, мұғалімнің үздіксіз білім беру арқылы өзін-өзі жүзеге асыруға деген қажеттілігін жоғарылатуда көрінеді.

Өздігінен білім алудың мәні психикалық еңбектің техникасы мен мәдениетін меңгеру, проблемаларды еңсеру қабілеті, өз жетілуімен, оның ішінде кәсіби деңгейде жұмыс істеу.

Өздігінен білім алудың негізгі принциптері: сабақтастық, мақсаттылық, интегралдау, жалпы және кәсіби мәдениеттің бірлігі, өзара байланыс және сабақтастық, қолжетімділік, күтпелі сипат, төменнен жоғарыға дейін, өзгермелілігі және т.б. [12].

Мұғалімдердің өздігінен білім алуы н ұйымдастыру технологиясы келесі кезеңдер түрінде ұсынылуы мүмкін:

1 кезең - орнату. Бұл өз бетінше жұмыс істеу үшін белгілі бір көзқарас қалыптастыруды көздейді; мектептің ғылыми және әдістемелік тақырыптарына (мәселесіне) негізделген жұмыстың мақсатын таңдау; жеке тақырыптарды қалыптастыру, олардың әрекеттерінің дәйектілігін түсіну.

2 кезең - оқыту. Бұл кезеңде мұғалім таңдалған білім беру мәселесі бойынша психологиялық, педагогикалық және әдістемелік әдебиеттермен танысады.

3 кезең - практикалық. Қазіргі кезеңде педагогикалық фактілердің жинақталуы, оларды іріктеу және талдау, жаңа жұмыс әдістерін тексеру, эксперименттерді қалыптастыру. Тәжірибелік жұмыста әдебиеттерді зерттеу жалғасуда.

4 кезең - теориялық. Осы кезеңде жинақталған педагогикалық фактілерді түсіну, талдау және синтездеу жүргізіледі. Осы кезеңде оқылатын педагогикалық әдебиеттерді ұжымдық талқылауды ұйымдастыру ұсынылады; кафедра мәжілістерінде өздігінен білім алу курстары туралы шығармашылық есептер; ашық сабақтар және басқа да ұжымдық жұмыс формалары.

5 кезең - соңғы бақылау. Бұл кезеңде мұғалім өзінің тәуелсіз жұмысын жинақтап, бақылауды қорытындылайды, нәтижелерді жасайды. Бұл жағдайда ең бастысы - жүргізілген жұмыстың сипаттамасы, белгіленген фактілер, оларды талдау, нәтижелердің теориялық негіздемесі, жалпы тұжырымдарды тұжырымдау және жұмыс перспективаларын анықтау.

Өздігінен білім алу функциялары

1. Шамамен (білім кеңістігінде, қоғамдағы орны)
2. Кең көлемді (жинақтау, жаңа білім алу)
3. Өзін-өзі дамыту (өздігінен білім алу, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, рефлексиялық қабілетін дамыту)
4. Бірлескен жұмыс жасау (шығармашылық деңгейіне байланысты іс-шараларды аяқтау)
5. Өтемақы (жалпы білім берудегі кемшіліктерді жеңу, «ақ дақтарды» жою)
6. Әдістемелік (әлемнің имиджін қалыптастыру, әлемдегі орны, кәсіби «болу» жолын белгілеу)
7. Психотерапиялық (өмірлік энергияны сақтау, жеке басының күші, өмірдің толықтығын сезіну)
8. Коммуникативтік (ғылымдар, мамандықтар, жастар арасындағы байланыстарды орнату)
9. Жасарту (өзіңіздің ойлау қабілетіңізді жеңу, кәсіби өсуіңіздің тұрақсыздығына жол бермеу)

1. Өздік деңгей
2. Бейімделгіш.
3. Репродуктивті
4. Эвристикалық.
5. Креативті

Өзіндік білім беру мәдениетінің адаптивтік деңгейі адамның өздігінен білім алу қажеттілігін қалыптастыру және қанағаттандыруға қатысты болмаған қатынасы, өздігінен білім алу жөніндегі қызметтің мақсаттары мен міндеттері айқын анықталмаған және қызметтің критерийі болып табылмайтын сипатталады. Ғылыми ойлау стиліне қатынасы дамымаған, әдістемелік және пәндік білімді синтездеу мүмкіндігі жоқ. Технологиялық дайындығы негізінен ұйымдастыру міндеттерін шешумен анықталады,

өздігінен білім алу белсенділікті арттыру әдістері мен әдістерін пайдалану дағдылары мен қабілеттері жоқ. Тәуелсіз өздігінен білім алу қызмет ұсынылған схема бойынша жүзеге асырылады, тәуелсіздік пен бастаманың жоқтығы, әлеуметтік маңызы бар білім беру мақсаттарына жетудің басты мақсаты.

Өздігінен білім алу мәдениетін танытудың репродуктивтік деңгейі жеке өздігінен білім алу қажеттіліктерді анықтауға және іске асыруға тұрақты құндылықтың болуын болжайды. Мұғалім осы деңгейде, ғылыми ойлаудың маңыздылығын жоғары бағалайды, білім беру міндеттерін жоспарлауда үлкен тәуелсіздікті қалайды. Адаптивтік деңгейден айырмашылығы, бұл жағдайда тек ұйымдастырушылық міндеттердің ғана емес, сондай-ақ жобалау және болжамды көрсеткіштердің табысты шешімі бар, бұл білім беру қызметін мақсат-жоспарлауды және жоспарлауды білдіреді. Шығармашылық белсенділігі көбінесе жаңғырту қызметін жүзеге асыру аясында, ал өздігінен білім алу белсенділікті күшейту әдістерін қолдану элементтері болып қала береді. Міндеттердің, мүдделердің, бейімділіктің білім беру бағыты, сондай-ақ тәуелсіз өздігінен білім алу қызметті ұйымдастыру принциптері мен әдістерін дамытуға оң көзқарас қалыптасады. Мұғалім жеке білім беру бағдарламасын жасау қажеттігін мойындайды.

Өздігінен білім алу мәдениетін көрсетудің эвристикалық деңгейі жоғары көңіл бөлінеді, өздігінен білім алу құндылығы, өздігінен білім алу қызметті күшейту үшін әдістер мен әдістерді қолдану арқылы түсініледі. Талдау әрекеттеріне, өзін-өзі ұйымдастыруына, білім беру үдерісін тұтастық және төменгі қырлы сипатқа ие болу қабілеті бар. Ғылыми, әдістемелік және оқу әдебиеттерімен жұмыс істеу дағдысы дамудың жоғары деңгейінде, бағалау-ақпараттық және түзетуші-реттеуші түрдегі мәселелерді шешудің жаңа жолдарын іздеуді дербес жүзеге асырады. Өздерінің білім беру іс-әрекеттеріне ғылыми көзқарастың қажеттілігі туралы хабардар болу, іздестіру іс-шаралары үшін ынта бар. Осы деңгейде оқытушы мұғалім рефлексиялық сана, өзінің білім беру траекториясын қалыптастыруға, кәсіби өсу үшін білім беру қажеттіліктерін қанағаттандырудың маңыздылығын қалыптастырды.

Өздігінен білім алу мәдениетінің шығармашылық деңгейі өздігінен білім алу іс-әрекетінің тиімділігі, оқытудың және өздігінен білім алу қызметтегі ғылыми ойлау стилінің нормаларын түсіну мен қолданудың жоғары дәрежесімен сипатталады. Жоғары деңгейде ұйым, әлеуметтік және кәсіби ұтқырлық, коммуникация сияқты жеке қасиеттер қалыптасады. Шығармашылық қызметінің мұндай көріністері ұйымдастыру және басқару мәселелерін қалыптастыру, оқыту жағдайына тез және барабар жауап беру, өз білімін бақылау және бағалау, мұғалімдердің өздігінен білім алу қызметінде маңызды орын алады. Жеке тұлғаның құрылымы ғылыми және білім беру мүдделері мен қажеттіліктерін үйлесімді түрде біріктіреді, оның қызметінің түрі мен сипатын, өздігінен білім алу және шығармашылық белсенділігін өзгертуге психологиялық дайындық. Мұғалім осы деңгейде

жұмыс істейді, ақпараттық-коммуникациялық және білім берудің жаңа технологияларын белсенді пайдаланады, өздігінен білім алу белсенділікті арттыру үшін әдістер мен әдістерге ие болады, өздерін тәрбиелеу үшін оқу жағдайын түсінуге және өзгертуге қабілетті болады [10].

Өздігінен білім алудың барлық түрлері екі топқа бөлінуі мүмкін: жеке және топ.

1-кесте. Өздігінен білім алу формалары

Жеке форма	Топтық форма
Жеке формада бастамашы мұғалім болып табылады, алайда әдіснамалық және әкімшілік құрылымдардың басшылары бұл үдерісті ынталандыруы және мұрындық болуы мүмкін.	Топтық формада әдістемелік бірлестіктің, семинарлардың, тәжірибе алмасу, біліктілікті арттыру курстарда мұғалімнің өзімен және өздігінен білім алу нәтижесі арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді.

Өздігінен білім беру көздері

1) Кітаптар, мерзімді басылымдар, БАҚ. Бұған сондай-ақ, қашықтықтан өздігінен білім алу - Интернет арқылы да жатқызуға болады.

2) Зерттеу.

Зерттеу педагогикалық жұмыстың ажырамас бөлігі болып табылады. Жүйелі өздігінен білім алу кезінде сіз өзіңіздің кәсіби қызығушылықтарыңыздың орталығы бола алатын басты мәселе - зерттеу тақырыбы бойынша шешім қабылдау өте маңызды. Бұл тақырып жаһандық болуы және жергілікті болуы мүмкін. Мұнда дағдының өзі маңызды.

Зерттеу өздігінен білім алу деңгейін жоғарлатып қана қоймай, сонымен қатар белгілі бір мәселе бойынша сарапшылармен танысуға көмектеседі. Ғылыми-педагогикалық қоғамдастықты баспасөзде өз баяндамаларымен және тақырыптық конференцияларда сөйлеген сөздері арқылы өз жұмысының нәтижелерімен таныстырудың тамаша мүмкіндігі.

3) Әртүрлі курстарда оқыту.

Білікті маман кәсіби қызметтің тікелей тақырыбын біліп қана қоймай, оны жүзеге асыру үшін қажетті әр түрлі дағдыларды білуі керек.

4) жұмыс.

5) Қоршаған ортаның шындықтары: айналадағы оқиғалар; адамдармен қарым-қатынас жасау, олардың білімі мен тәжірибесі.

6) Хобби (хобби). Оларды «дербес дағдылар» деп атайды.

Өздігінен білім алуды екі жолмен қарастыруға болады; «өздігінен білім алу» («өздігінен білім алу» ретінде) және «өзін-өзі құру» ретінде (кеңінен - «өзін-өзі құру», «дегенді білдіреді»). Бұл жағдайда өздігінен білім алу

адамның репродуктивті белсенділігін өнімділікке айналдыру механизмдерінің бірі болып табылады.

Осылайша өздігінен білім алу мәдени, ағартушылық адамның өмірінің қажетті, тұрақты компоненті болып табылады.

Өздігінен білім алу білімнің «таралуы» сияқты құнды емес. Өздігінен білім алу - интеллект пен тұлға ретінде тұтастай даму жолы. Өзін өзі тәрбиелеу - бұл адамның мәдениетінде еркін жүруі, онымен бейресми қарым-қатынас жасау, бұл оның ноосферада адамның толық, көп жақты, табиғи игілігі екенін білдіреді. Өздігінен білім алу - білімдегі адамның бейресми болуы.

Еркін рухани қызмет түрі ретінде өздігінен білім алу өзін-өзі дамытуды жеделдетудің ең оңай жолы болып табылады. Өздігінен білім алудың өзіндік құндылығы білім саласын еркін меңгеру кезінде өздігінен білім алудың өзіндік құндылығы болып табылады [5].

Өздігінен білім алу мәдениетін қалыптастырудың негізгі параметрлері ретінде төмендегі ережелерді анықтаймыз:

- өздігінен білім алу мәдениеті - құрылымдық және функционалдық компоненттер жиынтығын қамтитын білім берудің күрделі жүйесі;
- өздігінен білім алу мәдениеті тәуелсіз білім беру ісінің әмбебап сипаттамасы;
- жеке адамгершілік қасиеттері мен жеке тәжірибесі себебінен өздігінен білім алудың адамдық мәдениетін қалыптастыру мен жүзеге асыру ерекшеліктері;
- жеке тұлғаның өздігінен білім алу мәдениетін дамыту адам өмірінің барлық кезеңінде әртүрлі кезеңдерде түрлі қарқындылықпен жүреді.

Өздігінен білім алу мәдениетінің компоненттік құрамын ескере отырып, біз тығыз өзара әрекеттесу өздігінен білім алу мәдениетінің тұтастығын және дамуын қамтамасыз ететін құрылымдық және функционалдық компоненттерді бөлек бөліп аламыз. Өздігінен білім алу, өзін-өзі дамыту және білім беру процесінің субъектілерінің ғылыми-зерттеу мәдениетінің құрылымдық компоненттерін анықтау тәсілдеріне сүйене отырып, өздігінен білім алу мәдениетінің келесі құрылымдық компоненттерін ерекшелендіреді: мотивациялық, өздігінен білім алу, шығармашылық, операциялық, рефлексиялық.

Мотивациялық компонент өздігінен білім алу және өзін-өзі дамыту үшін өздігінен білім алу мәдениетінің басты себептерінің бірі ретінде кәсіби қызметке өздігінен білім алу іс-әрекетінің маңызы мен рөлі туралы хабардар етеді.

Өздігінен білім алу мәдениетінің өздігінен білім алу құрамдас бөлігі тәуелсіз өздігінен білім алу қызметті ұйымдастырудың ерекшеліктері, оның тиімділігін арттыру әдістері мен білімдердің жиынтығын қамтиды.

Өздігінен білім алу мәдениетінің шығармашылық компоненті өздігінен білім алу белсенділіктің, өзіндік ерекшеліктердің, оқытуға шығармашылық

көзқарастың дағдыларымен, сондай-ақ өздері алған білім мен дағдыларды өз бетінше игеруге және өзгертуге ұмтылуымен сипатталады.

Өздігінен білім алу мәдениетінің жедел компоненті өздігінен білім алу іс-әрекетін жүзеге асыруға, іс жүзінде танымның негізгі әдістерін пайдалануға мүмкіндік береді; ақпарат көздерімен жұмыс істеу мүмкіндігі; материалды құрылымдық түрде жинақтап, ұсынуға болады.

Рефлексиялық компонент өз сана-сезімін талдау, ойлаудың жалпы психологиялық механизмдерін меңгеру, өзін-өзі бағалау және өздігінен білім алу мәдениетін дамытудағы табысты қамтамасыз ететін жеке қасиеттерін білу қабілетін қамтиды.

Өз мақсаттары мен міндеттеріне байланысты өздігінен білім алу мәдениетінің функционалдық компоненттері; олардың әрқайсысы бір тапсырманы орындауды қамтамасыз етеді және басқаларды тиімді шешуге көмектеседі. Өздігінен білім алу мәдениетінің негізгі функцияларын өздігінен білім алу қызметтің ерекшелігі негізінде түсінуге болады. Өздігінен білім алу мәдениетінің функционалдық құрамдас бөлігі ретінде біз оқыту, білім беру, зерттеу, ақпараттық, өздігінен білім алуды бөліп аламыз.

Өздігінен білім алу мәдениетін оқыту компоненті мұғалімдердің білім мен дағдыларды меңгерудегі, әлеуметтік тәжірибемен және кәсіби бағдарланған ойлау мен ақылдылықты дамытудағы мақсатты жұмысында жүзеге асырылады.

Өздігінен білім алу мәдениетін оқыту компоненті мұғалімнің өздігінен білім алу тиімді іс-шаралары үшін маңызды тұлғалық қасиеттерді қалыптастырудағы белсенділігін көрсетеді.

Өздігінен білім алу мәдениетінің зерттеу компоненті ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу, қазіргі заманғы компьютерлік технологияны қолдану мүмкіндігі, іске асырылған зерттеулердің нәтижелерін қорытындылауға дайын екендігін көрсетеді.

Өздігінен білім алу мәдениетінің ақпараттық компоненті маманның ғылыми, техникалық, өндірістік, қаржылық, экономикалық және басқа іскерлік ақпараттың заманауи ағынымен айналысуға дайындығын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Өздігінен білім алу мәдениетінің компоненті басқа функционалдық компоненттердің арасында ерекше орын алады, сондықтан ол өзін-өзі анықтау, өздігінен білім алу және маманның өзін-өзі жетілдіруіне бағытталған.

Таңдалған және негізделген құрылымдық және функционалдық компоненттер мұғалімнің өздігінен білім алу мәдениетінің интегралды динамикалық жүйесін қалыптастырады [10].

Қазіргі педагогикалық білім беруде әлеуметтік мәдениеттің әртүрлі типтерін (өздігінен білім алу, технологиялық, әдістемелік, экологиялық және т.б.) қалыптастыру критерийлері мен деңгейлерін зерттеу, іріктеу және негіздеу бойынша жалпы талаптар қабылданады. Әлеуметтік мәдениеттің белгілі бір түріне арналған критерийлер мәдениеттің жүйелік түсінігін, оның

құрылымдық және функционалдық компоненттерін айқындай отырып, мәдениетті мемлекет ретінде түсіну үрдісі ретінде, сондай-ақ шығармашылық дамумен және жеке тұлғаның өзіндік шығармашылық үдерісінде құндылықтарды және технологияларды құрудың негізінде анықталады.

Педагогикалық білім беру теориясы мен практикасындағы критерийлерді іріктеу мен негіздеуге қойылатын жалпы талаптар, тұлғаны қалыптастырудың негізгі заңдарын көрсетуі тиіс; Критерийлерді пайдалана отырып, зерттеліп жатқан мәселенің барлық компоненттері арасында қарым-қатынас орнатылуы керек.

Өздігінен білім алу мәдениетін дамыту критерийлері мен көрсеткіштеріне қойылатын негізгі талаптар:

- критерийлерді индикаторлар жиынтығы мен олардың көріністерінің деңгейлері арқылы ашып, олардың негізінде осы көрсеткіштердің ауырлығына баға беруге болады (сапалық сипаттарды өлшеу мүмкін емес, тек осы қасиеттердің көріністері өлшенеді);

- өздігінен білім алу мәдениетін дамыту жай-күйіне мониторинг жүргізудің жеткіліктілігі;

- өздігінен білім алу мәдениетін дамыту динамикасының өлшемдері мен индикаторларында көрініс тапқан;

- критерийлердің, көрсеткіштердің және олардың көрініс деңгейінің анықтығы.

Өздігінен білім алу мәдениетін білімнің бірлігі, шығармашылық, операциялық және рефлексиялық дағдылары ретінде түсіну негізінде өздігінен білім алу мәдениетін қалыптастыру өлшемдерін анықтаймыз. Осыған сәйкес біз адамның өздігінен білім алу мәдениетінің критерийлері мен индикаторларының келесі жүйесін анықтадық.

1. Өздігінен білім алу қызметіне құндылық таныту, келесі көрсеткіштер жиынтығы арқылы көрсетіледі: құндылықтарды тандап алу және оларды өздігінен білім алу қызметтің жеке мақсаттары ретінде жүзеге асыру бойынша іс-әрекеттер; өздігінен білім алу құнын білу; өздігінен білім алу қызметке деген ынта-жігер.

2. Мынадай индикаторлардан көрінетін ғылыми ойлау стилі: мәселені зерттеуге ғылыми көзқарастың қажеттілігін түсіну; білім беру және өздігінен білім алу қызметтегі ғылыми ойлау стилінің нормаларын қолдану; әдістемелік және пәндік білімді синтездеу мүмкіндігі.

3. Өзіндік білім беру қызметінің технологиялық дайындығының мынадай көрсеткіштері бар: принциптерін, тәуелсіз өздігінен білім алу қызметті ұйымдастыру мен құру жолдарын білу; өздігінен білім алу қызметті күшейту үшін әдістерді пайдалану қабілеті мен дағдылары; оқу-өздігінен білім алу қызметті ұйымдастырудың принциптері мен әдістерін сақтау.

4. Мұғалімнің жеке тұлғаның шығармашылық қызметі, ол мыналар арқылы көрсетілуі мүмкін: зерттелетін мәселелерді тандау кезінде тәуелсіздік

және тәуелсіздік деңгейі; білімнің әр түрлі салаларында бағдарлау; өздігінен білім алу үшін жағдайды түсіну және өзгерту қабілеті [12].

Осылайша, мұғалімнің педагогикалық мәдениетін қалыптастыру критерийлері және олардың кәсіби маңызды білімі мен дағдылары, педагогикалық қызметтегі шығармашылық белсенділігі, өздігінен білім алу және өздігінен білім алудың негіздері, мұғалімнің жеке қасиеттері:

Педагогикалық қызметтің әдіснамалық негіздерін меңгеру.

- Педагогикалық қызметтің үздік әдістерін іздеу.
- Білімін кеңейту, тереңдету ниеті.
- үздіксіз моральдық өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу.

Оқытылатын пәннің теориясын терең білу.

Мұғалімнің қызметі ерекше нәзіктігімен ерекшеленеді.

Педагогикалық рефлексияны қалыптастыру; шығармашылық пен инновацияның көрінісі;

• Өздігінен білім алу технологиясын меңгеру дәрежесі; оңды жеке «І-тұжырымдамасы».

• олардың кемшіліктерін біліп, оларды сынап білу.
• тұлғаның моральдық императивтерін қалыптастыру: жақсы, ар-ұждан, көршімізге деген сүйіспеншілік.

• әдістемелік дағдының болуы.
• педагогикалық қызметтің барлық түрлерінде жаңа жетістіктерге қол жеткізуге тырысып, үнемі жаңа әдіс іздестіру.

• Өзін-өзі жетілдіру үшін ақылға қонымды мақсаттар мен міндеттерді қою қабілеті.

• Үздіксіз, шынайы және инновациялық үйлесімділікті.

• Білім беру технологиясының болуы.

• Мұғалімнің педагогикалық импровизацияға, моделдеуге қабілеттілігі.

Өздігінен білім алу үдерісінде өзін-өзі басқару.

• Гуманизм, «баланың ойынан шығу».

Бұл қасиеттерді қалыптастыруға жәрдемдесу мұғалімнің педагогикалық қызметінің бүкіл жүйесінің маңызды міндеті болып табылады.

Логикадан кейін бұл критерий жоғары мәдениетті, адамның адамгершілік деңгейіне сәйкес келуі керек. Өкінішке орай, бұл әрдайым болмайды. Тандалған критерийлерге сәйкес мұғалімнің жеке басының педагогикалық қызметке деген көзқарасын, сондай-ақ педагогикалық қажеттіліктер мен мүдделерді қалыптастыру дәрежесін бағалау мүмкін емес. Үлкен теориялық базаға, дидактикалық әлеуетке ие педагогикалық әдепті көрсететін мұғалім мұқтаждыққа қарағанда өз міндеттерін атқара алмайды. Шығармашылық өзін-өзі жетілдіру қажеттілігі мұғалімнің мәдениеттің күрделі процестерін және құбылыстарын, білімнің мәдени құндылықтары бар екенін білуге және түсінуге мұқтаж болған кезде туындайды [10].

Мәдени қажеттіліктер жүйесінде:

1. Мәдениет туралы білімді қажет ету, әртүрлі мәдениеттердің өзара әрекеттесуі арқылы онымен қарым-қатынас жасауға дайын болу.

2. Кәсіби және білім беру іс-әрекетінің қажеттілігі, мәдениетте өзін-өзі анықтау қабілеті.

3. Моральдық сезімдер мен адамгершілік қасиеттерді жақсарту қажеттілігі.

Осыдан педагогикалық мәдениетті қалыптастыру кезінде жана педагогикалық ойлау жағдайында мәдени қажеттіліктерді қалыптастыруға белгілі бір рөл бөлінеді.

Осы критерийлерді адамның жеке ерекшеліктерін ескере отырып, қоғам дамуының қазіргі жағдайын, оның жалпы мәдениет деңгейін ескере отырып қолдану тек мұғалімнің педагогикалық мәдениетін қалыптастыру деңгейінің сенімді идеясын бере алады.

Өздігінен білім алу өздігінен білім алу белсенділіктің көрінісі болып табылатын ең жоғары нысандардың бірі. Бұл процестегі өздігінен білім алу қызметтің құрылымын төмендегі компоненттердің бірігуінде адамның ажырамас сипаты ретінде қарастыруға болады: мотивациялық, эмоционалды-еріктілік және мінез-құлқы, келесі тұжырымдар негізінде түсіндіріледі:

1) өздігінен білім алу белсенділігі өздігінен білім алуға қажеттіліктің, бастамашылдықтың, конверсияланудың, өзін-өзі реттеудің арқасында жүзеге асады. Осыған байланысты өздігінен білім алу белсенділігі өзіндік сипатқа ие, себебі ол өзінің ішкі белсенділігінің көрінісі болып табылатын жеке тұлғаның қалыптасуы (мақсатты нұсқаулар, бағдар) арқылы жүзеге асырылады;

2) өздігінен білім алу қызметі жеке тұлғаның эмоционалды-талғампаздық саласына (мақсатқа сай болу, ұйымдастыру, тәуелсіздік) байланысты, өйткені оның жүзеге асырылуы моральдық-мобилді жұмылдыруды қажет етеді, пәннің кешенді тапсырмаларын шешуге, олардың өздігінен білім алу қабілеттерін жүзеге асыруды қалайды;

3) өздігінен білім алу белсенділігі білім беру мен өздігінен білім алу қызметінде жүзеге асырылады және мінез-құлықтың әдеттегі түрі болып табылады. Белгілі бір уақыт ішінде күштерді ұтымды қолдану негізінде белгілі бір қызмет түріне сапалы жаңа нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін білім мен дағдыларды қалыптастыру жүйесі анықтайтын білім беру үдерісінің субъектісіне жеке тұлғадағы процедуралық саланы қалыптастыру шешуші мәнге ие.

Тану үдерісінің тиімді ағымы үшін адамның психикалық-өздігінен білім алу белсенділігінің ерікті, эмоционалды және өздігінен білім алу компоненттерінің оңтайлы қатынасын құрметтеу маңызды [5]..

Тұлға қызметі өзінің резервтерін іс-әрекетте және қарым-қатынаста жүзеге асырады және доминант қағидатымен, жеке басының әрекетінің иерархиясымен қамтамасыз етілген оңтайлы ұйымдастыру, мақсаттылықпен жоғары тиімділікті қамтамасыз етеді.

Г.И. Шукина [14] өз зерттеулерінде үш өзара байланысты деңгейлерді анықтайды:

бірінші деңгей - мұғалімнің білімін түсінуге, толықтыруға және көбейтуге ұмтылуымен ерекшеленетін репродуктивті-имитациялық әрекеті, олар үлгіде қолданылатын әдістерді меңгеру;

- екінші деңгей - мұғалімнің зерттелетін мазмұнның мағынасын анықтауға, құбылыстар мен процестер арасындағы байланыстарды білуге ұмтылуда, білім алу жолдарын үйренуге ұмтылуда көрінетін іздеу және орындау қызметі;

- үшінші деңгей - шығармашылық қызмет, өздігінен білім алу белсенділіктің ең жоғары деңгейі.

Шығармашылық қызмет үшін бұл құбылыстың мәнін ендіру, проблемаларды шешудің жаңа жолдарын табу, осы зерттеуді қолдану арқылы сипатталады.

Кәсіби және өздігінен білім алу белсенділік білімге деген ішкі дайындық ретінде бар білетін субъектінің қажеттіліктері, себептері мен мүдделеріне негізделеді, білім объектілеріне, мақсаттарына, тәуелсіздікке, ұйымға, еңбекқорлыққа, табандылыққа, өнімділікке деген трансформациялық қарым-қатынаспен сипатталады.

Адамның өздігінен білім алу қызметінің құрылымына әртүрлі көзқарастарды талдаудан кейін, кәсіби қызметтің жеке дамуына әсері табиғаттың кәсіби және жеке құндылықтарына сәйкес келетін «қызмет-семантикалық бірліктің» болуы немесе болмауы арқылы айқындалатындықтан, мұғалімнің өздігінен білім алу кәсіби қызметінің келесі құрылымын ұсынамыз.

Мән-семантикалық бағдар мен кәсіби қызметті дамыту үдерісі анықталды. Бір жағынан, кәсіби ортаға деген көзқарас адамның жеке мәндер жүйесі негізінде қалыптасқан тәжірибе негізінде қалыптасады, осы жүйенің болжамды бөлігі құндылықтар мен құндылық бағдарлары түрінде, ал екінші жағынан - кәсіби қызмет және тіпті оны дайындау кезеңі құндылық бағдарлар жүйесіне ықпал етеді тұлға [13].

Осылайша, кәсіби-өздігінен білім алу қызметтің құрамына келесі компоненттер кіреді: белсенділік-семантикалық, поли-операциялық, проективтік-белсенділік.

Мұғалімнің өздігінен білім алу кәсіби қызметінің құрылымы «Кәсіби-өздігінен білім алу қызметтің құрылымы» суретте келтірілген.

Мұғалімнің кәсіби-танымдық белсенділігінің құрылымы		
Мағыналық қызмет компоненті	Саяси-операциялық компоненті	Жобалық-қызмет компоненті

Кәсіби- дамыту мағынасы	Кәсіби- тәжірибелік мағынасы	Кәсіби- мәртебелі мағынаны	ММж:Таны мдық, коммуникативтік, Дербес, кәсіптік	Құзырлылы қ жүйесі	Кәсіби өзін- өзі жетілдіру	Педагогика лық шеберлік
----------------------------	------------------------------------	----------------------------------	--	-----------------------	-------------------------------	----------------------------

Мұғалімнің кәсіби және білім беру қызметіндегі компоненттік құрылымды қарастырайық.

1. Мұғалімнің өздігінен білім алу кәсіби қызметінің құрылымдық-семантикалық құрамдас бөлігі кәсіби-дамытушылық, кәсіби-тәжірибелі және кәсіби мәртебелі мағынаны біртіндеп таңдау ұстанымынан анықталады. Ол мұғалімнің өздігінен білім алу кәсіби қызметінің практикалық, тиімді сипатын көрсетеді және шығармашылық, ұйымдастырушылық, бағалық және коммуникативтік дағдыларды қамтиды.

Өздігінен білім алу кәсіби қызметтің құрылымының семантикалық құрамдас бөлігінің кәсіби дамып келе жатқан сезімі мынадай көрсеткіштермен айқындалады: кәсіби педагогикалық қызметте жеке дамуға ұмтылу; өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі дамыту және мұғалім мамандығында шығармашылықты дербес жүзеге асыру; педагогикалық рефлексияға ие болу. Өздігінен білім алу кәсіби қызметтің құрылымының семантикалық компоненті - кәсіби-педагогикалық дағдылар мен білім алушыларды оқытудың инновациялық технологияларын меңгеруге, педагогикалық ұстанымдарға, өмірге деген көзқарасқа, әріптестерге, балаларға және жалпыға ортақ адамдарға бағытталған. Өздігінен білім алу кәсіби қызметтің құрылымдық-семантикалық компонентінің кәсіби-мәртебелі мағынасы кәсіби бағдарлаумен, кәсіби ұтқырлықпен және мұғалімнің құндылықтарымен анықталады. Таңдалған көрсеткіштер мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің дамуымен тығыз байланысты кәсіби деңгейінің мәнін көрсетеді.

2. Педагогикалық-өздігінен білім алу қызметтің құрылымының поли-операциялық компоненті әмбебап білім беру қызметінің барлық түрлерін БЭК-нің арнайы құзыреттіліктері жүйесімен байланыстырады. Оқу-әдістемелік іс-әрекеттегі жаңа әлеуметтік тәжірибені саналы және белсенді түрде игеру арқылы пәннің әмбебаптығы, пәннің өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру мүмкіндігі.

3. Мұғалімнің өздігінен білім алу кәсіби қызметінің құрылымын жобалау-әрекет компоненті оның мектепте өзінің болашақ кәсіби өзін-өзі жүзеге асыруға бағытталған. Кәсіби өзін-өзі жүзеге асыру - кәсіби пішіні (кәсіби білімі, дағдылары, қабілеттері) кәсіби стандарттарға сәйкес келетіндіктен, өздерінің ішкі сипаттамаларын (қасиеттерін, қабілеттерін, қасиеттерін, құзыреттіліктерін) іске асыру үшін кәсіпқой ниетінің болуы және қызметтің нәтижесі әлеуметтік кәсіби танымға ие болды.

Өздігінен білім алудың негізгі кезеңі ретінде өзін-өзі жетілдірудің кәсіби деңгейіне негізделген және ішкі субъективті нормалар мен критерийлерге сәйкес объективті нәтиже алуды көздейді, яғни мұғалім үшін кәсіби қызмет субъектісі ретінде маңызды.

Кәсіби өзін-өзі бекіту кәсіби стандарттарға сай келетін және тек мұғалім үшін ғана емес, тұтас алғанда қоғам үшін де құнды болып табылатын қол жеткізілген нәтижені әлеуметтік тану негізінде құрылады.

Педагогикалық шеберлік шындықты білуге, болжауға және өзгертуге мүмкіндік береді. Өмір бойы кәсіби құзырлылықты жақсарту үшін мұғалім алған білімдерін, жаңадан туындайтын проблемаларды шешуге арналған дағдыларды жетілдіруге, кәсіби шешім қабылдауға, білім алушының пәндік позициясын қалыптастыруға бағыттау керек.

3. Таным мәдениеті: өздігінен білім алуы мен дамудың жеке жоспары

Мұғалімнің өздігінен білім алу - педагогика саласындағы жүйелі білімді алу мақсатында адамның өзі бақылайтын мақсатты өздігінен білім алу қызмет.

Бұл қызмет бірнеше кезеңдерді қамтиды:

1. Өздігінен білім алу бағытын таңдау.

Өздігінен білім алудың мақсаттары мен міндеттерін қалыптастыру.

3. Ақпарат көздерінің ауқымын анықтаңыз.

Өздігінен білім алудың формасын таңдау.

5. Өздігінен білім алудың жоспарын жасау.

Өздігінен білім алу нәтижесін анықтау.

7. Өздігінен білім алу үдерісіндегі қызметті талдау және бағалау, есеп дайындау.

Мына қадамдарды қарастырыңыз.

1 кезең - өздігінен білім алу бағытын таңдау

Педагогикалық қызметтің өзіндік ерекшелігі мұғалім өзінің жеке пәні, педагогикалық әдістері, психологиясы мен педагогикасы туралы білімі болуы керек, жалпы мәдениет деңгейіне ие болуы керек, риториканың әдістерін, мониторинг негіздерін, жақсы эрудицияны және т.б. болуы керек. өздігінен білім алу:

- кәсіби (оқыту пәні);

- Оқушытер мен ата-аналарға бағытталған психологиялық-педагогикалық;

- психологиялық (имидж, қарым-қатынас, әсер ету өнері, көшбасшылық, эмоционалдық күйіп қалу туралы ескерту және т.б.);

- әдістемелік (педагогикалық технологиялар, пішіндер, әдістер және оқыту әдістемесі);

- ақпараттық және компьютерлік технологиялар;

- денсаулық сақтау;

- заңды;

- эстетикалық;

- тарихи;

- шетел тілдері;

- саяси;

- қызығушылықтары мен қызығушылығы және т.б.

2 кезең - өздігінен білім алу тақырыбын таңдау

Мүмкін болатын тақырыптар көп. Әрбір мұғалім өз қажеттіліктері мен мектептің профессорлық-оқытушылар құрамы жұмыс істеуді жоспарлайтын әдістемелік тақырып негізінде өздігінен білім алу тақырыбын таңдайды. Бұл жағдайда өздігінен білім беру тақырыбы оқу үдерісінің тиімділігін арттыруға бағытталуы керек.

3 кезең - өздігінен білім алудың мақсаттары мен міндеттерін тұжырымдау

Өздігінен білім алудың мақсаттары:

- олардың эрудициясының, құқықтық және жалпы мәдениет деңгейін көтеру;
- жаңа білім беру технологияларын зерттеу және енгізу;
- оқытудың жаңа формаларын, әдістерін және әдістерін зерттеу және енгізу;
- білім беру психологиясы саласындағы білімдерін жетілдіру.

Бұл жағдайда, мақсат өздігінен білім беру тақырыбын кеңірек көрсетіп, айқындауға және түсіндіруге тиіс.

Өздігінен білім алу міндеті - өздігінен білім алу мақсатына жету қадамдары.

Мысалы, өздігінен білім алу тақырыбы «Шетел тілін оқытудағы ақпараттық және коммуникациялық технологиялар».

Өздігінен білім алудың мақсаты «Шетел тілін оқыту үдерісін ұйымдастыру барысында АКТ-ны зерттеу және енгізу».

Бұл жағдайда өздігінен білім беру міндеттері:

- АКТ бойынша Интернет желісінің әдебиеті мен материалдарын зерттеу;
- қайта даярлау курстарын аяқтау;
- АКТ енгізу мәселесі бойынша семинарлар мен конференцияларға қатысу;
- әріптестердің сабағына барыңыз және тәжірибе алмасуға қатысыңыз;
- Өздігінен білім алу және өз сабақтарын өзін-өзі бағалау;
- тақырыптық пәндермен біріктірілген электронды сабақтар жиынтығын жасау;
- бұл жинақты тәжірибеде сынап көріңіз.

4 кезең - ақпарат көздерінің ауқымын анықтау

Мұғалім өз бетінше білім алғанын ескере отырып, ақпарат көзі болуы мүмкін:

- теледидар;
- газеттер, журналдар;
- әдебиет (әдістемелік, танымал ғылым, журналистік, көркемдік және т.б.);
- Интернет-материалдар;
- әр түрлі ақпарат құралдарында бейне, аудио ақпарат;
- төленген курстар;
- семинарлар мен конференциялар;
- мастер-кластар;
- тәжірибе алмасу бойынша іс-шаралар;
- экскурсиялар, театрлар, көрмелер, мұражайлар, концерттер;
- біліктілікті жоғарылату курстары;
- әріптестердің сабақтары;
- саяхат және т.б.

5 саты - өздігінен білім алу формасын таңдау

Өздігінен білім алудың барлық түрлері екі топқа бөлінуі мүмкін: жеке және топ. Жеке пішінде бастамашы мұғалім болып табылады, алайда әдіснамалық және әкімшілік құрылымдардың басшылары осы үдерісті ынталандыруы және ынталандыруы мүмкін. Оқу-әдістемелік бірлестіктің, семинарлардың, семинарлардың, біліктілікті арттыру курстарының топтық нысаны жеке өздігінен білім алу нәтижесі мен мұғалімнің өзі арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді.

6-кезең - өздігінен білім алу жоспарын жасау

Таңдалған тақырыпқа сүйене отырып, мұғалім алдына қойылған мәселе бойынша жеке жұмыс жоспарын әзірлейді. Жоспарда:

- тақырыптың атауы;
- мақсаттар;
- тапсырмалар;
- мақсатты нәтиже;
- жұмыс кезеңдері;
- әр сатыға арналған мерзім;
- тақырып бойынша жұмыс істеу барысында жүзеге асырылатын іс-шаралар мен іс-шаралар;
- орындалған жұмыстың нәтижесін көрсетудің тәсілі;
- орындалған жұмыс туралы есеп нысаны;
- Оқуға жоспарланған әдебиеттер.

Өздігінен білім алу саласындағы мұғалім қызметі мыналарды қамтуы мүмкін:

- белгілі бір телехабарларды жүйелі түрде қарау;
- арнайы педагогикалық мерзімді басылымдарды оқу;
- әдістемелік, педагогикалық және пәндік әдебиеттерді оқу;
- Интернеттегі педагогика, психология, педагогикалық технологиялар бойынша оқытылатын пән бойынша ақпарат;
- семинарларға, тренингтерге, конференцияларға, әріптестер сабақтарына қатысу;
- талқылауға қатысу, кездесу, әріптестермен тәжірибе алмасу;
- интерактивті оқыту үдерісінде заманауи психологиялық әдістерді зерттеу;
- әлемдік педагогиканың жетістіктері туралы ақпаратты оқуға шет тілдерін үйрену;
- біліктілікті арттыру курстарынан өту;
- әріптестердің талдау үшін ашық сабақтарын өткізу;
- пән бойынша үйірме және сабақтан тыс іс-шараларды ұйымдастыру;
- пән бойынша тақырыптық көрмелерге және тақырыптық экскурсияларға бару;
- мектепте, ауданда, қалада, интернетте әріптестерімен байланыс орнату.

7 кезең - өздігінен білім алу нәтижесін анықтау

- Кез келген қызмет белгілі бір өнімді жасауды қамтиды. Сондықтан мұғалімнің жеке өзін-өзі жоспарында белгілі бір уақыт ішінде қол жеткізуге болатын нәтижелер тізімі болуы керек. Мұғалімнің өз бетінше білім алуының кейбір кезеңдері (өздігінен білім алу үздіксіз, бірақ оны кезеңде жоспарлау қажет) болуы мүмкін:

- - пәннің оқыту сапасын жоғарылату (тиімділігі мен сапасы анықталатын көрсеткіштерді көрсету);

- - оқулықтар, мақалалар, оқулықтар, бағдарламалар, сценарийлер, оқулықтар әзірленді немесе шығарылды;

- - оқытудың жаңа формаларын, әдістерін және әдістерін дамыту;

- - баяндамалар, сөз сөйлеулер;

- - дидактикалық материалдарды, сынақтарды, көрінуді дамыту;

- - электронды түрде сынақ материалдарының пакетін әзірлеу;

- - тақырыптық пәндермен немесе оқыту әдістерімен біріктірілген электронды сабақтар жиынтығын дамыту;

- - электронды оқулықтың тарауын немесе бетін құру;

- - жаңа ақпараттық технологияларды қолдану бойынша нұсқаулықтарды әзірлеу;

- - жеке, инновациялық технологиялар бойынша ашық сабақтарды әзірлеу және өткізу;

- - педагогикалық даму жиынтығын құру;

- - оқу үрдісінің үлгісін жасау;

- - тренингтер, семинарлар, конференциялар, мастер-класстар, зерттелетін мәселе (тақырып) бойынша тәжірибе синтезі және т.б.

- Өздігінен білім алу мұғалімдерінің негізгі өлшемдері:

- • кәсіби педагогикалық қызметтің тиімділігі (білім беру үдерісінің сапасын арттыру, оқушыларды тәрбиелеу),

- • мұғалімнің шығармашылық өсуі,

- • оқу процесіне жаңа педагогикалық технологияларды енгізу.

8 этап - өздігінен білім алу үдерісіндегі қызметті талдау және бағалау, есеп дайындау.

Өзіндік білім беру процесі нақты проблемаға талдау жасалады, орындалған жұмыстың нәтижелілігін өзіндік бағалауды және қажет болған жағдайда білім беру қызметін реттейді. Өзін өзі тәрбиелеу тақырыбы бойынша жұмыс жасағаннан кейін рефлексия және өзін-өзі бақылау педагогикалық қызметтің нәтижелерін және оқушылардың жетістіктерін мұғалімнің дәлме-дәл көрсету болып табылады. Практикалық нәтиже және есеп беру формалары - мұғалімдер кеңестеріндегі тәжірибе, баяндамалар, сөйлеген сөздер, шығармашылық есептер синтезі, педагогикалық мектептердің кездесулері, ғылыми конференцияларда, дөңгелек үстелдер мен мастер-класстарда, баспа жұмыстарында болуы мүмкін [4].

Тақырып бойынша жұмысты аяқтағаннан кейін әрбір мұғалім басқа мұғалімдерге талдау, қорытынды және ұсынымдар жазу керек.

Педагогикалық өздігінен білім алудың тиімділігінің көрсеткіші, бірінші кезекте, мұғалім ұйымдастыратын оқу-тәрбие процесінің сапасы және мұғалімнің кәсіби және біліктілігін арттыру болып табылады.

Өздігінен білім алудың жеке жоспары мұғалімнің бағыты, үйлесімділігі, позициялардың анықтығы болып табылады.

Жеке шарттарда:

тақырыптың атауы, мақсаттары, міндеттері, күтілетін нәтижесі, жұмыстың сатысы, әр кезеңге арналған мерзім, тақырып бойынша жұмыс істеу барысында орындалған әрекеттер мен іс-әрекеттер, жасалынған жұмыстың нәтижесін көрсету тәсілі, атқарылған жұмыс туралы есеп нысаны. Тақырып бойынша жұмыстың соңында басқа мұғалімдерге арналған талдау, тұжырымдар және ұсыныстар жасалды.

Таңдалған тақырыпқа сүйене отырып, мұғалім алдына қойылған мәселе бойынша жеке жұмыс жоспарын әзірлейді. Жұмыстарды жасаған кезде:

1. Title беті:

мұғалім жұмыс істейтін білім беру ұйымының атауы, мекен-жайы, жұмыс телефоны.

2. Оқытушының креативті визиткасы:

1) толық атауы мұғалім;

2) білім, мамандық;

3) мамандық, санат бойынша жұмыс тәжірибесі; Мамандық бойынша біліктілікті арттыру курстары; кәсіби және педагогикалық ұстаным.

3. Ғылыми-әдістемелік және кәсіби педагогикалық қызметі:

өздігінен білім алу тақырыбының атауы; мақсаттары, міндеттері;

мақсатты нәтиже; жұмыс кезеңдері;

әр кезеңге арналған мерзім;

тақырып бойынша жұмыс істеу барысында жүзеге асырылатын ішаралар мен іс-шаралар.

4. Кәсіби қызметті бағалау:

жасалған жұмыстың нәтижесін көрсетудің тәсілі;

атқарылған жұмыс туралы есеп беру нысаны.

Тақырып бойынша жұмысты аяқтағаннан кейін әрбір мұғалім басқа мұғалімдерге талдау, тұжырымдар және ұсыныстар беруі керек.

Жұмысты қабылдау кезінде:

шығармашылық көзқарас;

бар материалдардың жарамдылық дәрежесі;

Материалдың тереңдігі мен практикалық маңыздылығы;

материалдарды әзірлеу кезінде айқын авторлық ұстанымның болуы;

материалды беру тәсілі.

Жұмыс жоспары

мұғалім оқу жылы үшін өздігінен білім алу
(шамамен)

/п	Бөлімдер	Жұмыс мазмұны	Орындау мерзімі	Жұмыс нәтижесін көрсету формасы
1.	жоспар	1. Ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді оқу. 2. Мерзімді басылымдарды оқу. 3. Тақырыптық журналдарды оқу. 4. Интернетте оқылатын пән бойынша педагогика, психология, инновациялық технологиялар туралы ақпараттарды қарау.	Жүйелі түрде	Конспектілер, жадынамалар
2.	Психологиялық, педагогикалық, әдістемелік әдебиеттерді зерттеу.	1. Білім алушыларды жандандыру мен жандандыруға негізделген олардың жұмыс технологиясын үйрену және тәжірибеге енгізу. 2. Білім алушылардың жобалық-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру.	Жыл ішінде	Ұсыныстар, бағдарламалар және білім беру және тақырыптық жоспарлар
3.		1. Жаңа компьютерлік бағдарламалар мен ТШО (мультимедиялық проектор, сенсорлық интерактивті тақта, компьютер) дамыту. 2. Электронды түрде сынақ материалдарының пакетін жасау. 3. Презентациялар бойынша материалдар жинағын әзірлеу.	Жыл ішінде	Сынаушылар бағдарлама. Дидактикалық материалдар.
4.	Бағдарламалық және әдістемелік камтамасыз етуді дамыту:	1. Зерттелетін тақырып бойынша сабақтарды әзірлеу. 2. Өзгертілген әзірлеу күшті оқушыларға арналған тапсырмалар. 1. Жеке сабақтарға арналған кіріс және шығыс	Жыл ішінде	Түйіндеме сабақтар. Дидактикалық материалдар.

		тесттерінің жиынтығын жасау.		
5.	ғылыми-әдістемелік жұмыс.	1. Ашық сабақтар өткізу. 2. Педагогикалық кеңестердің және (немесе) ММ отырыстарында ашық сабақты өзін-өзі талдау арқылы сөйлеу. 3. Мектеп, қаладағы әріптестерімен байланыс.	Жыл ішінде	Ашық сабақ.
6.	эксперименталды жұмыс.	1. Өз әріптестерінің сабағына барыңыз. 2. Дайындау және жүргізу Мектеп олимпиадасы.	Кесте бойынша	Өзара көзқарас. Жинақ Олимпиаданың міндеттері

Жеке тұрғыдан оқытушыға белгілі бір уақыт ішінде қол жеткізуге болатын өздігінен білім алу нәтижелерінің тізімі қажет.

АЛГОРИТМ

мұғалім жеке адамға жұмыс жасайды

ғылыми және әдістемелік тақырып (проблема)

1. Жеке ғылыми және әдістемелік жұмыстың тақырыптарын (мәселелерін) таңдау:

- әдебиетпен танысу;
- нормативтік құжаттармен танысу;
- зерттеу мәселесі бойынша прогрессивті білім беру тәжірибесін зерттеу.

2. Мәселені әдеби көздер арқылы толық танысу:

- әдеби көздер тізімін жасау;
- әдеби көздерден үзінділер.

3. Тақырыпты түсіндіру және жеке ғылыми-әдістемелік жұмыс жоспарының алдын-ала нұсқасын әзірлеу:

- тақырыпты таңдау негіздемесі;
- өзектілігі мен жаңалығы;
- іздестіру іс-әрекетінің жеткілікті әдістері мен құралдарын таңдау;
- жұмыстың мақсаттары мен міндеттерін тұжырымдау;
- Жеке жұмыс кестесін әзірлеу.

4. Модельдерді таңдау және дамыту, педагогикалық қызметтің инновациялық технологиялары.

5. Оқыту іс-тәжірибесіне инновацияларды енгізу.

6. Жұмыстың жеке тәжірибесінің нәтижелерін талдау және бағалау ғылыми-әдістемелік тақырыпқа (мәселеге), тұжырымдар мен ұсыныстарды тұжырымдау.

7. Әдеби жобалау жұмысы, әріптестер алдында алынған нәтижелер туралы есеп.

Өздігінен білім алу жұмысы бірте-бірте зерттеулерге бағытталуы тиіс. Өздігінен білім алу негізінде рефлексиялық ойлауды, білім алуды, өзгеруді, өздігінен реттелетін жүйеде адамның өздігінен білім алуға деген тұрақты

қызығушылығын үнемі қажеттілікке айналдыру болып табылады. Бұл өзін-өзі жетілдірудің оңтайлы деңгейіне жетудің дәлелі болып табылады.

Өздігінен білім алу бойынша үлгілік жадынама

Болжаулы мәселелер	Шешудің жолдары
<p>1. Өздігінен білім алу тақырыбын анықтай алмаймын</p>	<p>Диагностикалық тексеру нәтижелері, балалардың бақылануы, жұмыс талдауы және т.б. болатын мәселелердің әр алуан түрін таңдап алыңыз, ол сіз үшін басты және оның шешімі тұрақты оң нәтиже береді.</p> <p>Оқу үрдісін жетілдіру үшін проблеманың өзектілігін, болашағы мен практикалық маңыздылығын анықтаңыз. Сонымен қатар, нормативтік-құқықтық құжаттарға: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің заңдары, хаттары, конвенциялар, мақсатты бағдарламалар, сондай-ақ статистикалық деректерге сүйенеді.</p>
<p>2. Әдебиеттерді таңдағанда тақырыпты жоғалтып аламын, мен дұрыс таңдау жасауда қиналамын.</p>	<p>Әдебиеттерді таңдау: Мазмұндар кестесін қарап шығу және шолу, кіріспе, қысқаша шолу туралы жалпы түсінік береді, оқуға мағыналы және мақсатты етеді.</p> <p>Сұрақтарға жауап беріңіз: Бұл тақырып туралы не білемін? Мазмұндар кестесіндегі ұсынылған мазмұнның негізінде не білгім келеді?</p> <p>Оқу жоспары Таңдалған арнайы әдебиеттер Осы мәселе бойынша дәстүрлі әдістер туралы біліп алыңыз. Мәселе бойынша қазіргі көріністерді қосыңыз. Басқа мұғалімдердің тәжірибесін пайдаланыңыз</p>
<p>3. Әдістемелік әдебиеттермен жұмыс істеген кезде мен оқылған материалды терең түсіне алмаймын</p>	<p>Оқып жатқанда, кілт сөздерді, ойларды және пікірлерді бөлектеңіз.</p> <p>Сіздің ойыңызша, ең маңыздысы - жазудың әр түрлі әдістерін пайдаланып, өз тұжырымыңызда жазыңыз: ойдың қысқаша мәлімдемесі, факт, өз пікірлерін синтездеу, негізгі идеяны таңдау немесе шартты белгілерді таңдап алу.</p> <p>Дереккөздермен танысқаныңызда туындаған сұрақтарды жазыңыз. Анықтамалық кітаптарды, сөздіктерді</p>

	пайдаланып, негізгі терминдер мен түсініктерді ашыңыз.
4. Тақырыпты оқыған кезде көп нәрсені есіне алмайтын дағды бар.	Материалдарды зерттеуден алынған жоспар немесе схема жасаңыз. Елестетіңіз, ықтимал жағдайлар мен шынайы әрекет барысында «ұтыласыз».
5. Қабылданған кең көлемді ақпараттық материал («каша в голове», «бастағы ботқалар»), ақпараттың маңыздылығы жоғалады.	Сұрақтарға жауап беріңіз: нұсқаулықтағы басты идеялар қандай? Бұл тақырып туралы не білемін? Қандай ойлар мен пікірлер балалармен тәжірибелік жұмысымда пайдалы болуы мүмкін.

Жеке өздігінен білім алу жоспарларын әзірлеу және мұғалімдерге арналған жеке білім беру бағыттарын қалыптастыру заманауи мұғалім үшін қажетті жоспарланған нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді [9].

Білім алушылардың оқуға қызығушылығын дамыту мұғалімнен көп уақытты ғана емес сонымен қатар, ең алдымен олардың жұмысына шығармашылық көзқарасты, педагогикалық шеберлікті талап етеді. Мұғалімнің кәсіби даму технологиясының бірі- заманауи мұғалімнің қалыптасуы мен дамуы үшін кәсіби және шығармашылық тұлға ретінде жоғары біліктілік деңгейі бар жеке білім беру маршруты болып табылады.

Осыған сүйене отырып, мұғалімнің жеке білім беру маршрутына мақсатты түрде тоқталу керек деп есептейміз.

«Педагогтің жеке дара білім беру маршруты дегеніміз не?»

Жеке дара білім беру маршруты – бұл жұмыстың белгілі бір белгіленген кезеңінде педагогтің іс-қимылының құрылымдалған бағдарламасы; бұл педагогтің білім беру саласындағы ресімделген және реттелген педагогикалық технологиялар және педагогикалық іс-қимылды іске асыруға дайындығы арқылы алға жылжу ой-жоспары болып табылады.

Жеке дара білім беру маршруты–бұл жеке тұлғалық басқалардан ерекше белгілерімен сипатталатын алға жылжу жолы, ол жол әдістемелік алып жүру арқылы педагогтің жеке кәсіби дамуының бағдарламасын жасауды және іске асыруды қамтамасыз ететін дифференциалданған мақсатты жобаланған білім беру бағдарламасы болып табылады.

Жеке дара білім беру маршруты – мұғалімнің белгілі бір жұмыс әрекеттерінің құрылымдық бағдарламасы; мұғалімдердің білім берудегі өз жетістіктері, педагогикалық технологияларда және педагогикалық қызметте жүзеге асыруға дайын, оның жасаған және тапсырған жоспарлары.

Жеке дара білім беру маршруты деген білім беру қажеттілігімен, оқушылардың жеке дара қабілеттерімен және мүмкіндіктерімен сонымен қатар қолданыстағы білім беру мазмұнының стандарттарымен анықталады. ЖБМ – оқушылардың белгілі бір оқу кезеңдеріндегі іс-қимылдарының және білім беру бағдарламасын жеке дара меңгеру жолдарының құрылымдалған бағдарламасы.

Жеке дара білім беру маршруты нақты бір білім алушыны оқытуға арналған және ол оның жеке дара қабілеттерін дамытуға бағытталған. Жеке дара білім беру маршруты оқушыларға өз дарындарын ашық көрсетуге және кәсіп әлемінде анықталуына көмектеседі. Жеке дара білім беру маршрутын негізгі және орта білім беру жүйесінде қолдану оқушылардың жеке дара, өмірлік және кәсіби өзіндік анықталуын педагогикалық қолдаудың бір нысаны болып табылады [9].

Жеке дара білім беру маршруттарының негізін қалаушы момент ретінде бір жағынан, педагогтің мотивациялық сферасы, ал екінші жағынан кәсіпкер ретінде жеке дара білім беру қажеттілігі жатады. Сонымен, педагог өзінің кәсіби дамуының субъектісі болып табылады.

Жеке дара білім беру маршрутының *мазмұнды жағын* тек нақты маман үшін ғана өзекті емес, сонымен қатар кәсіби білім беруді дамыту басымдықтарын анықтайтын білім беру саласындағы педагогикалық қауымдастыққа, өңірлерге де өзекті мәселе болып табылатын кәсіби мәселелерді шешу құрайды.

Ұйымдастыру контекстінде жеке дара білім беру маршруты үш бір-бірімен байланысты мынадай: кәсіби өзіндік білім алу, кәсіби қауымдастықтағы педагогтің іс-қимылы, білім берудегі педагогтің әдістемелік жұмыстарға қатысуы жазықтықтарында іске асырылады.

- Педагогтің *өзіндік білім алуы* заманауи ғылыми және әдістемелік жұмыстарды, инновациялық тәжірибелерді, оның ішінде өңірлік тәжірибелерді, біліктілікті көтеру курстарынан өтуді зерделеуден тұрады.

- *Педагогтің кәсіби қауымдастықтағы іс-қимылы* білім беру ұйымының деңгейінде немесе өңірлік деңгейде кәсіби қауымдастыққа жетекшілік етуден немесе оның жұмысына қатысудан (әдістемелік бірлестіктер, шығармашылық, жұмыс және проблемалық топтардағы) тұрады.

- Білім беру ұйымы деңгейінде *әдістемелі жұмыстарға қатысу* корпоративтік оқуды көздейді. Ол білім беру ұйымының барлық мүшелері немесе педагогтердің бір адреслік тобы қатысатын әдістемелік жұмыстардың дәстүрлі және интерактивтік нысандарында өткізуді көздейді.

Сонымен қатар, өзіндік білім берудің әдістемелік тақырыбын әзірлеу шеңберінде педагогтің жеке дара әдістемелік жұмысы ұйымдастырылады.

Жеке дара білім беру маршрутын таңдау мынадай кешенді *факторлар*:

- ✓ қажетті білім беру нәтижесіне қол жеткізуде педагогтің өзінің, оқушылардың және ата-аналардың ерекшеліктері, қызығушылықтары және қажеттіліктері;

- ✓ педагогикалық ұжымның кәсіпкерлігі;

- ✓ оқушылардың білім алу қажеттіліктерін мекеменің қанағаттандыра алу мүмкіндіктері;

- ✓ мекеменің материалдық-техникалық базасының мүмкіндіктері арқылы анықталады.

✓ Жеке дара білім беру маршрутын әзірлеу тиімділігі бірнеше мынадай шарттармен анықталады:

✓ педагогикалық процеске қатысушылардың барлығы өзін-өзі анықтау, білім беру мазмұныны, нысанын, режимін, деңгейін дұрыс таңдауды тексерудің тәсілдерінің бірі ретінде жеке дара білім беру маршрутының қажеттілігі мен маңыздылығын түсінулері қажет;

✓ өзінің жеке білім алу маршрутын жобалау процессіне педагогтердің тұрақты қызығушылықтарын қалыптастыру бойынша мақсатты іс-қимылдар жүргізу;

✓ білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдауды және жеке дара білім беру маршрутын әзірлеу процессін ақпараттық қолдауды жүргізу;

✓ педагогтерді жеке дара білім беру маршрутын әзірлеу жөніндегі жұмыстарға тарту (білім беруге тапсырма беруші ретінде және білім алу жолдарын таңдаушы субъект ретінде);

✓ жеке дара білім беру маршрутын өзгертудің негізі ретінде рефлексия ұйымдастыру.

Педагог ЖБМ-ы әзірлеудің алгоритмі мыналарды:

1-ші кезең. Кәсіби шеберліктің диагностикасы, педагогтің өзіндік анықталуы және өзіндік диагностиканы,

2-ші кезең. Алынған нәтижелер бойынша ЖБМ құру, былайша айтқанда, жеке дара білім беру маршрутын жобалауды,

3-ші кезең. Жеке дара білім беру маршрутын іске асыруды,

4-ші кезең. ЖБМ тиімділігін рефлектік талдауды, нақты айтқанда, өзінің кәсіби құзыреттілігін арттыру бойынша педагогтің іс-қимылының тиімділігін бағалау және өзіндік бағалауды қамтиды.

1-ші кезең. Диагностика және өзіндік диагностиканың алдында педагогтің кәсіби қызығушылығы және кәсіби қиындықтарын, оның кәсіби іс-қимылының түрі анықталуы тиіс.

2-ші кезең. Алынған нәтижелер бойынша ЖБМ тұрғызу.

Осы кезеңде кәсіби даму мәселелерін іске асыру бойынша нақты қадамдарды әзірлеу және оларды жеке дара білім беру маршруттарының картасында белгілеу қажет.

Кәсіби қызығушылықтарды дамыту және кәсіби қиындықтарды жеңу мәселелерін шешу жолдарын анықтауды, кәсіби даму контекстінде педагогтің іс-қимылының мазмұнын анықтауды, мақсатты іске асыру бойынша өз іс-қимылдарын жоспарлауды, *күтілетін нәтижелерді анықтауды*, өз жетістіктерін жеке дара білім беру маршруты картасында белгілеу қажет.

Нәтижелерге қол жеткізу шарттарын:

- 1) біліктілікті арттыру курсы;
- 2) семинарлар мен ашық іс-шараларға қатысуды;
- 3) педагог-шеберлердің жұмыс тәжірибесін зерделеуді;
- 4) интернет-ресурстарды талдауды;

5) білім беру ұйымдары, облыстық әдістемелік бірлестіктер деңгейінде әдіскерлердің консультацияларын;

6) экспериментті инновациялық іс-қимылға, проблемалық, жұмыс, шығармашылық топтарға қатысуды;

7) тәлімгерлікті;

8) психологиялық тренингтерге және т.б. қатысуды анықтау қажет.

Әрбір оқу жылына кадамдық жоспарлау арқылы аттестаттау кезеңдерінің аралығында жеке дара білім беру маршрутын құру әсіресе тиімді болып табылады.

3-ші кезең. Жеке дара білім беру маршрутын іске асыру құрылған жоспар бойынша педагогикалық мынадай іс-қимылдарды:

1) әрбір оқу жылы аралық нәтижелерді міндетті талдау, жалпылау, және жүйелеу;

2) есеп беру, оның деректерін білім беру ұйымының педагогикалық қауымдастығына беру және сонда талқылау;

3) білім беру ұйымының деңгейінде, өңір деңгейлерінде педагогикалық нәтижелерді трансляциялау туралы алқалық шешім қабылдау;

4) қажет болған жағдайда педагог кәсіби рефлексия негізінде жеке дара білім беру маршрутының картасына өзгерістер енгізуін атқару болып табылады.

4-ші кезең. Өзінің кәсіби құзыреттілігін арттыру бойынша педагогтің іс-қимылының тиімділігін бағалау және өзіндік бағалау.

Бағалау үшін сарапшылар: әріптес-педагогтер, білім беру ұйымдарының басшылары, әлеуметтік серіктестер, ата-аналар тартылады. Педагогтің өз іс-қимылын өзіндік талдауы маңызды болып саналады.

Педагогтің кәсіби дамуының жеке дара маршрутының құрылымы

Титулдық парақ

Білім беру ұйымының аты

ПЖБМ

Педагогтің аты-жөні:

Қала, аудан

ЖБМ авторы туралы ақпараттық жазба

Аты-жөні.

Лауазымы:

Білімі:

Аттестаттаудан өткен мерзімі:

Біліктілік категориясы:

Біліктілігін көтеру курсынан өткен мерзімі

Педагогикалық стаж:

Түсіндірмелік жазба (ситуацияны талдау, проблеманы анықтау)

- Мектептің әдістемелік тақырыбы
- Жұмыс тақырыбы
- Өзіндік білім алудың жеке тақырыбы
- Мақсат

- Міндеттер
- Өзіндік білім алу нысаны
- Жорымал нәтиже (мұғалім үшін, білім алушы үшін)
- Проблеманы шешу жұмысының мерзімі
- Атқарылған жұмыстың есебінің нысаны

Тақырыпты таңдағанда оның өзектілігін және маңыздылығын, оның ғылыми-теориялық және практикалық маңыздылығын, бұл тақырыптың әдебиетте қаралу деңгейін, таңдап алынған тақырыптың мектептің бірыңғай әдістемелік тақырыбына және әдістемелік бірлестіктің тақырыбына сәйкестігін ескеру қажет.

Маршрутты іске асыру мерзімі бір жылдан бес жылға дейін болуы мүмкін, ол анықталған қиындықтарға, білім беру ұйымындағы нақты ситуацияға және жергілікті мәселелерге (мысалы, аттестаттауға дайындық немесе нақты білім беру жолын іске асыруға) байланысты.

Педагогтің өзіндік білім алу нысаны

Педагогтің өзі анықтаған жеке даралық нысан. Әдістемелік бірлестік, семинар, практикумдар, біліктілік көтеру курсы сияқты топтық нысан.

ЖБМ матрицасы

Жұмыс бағыты	Тақырып бойынша жұмыс процессіндегі іс-қимылдар, іс-шаралар	Мерзімдері	Өз жұмысының нәтижесін көрсететін нысан	Қайда, қашан, кім тыңдайды	Атқарылған жұмыстың нәтижелер. Орындаудың белгілері.
--------------	---	------------	---	----------------------------	--

Жеке дара білім беру маршруттарында іс-қимылдың мынадай бағыттары көрсетіледі:

- Кәсіби (оқу пәні)
- психологиялық-педагогикалық (оқушылар мен ата-аналарға бағытталған)
- әдістемелік (педагогикалық технологиялар, нысандар, оқыту әдістері мен тәсілдері)

- ақпараттық-компьютерлік технологиялар

- денсаулық

Әрбір бағыт неден тұрады?

Кәсіби:

- ✓ Жаңа стандарттарды зерделеу, олардың ерекшеліктерін анықтау.
- ✓ Жаңа ЖБМ-ды және оқулықтарды зерделеу, олардың ерекшеліктері мен талаптарын анықтау.
- ✓ МЖМБС талаптарына сәйкес өз пәндері бойынша жұмыс бағдарламаларын әзірлеу.
- ✓ Пәндік баспалар және интернет арқылы жаңа педагогикалық технологиялармен танысу.
- ✓ Курстарда жоспарлы біліктілікті арттыру.
- ✓ Жоспарлы аттестаттау.

- ✓ Кәсіби жарияланымдар.
- ✓ Кәсіби шеберлік конкурсына қатысу.

Психологиялық-педагогикалық:

✓ Әдістемелік, педагогикалық және психологиялық әдебиеттерді зерделеу және жүйелеу.

✓ Педагогикалық біліктілікті арттыру, оқытудың инновациялық технологияларына байланысты өз жұмысының мазмұнын қайта қарау.

Әдістемелік:

✓ Кәсіби іс-қимылды өзіндік талдаудан уақтылы өткізіп тұру.

✓ Өзінің сабақты жүргізудің жақсы нысандарына, сабақ барысындағы жаңа тәсілдерге, сабақтан тыс іс-шаралар сценарийіне сүйене отырып, ОӘК әзірлеу.

✓ Сабақты өзіндік талдау құрылымын жетілдіру.

✓ Білім алушылардың білімін бағалаудың жаңа нысандарын оқу процессіне енгізу.

✓ Әртүрлі деңгейлердегі ашық сабақтар арқылы жұмыс тәжірибесін көрсету.

✓ Олимпиадаларға, конкурстарға, вебинарларға қатысу.

✓ Семинарларға қатысу. Әдістемелік бірлестіктерде, педкеңестерде, конференцияларда әріптестер алдында сөз сөйлей білу.

✓ Өз тәжірибесін жалпылау және тарату.

Ақпараттық-компьютерлік технологиялар:

✓ АКТ-ды зерделеу және оларды оқу процессіне енгізу.

✓ Компьютерде жұмыс істей білу дағдыларын жетілдіру.

✓ Өз сайтың жасау, оны толықтыру.

✓ Өз әріптестерімен контакт орнату үшін электрондық пошта әзірлеу.

✓ Жаңа компьютерлік бағдарламаларды және ОТҚ меңгеру.

✓ Оқытушы, сынып жетекшісі ретінде жұмыс туралы мультимедиялық презентация әзірлеу.

Денсаулық сақтау технологиялары

✓ Білім беру процессіне денсаулық сақтау технологияларын енгізу.

✓ Әрбір бағыт бойынша көрсеткіштерді, іс-қимыл түрлерін және орындау мерзімдерін анықтау.

Нәтиже ретінде педагогикалық өнімдер: Оқу сабақтарының сериясы. Жұмыс бағдарламалары. Жарияланымдар. Әдістемелік өнімдер (буклет, листовкалар, брошюралар, ОӘК). Портфолио. Шығармашылық есеп. Мастер-класс. Оқытушының сайты. Баяндама. Шығармашылық шеберхана. Педагогикалық жоба. Семинар өткізу. Инновациялық іс-қимылдың нәтижелері туралы есеп. Конкурстар, олимпиадалар, жарыстар және т.б. нәтижелері. Анықталған проблема бойынша жұмыс істеу тәжірибесін презентациялау.

Күтілетін ЖБМ нәтижелері:

- білім беру ұйымдарының педагогтерінің кәсіби құзыреттіліктерін арттыру;
- білім беру ұйымдары педагогтерінің іс-қимылдарының сапалық көрсеткіштерінің оң өзгеруі, іс-қимыл нәтижелері бойынша педагогтердің жауапкершіліктері деңгейлерін арттыру;
- оқыту мазмұнын жетілдіру: оқыту мен тәрбиелеудің заманауи нысандарын, әдістерін, білім алушылардың қабілеттерін дамытуға оң әсер ететін, олардың білім деңгейлерін арттыратын инновациялық технологияларды енгізу;
- әзірленген және жарияланған әдістемелік құралдар, мақалалар, бағдарламалар, сценарийлер және т.б.,
- дидактикалық материалдарды, тестілерді, көрнекі құралдарды әзірлеу;
- ашық сабақтарды әзірлеу және өткізу;
- семинарлар, конференциялар, мастер-класты өткізу және оларға қатысу;
- Зерттелетін проблема бойынша тәжірибені жалпылау.

Кестені жасау мысалы

Жұмыс бағыты	Тақырып бойынша жұмыс процессінде атқарылған іс-қимылдар мен іс-шаралар	Мерзімдері	Өз жұмысыңыздың нәтижелерін көрсету нысаны	Қайда, қашан, кім тыңдайды	Істелген жұмыстың нәтижелері · Орындалғаны туралы белгі.
Кәсіби	1. Жаңа білім беру стандарттары н зерделеу. 2. МЖМБС-на сәйкес пәндер бойынша жұмыс бағдарламаларын жасау.	Жыл бойы қыркүйек	Тәжірибе алмасу Жұмыс бағдарламалары	ӘБ отырысы ӘБ жетекшісі, завуч, метеп директорының бекітуі	Өткізілген сабақтардың сапасын арттыру

Ағымдағы жылғы ЖБМ-ды іске асыру нәтижелерін көрсететін бағаналарда белгіленеді:

- нақты педагогикалық өнім ретінде іс-қимылдардың әрбір бағыты бойынша педагогтің жетістіктері (мереке сценарийі, педагогика диагностикасының пакеті, әдістемелік ұсынымдар, консультациялар, мақалалар, сабақ әзірлемелері және т.б.);

- қол жеткізілген нәтижелерге субъективтік көзқарас (өзіндік талдау, шығармашылық есеп, өзіндік презентация сияқты іс-қимылдың әрбір бағыттары бойынша жетістіктер мен қол жеткен нәтижелерге рефлексия);
- алынған жетістіктердің презентациясының нысандары, оның ішінде орны мен уақыты көрсетілген жоспарланған презентациялар.

Мүмкін болатын тәуекелдер:

- ✓ үздіксіз кәсіби білім беру үшін педагогтердің ішкі мотивациясының жоқтығы;
- ✓ кәсіби және әдістемелік құзыреттілікті арттыру және білім беру процессін жетілдіру бойынша көптеген педагогтердің өзіндік бағалауды жоғарылатуы;
- ✓ білім беру сапасын арттыруға ұмтылатын педагогтердің толыққанды қызықтыру жүйесінің жоқтығы.

Жоғарыда аталған тәуекелдерді азайту үшін педагогтердің кәсіби сапаларын жетілдіру барысында мекеме әкімшілігі әдістемелік мониторинг барысында алынған ақпаратқа сүйенуіне болады.

Диагностика барысында көптеген проблемалар анықталады және педагогтің жеке дара білім алу маршруты қалыптасады. Мониторингтік зерттеулер педагогтердің жеке дара сұраныстарын іске асыруға негізделген әдістемелік ілеспені қолданады.

Әрбір оқу жылының соңында педагогикалық іс-қимылға талдау жасалады, оның барысында алынған нәтижелер мен мақсат, міндеттер салыстырылады, соның негізінде келесі жылғы педагогтің жеке дара білім алу маршрутына тиісті өзгерістер енгізіледі.

Жеке дара білім алу маршрутының картасы

ЖБМ авторы туралы ақпараттық анықтама

Оқытушының аты-жөні: _____

Білімі: _____

Педагогикалық стажы: _____

Аттестаттаудан өту мерзімі: _____

Біліктілік категориясы: _____

Кейінгі 3 жылдағы біліктілікті арттыру курстары: _____

Білім беру ұйымының әдістемелік тақырыбы _____

Өзіндік білім алу тақырыбы: _____

Мақсат: өзінің кәсіби деңгейін жүйелі арттыру.

Жеке дара білім алу маршрутының картасы

Іске асыру мерзімі: 2018-2019 оқу жылы

Жұмыс кезеңі: даярлық

Кезеңнің мақсаты: _____

Кезеңнің міндеті: _____

Іс-шаралар деңгейлері	Нәтижелерді көрсету нысандары	Педагогикалық өнімдер нәтижелер ретінде	Құжаттың шығыстық деректері (отырыстардың хаттамалары, фотоесеп,

			Интернет-ресурсқа сілтеме жасау және т.б.)
Кәсіби (сабақ беру пәні)			
Психологиялық-педагогикалық (оқушылар мен ата-аналарға бағытталған)			
Әдістемелік (педагогикалық технологиялар, нысандар, оқытудың әдістері мен тәсілдері)			
Ақпараттық-компьютерлік технологиялар			
Денсаулық сақтау технологиялары			
Іс-шаралар деңгейлері	Нәтижелерді көрсету нысандары	Педагогикалық өнімдер нәтижелер ретінде	Құжаттың шығыстық деректері (отырыстардың хаттамалары, фотоесеп, Интернет-ресурсқа сілтеме жасау және т.б.)
Кәсіби (сабақ беру пәні)			
Психологиялық-педагогикалық (оқушылар мен ата-аналарға бағытталған)			
Әдістемелік (педагогикалық технологиялар, нысандар, оқытудың әдістері мен тәсілдері)			
Ақпараттық-компьютерлік технологиялар			
Денсаулық сақтау технологиялары			

Жинақталған материалдар негізінде оқу жылының аяғында педагогикалық іс-қимылдарды талдау жүргізіледі, алынған нәтижелердің қойылған мақсаттар мен міндеттерге сәйкестігі анықталады, соның арқасында келесі оқу жылының жеке дара білім алу маршрутына тиісті өзгерістер енгізіледі.

Педагогтің жеке дара білім алу маршрутының «жол карталарын» жасау бойынша әдістемелік ұсынымдар.

«Жол картасы» – жобаны іске асыру шеңберінде шешімдер қабылдайтын жобаға қатысушылардың өзара табысты қарым-қатынасына және оларды табысты бағыттауға арналған жол көрсетуші. «Жол картасы» белгіленген бастапқы және соңғы межелерді (мақсат/нәтижелер) біле отырып, жүру жолының тиімді маршрутын таңдап алуға мүмкіндік береді.

«Жол картасы» әзірлеуде қатаң құрылымдалған «Мақсат – диагностика – жоспарлау – іске асыру - жетілдіру» тәсілін қолдану қажет, оны қолдану қабылданған шешімдерді орындауды жоспарлаудың және бақылаудың тиімділігін түбегейлі арттыруға мүмкіндік береді «Жол картасы» жоғарғы – көрудің стратегиялық деңгейі болып табылады, ол нақты жобаның мақсатына қол жеткізу бойынша нақты қадамдар түрінде операциялық деңгейге дейін ашылып/тетіктеліп көрсетілуі мүмкін [9].

«Жол картасы» ситуацияны талдау арқылы нақты іс-шаралар жоспарын немесе іс-қимылдар жоспарын әзірлеуге мүмкіндік туғызады. Жобаның мөлдір мониторинг және бақылау жүйесі оның қозғалысын және берілген маршрутқа өз мерзімінде қайта түсуін қамтамасыз етеді.

«Жол картасын» әзірлеу барысында іс-қимылдың мынадай негізгі кезеңдері қаланады, олардың көпшілігі мынадай:

- іс-шараларды жоспарлау;
- тәуекелдерді бағалау;
- ресурстардың қажеттілігін бағалау;
- іс-шараларды ұйымдастыру;
- адам ресурстарын тарту;
- алдыға міндеттерді қою;
- жауаптыларды тағайындау;
- іс-шараларды орындау барысын бақылау;
- іс-қимылдардың және іс-шаралардың орындалуы туралы есеп беру;
- алынған деректер негізінде нәтижелерді талдау іс-шараларының өзінде көрініс табады.

*Педагогтің жеке дара білім алу маршрутының «жол картасын»
тұрғызу*

Педагогтің жеке дара білім алу маршрутының «жол картасы» мақсатты бағытталған жобаланатын дифференциалданған білім беру бағдарламасы болып табылады, ол педагогке таңдау субъектісінің позициясын, өзінің кәсіби дамуын ғылыми-әдістемелік алып жүруін атқару барысында кәсіби құзыреттіліктің дамуының жеке дара бағдарламасын әзірлеуді және оны іске асыруды қамтамасыз етеді.

Педагогтің жеке дара білім алу маршрутының «жол картасы» нақты педагогтің кәсіби қажеттілігін мүмкіндігінше толық қамтуы тиіс. Педагогтің жеке дара білім алу маршрутының «жол картасын» жобалаудың алгоритмі мыналардан:

- педагогтің кәсіби қиыншылығының диагностикасынан;
- алынған деректер негізінде жеке дара білім алу маршрутын әзірлеуден;
- маршрутты іске асырудан;
- жеке дара білім алу маршрутының тиімділігін рефлекстік талдаудан тұрады.

Педагогтің жеке дара білім алу маршрутының «жол картасында» педагогтердің кәсіби құзыреттіліктерін дамыту бойынша мынадай іс-қимылдардың негізгі бағыттарын:

1. үздіксіз кәсіби білім беру жүйесіндегі біліктіліктерді көтеруді;
2. педагогтің кәсіби қауымдастықтағы іс-қимылын;
3. әдістемелік жұмысқа педагогтің қатысуын;
4. педагогтің өзіндік білім алуын көрсету қажет.

Іс-қимылдың осы бағыттарына сәйкес педагогтің кәсіби құзыреттілігінің дамуы бойынша мазмұнды, нысандарды және әдістерді анықтау қажет [19].

Үздіксіз кәсіби білім беру жүйесінде біліктілікті көтеру біліктілікті көтеру курстарында оқу арқылы жүзеге асырылады.

Кәсіби қауымдастықтағы педагогтің іс-қимылы әдістемелік бірлестіктерді басқару немесе олардың жұмыстарына, шығармашылық эксперименталды топтардың, ассоциациялардың және т.б. жұмыстарына, сонымен қатар өңірлік кәсіби қағамдастықтардың жұмыстарына қатысу арқылы жүргізіледі.

Әдістемелік жұмысқа қатысу кәсіби құзыреттіліктің дамуының дәстүрлі нысандары (семинарлар, лекторялар, әдістемелік кеңестер, «дөңгелек үстелдер», педагогикалық шеберханалар және т.б.) арқылы да, сонымен қатар оқытудың активті әдістерін (жобалау семинарлары, кәсіби мәселелерді шешу, іскерлік және рольдік ойындар, дебаттар, дискуссиялар, видеобейнелерді талдау, тренингтер және т.б.) қолданып кәсіби құзыреттілікті дамыту технологиялары арқылы да іске асырылуы мүмкін.

Педагогтің өзіндік білім алуы ғылыми және әдістемелік әдебиеттермен жұмыс істеу, сабақтарға өзара қатысу, инновациялық білім беру технологияларын өзіндік меңгеру, зерттеу жұмыстарын жүргізу, жобаларды әзірлеу және т.б. арқылы іске асырылады.

Жеке дара білім алу маршрутымен қозғалу әрбір жарты жылдықта карта бойынша (1 кесте) белгіленеді, онда іс-қимылдың әрбір бағытын іске асыру бойынша нақты не жасалғандығы көрсетіледі.

Педагогтің жеке дара білім алу маршрутының картасы

1 кесте

Іс-қимыл бағыты	Іс-қимыл мазмұны		Нәтиже педагогикалық өнім ретінде	Субъективтік жетістіктер (нәтижелерге көзқарас)	Жетістіктерді презентациялау нысандары
	I жарты жылдық	II жарты жылдық			
Үздіксіз кәсіби білім беру жүйесіндегі біліктіліктерді арттыру					
Педагогикалық					

қауымдастықтағы педагогтің іс-қимылы					
Әдістемелік жұмыстарға педагогтің қатысуы					
Педагогтің өзіндік білім алуы					

«Жол картасын» іске асыруды бақылауды педагог жұмыс істейтін бағытқа жетекшілік ететін әдіскер атқарады.

Педагогтің жеке дара білім беру маршрутының «жол картасын» іске асырудың тиімділігі педагогтің жеке портфолиосының «жетістіктер» бөлімі үшін негіз болады, сонымен қатар педагог жұмыс істейтін білім беру ұйымының портфолиосында көрініс табады.

Күтілетін нәтижелер

- білім беру ұйымдарының педагогтерінің кәсіби құзыретіліктерін арттыру;
- білім беру ұйымдарының педагогикалық қызметкерлерінің іс-қимылдарының сапалық көрсеткіштерінің оң өзгерістері, іс-қимыл нәтижелері бойынша педагогтердің жауапкершіліктері деңгейлерін көтеру;
- үздіксіз білім алуға педагогтердің саналы қажеттіліктері;
- Оқытудың мазмұнын жетілдіру: оқыту мен тәрбиелеудің заманауи нысандарын, әдістерін, білім алушының қабілеттерін дамытуға, олардың білім деңгейін көтеруге оң әсер ететін инновациялық технологияларды енгізу.

Қазіргі жағдайда кәсіби өзіндік білім алу саласында педагогтің құзыреттілігі кәсіби қызығушылықтар саласын анықтау; кәсіби іс-қимылдағы проблемалар мен қиындықтарды анықтау және оларды шешу әдістерін анықтау, өзінің ЖБМ-н жобалау білігіне негізделеді. Өзінің ЖБМ жобалау және іске асыру педагог үшін «инновациямен өмір сүру» ситуациясы сияқты болып табылады және білім алушылардың ЖБМ жобалаудың өзекті кәсіби міндетін шешу дайындығына оң әсер етеді.

Жеке оқу маршруттары - мұғалімнің өздігінен білім алуына және өзін-өзі жүзеге асыруға ықпал ететін және шығармашылық, кәсіби тұлғаны дамытуға бағытталған технология. Жеке оқу бағытын құрастыру және енгізу оқытушыға «өмірлік инновациялар» жағдайына айналады және білім беру процесінің сапасын жақсартуға, білімді тұлғаны тәрбиелеуге ықпал етеді[9].

Білім беру мазмұнын жаңарту мұғалімдердің өз қызметіне жана көзқарасын қалыптастырусыз мүмкін емес. Мұғалім профессорлық-оқытушылық құрам үшін жаңа талаптардың мәнін түсіну өте маңызды: білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру, заманауи оқыту технологияларын, соның ішінде білім алушыларды өмірге дайындауға

бағытталған денсаулық сақтау технологияларын ұсыну және т.б. Мектепте өз алдына мақсаттарды қоюға мүмкіндік беретін оқушыларды тәрбиелеу керек оларға жетуге, белсенді қарым-қатынаста болуға, ақпарат пен көп мәдениетті әлемде өмір сүруге, ақылға қонымды таңдау жасауға және оған жауапкершілік алуға және т.б [3].

Бүгінгі өзгеріп жатқан дүниеде мұғалім үнемі көрсететін негізгі кәсіби сапасы - өзінің педагогикалық дағдыларын жетілдіруге және оның кәсіби біліктілігін жоғарылатуына әрқашан ұмтылу.

4. Тұлғаның өздігінен білім алуы және өздігінен білім алу мәдениетін дамытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдамалар

Мектептегі оқыту мен тәрбиелеу сапасын жетілдіру мұғалімдердің дайындық деңгейіне тікелей байланысты. Бұл деңгей үнемі өсуі керек және әр түрлі біліктілікті арттыру курстарының, семинарлар мен конференциялардың тиімділігі мұғалімнің өздігінен білім алуын процесі болмаса аса нәтижелі болмайды.

Олардың әрқайсысы оқыту мен білім беру әдістерін жетілдіруге тырысуы керек. Сондықтан әрқайсымыз тек сабақ беріп қана қоймай, өзі де үйренеді. Өздігінен білім алуды жоспарлау керек, жұмысқа әсерін қадағалап отыру керек. Тек сонда ғана тиімді болуы мүмкін. Өздігінен білім алу - мұғалім мамандығы болып табылатын жауапкершілікке ие шығармашылық және жауапты адамның қажеттілігі. Өздігінен білім алу - өзін-өзі саналы тану әрекеті болып табылады.

Егер білім беру үдерісі:
өз еркімен орындалады,
саналы түрде жүзеге асырылады,
жоспарланған, басқарылатын және оның адамның өзі бақылайтын,
кез-келген сапаны немесе дағдыларды жақсарту үшін қажет,
онда өздігінен білім алу туралы айтылады.

Мұғалім басқаларды үйрету үшін өз пәнін, оның оқыту әдіснамасын біліп қана қоймай, сондай-ақ қоғамдық өмірдің түрлі салаларына бағытталуы керек, сөздің кең мағынасында мәдениетті адам болуға тиіс. Өзгелерді үйрету үшін бәрінен де көп нәрсені білу қажет. Мұғалім өз пәнін ғана емес, сонымен қатар оның оқыту әдіснамасын меңгеру керек, сонымен қатар жақын ғылыми салаларда, қоғамдық өмірдің түрлі салаларында білім алуға және қазіргі заманғы саясат пен экономикада басшылыққа алуға тиіс. Мұғалім үнемі барлық нәрсені үйренуге тиіс, себебі оның алдында оқушылардың әртүрлі сатылар, әлем туралы идеяларды тереңдету және тіпті өзгерту тұр. Өздігінен білім алу мұғалімнің кәсіби өсуін жетілдірудің негізгі құралы болып табылады [4].

Өздігінен білім алу дәстүрлі түрде адамның өздігінен білім алу белсенділігі деп қабылданады, ол:

- өз еркімен жүзеге асырылады;
- адам өзі басқарады;
- адамның кез-келген жеке сапасын саналы жақсарту үшін қажет.

Мұғалімде өздігінен білім алу қабілеті педагогикалық жоғары оқу орнының дипломын алуымен бір мезгілде қалыптаспайды, бірақ ақпарат көздерімен жұмыс істеу, талдау және өздігінен білім алу қызметін дамытады. Дегенмен, бұл тәжірибелі мұғалім тек өздігінен білім алуы керек. Өздігінен білім алу қажеттілігі мұғалімнің кәсіби өсуінің кез-келген кезеңінде пайда болуы мүмкін, себебі бұл мұғалім ретінде қалыптастырудың

қажеттілігін қанағаттандыруға, мамандық арқылы қоғамда лайықты орынды иеленуге қажетті жағдайлардың бірі.

Жүйедегі өздігінен білім алуға ең маңызды шарты дұрыс ұйымдастырылып жүргізіледі. Өкінішке орай, мұғалімдердің барлығы дербес жұмыс дағдыларын меңгермеген. (Олар әдіснамалық әдебиетті таңдауда және зерттеуде, тақырыпты таңдауда, мақсаттар мен міндеттер қоюда қиналады). Өздігінен білім алу бойынша мақсатты, тәуелсіз жүйелі жұмыс жасауда, мұғалімдердің дағдыларын қалыптастыруда әдістемелік жұмысты қалай ұйымдастыру керек?

Біз «өздігінен білім алу - мұғалімнің жеке және кәсіби өсуінің негізі» атты әдістемелік ұсынымдама түрінде жобаны ұсынамыз.

Жобаның мақсаты: жас мұғалімдер арасында өздігінен білім алу бойынша мақсатты, тәуелсіз жүйелі жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру және жетілдіру бойынша әдістемелік жұмыстарды ұйымдастыру.

Тапсырмалар:

- әдістемелік әдебиеттерді зерделеу арқылы мұғалімдердің ғылыми-зерттеу жұмыстарына деген қызығушылығын сақтау.
- Байқаудың, эксперименттердің нәтижелерін талдай білу, өзін-өзі түзету және дамыту жұмыстарының жолдарын моделдеу.

Мұғалімнің шығармашылық әлеуетін ашуға, оның ғылыми-әдістемелік жұмыстарын ұйымдастыруға үлес қосу.

Осы жобада жұмыс істеу мерзімі:

- Таңдалған тақырыптың кең ауқымына байланысты мұғалім үш жылдан бес жылға дейін жұмыс істей алады.

Жобаның күтілетін нәтижелері:

- Бұл жоба мұғалімдер арасында келесі дағдыларды дамытуға бағытталған:

- мақсаттар, міндеттер, жоспар жұмысын қою мүмкіндігі;
- оқу, анықтамалық, ғылыми және әдістемелік әдебиеттермен жұмыс істеу мүмкіндігі (қажетті әдебиеттерді іріктеу, оқылымды талдау, жазбаша жазу, тезистер);
- кез-келген ақпарат материалдарында негізгі тұжырымдамаларды айқындау мүмкіндігі, анықтамалық схемалар, жоспарлар жасау;
- семантикалық блоктарды жүйелеуге, зерттелетін фактілерді, жағдайларды топтастыруға, графиктерді, кестелерді құрастыру қабілеті;
- Мәселеге қатысты ақылға қонымды пікір білдіруге, қорытындыларды дәлелдеуге немесе бас тартуға қабілеттілігі.

Жобаның мәні мұғалімдерді өздігінен білім алу ынталандыратын қажеттіліктер мен қызығушылықтарын айқындау болып табылады: олардың көбі мектептегі оқу барысында даярлаудың деңгейіне байланысты. Кез-келген адам осы деңгейдің үздіксіз өсетінін біледі ме? Оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу осыған сапасы тікелей байланысты. Әрине, мұғалімдерге арналған түрлі семинарлар, конференциялар, біліктілікті арттыру курстары бар. Бірақ мұғалім өзін өзі тәрбиелеуімен айналыспаса, олардың барлығы

тиімді болмайды. Мұғалімнің өздігінен білім алуы н оқу процесін саналы, өз еркімен жүзеге асырады ма, егер ол өз жоспарын жоспарлап, басқарса және оның білім беру үдерісін бақылайды.

Мұғалімдерді өздігінен білім алу ынталандырудың себептері:

- Күнделікті ақпаратпен жұмыс істеу. Сабаққа дайындалу кезінде әдістемелік бірлестік отырысында сөйлесу, ата-аналар жиналысы, аудиториялық сағат, мектеп оқиғасы, олимпиада, мұғалім жаңа ақпаратты іздеу және талдау қажеттілігіне тап болды.

Шығармашылыққа деген ұмтылыс. Мұғалім - шығармашылық мамандық. Жылдан жылға шығармашылық адам сол сары түсті қаптаманың немесе сценарий бойынша жұмыс істей алмайды немесе сол есептерді оқи алады. Бұған көбірек көңіл бөлу керек. Жұмысты қызықты әрі жағымды болу керек.

- Қазіргі ғылымның қарқынды дамуы. Әсіресе психология және педагогика. Вагондар дәуірінде арбаны пайдаланудың қажеті жоқ.

- Қоғамдағы өзгерістер. Бұл өзгерістер, ең алдымен, жастарға әсер етеді, олардың дүниетанымын қалыптастырады және тиісінше мұғалімнің имиджін «ескірген адам» ретінде қалыптастырады.

- Конкурс. Баланы оқу орнына тәрбиелейтін көптеген ата-аналар белгілі бір мұғалімге топта болуды сұрайды.

- Қоғамдық пікір. Мұғалім бейқам емес, олар оны «жақсы» немесе «жаман» деп санайды.

- Ынталандыру. Оқытушының санаты, аттестациялық комиссияның пікірі, марапаттар, жеңілдіктер, мүмкін атақтар мен үкіметтік наградалар - бәрі біліктілік пен дағдыға байланысты. Жаңа білімдерді үнемі игерместен, бұл қол жеткізілмейді.

- Қызығушылық. Үйрену тек көңілді. Олар дәрігерге: «Өзіңді емдеңдер!» дейді.

Күнделікті оқып-үйренбеген адам қалай үйренеді? Сол кезде ол оған үйретуге құқылы ма?

Мұғалімнің өздігінен білім алу және өздігінен білім алуына қатысты негізгі бағыттары:

- кәсіби (оқыту пәні)

- психологиялық-педагогикалық (Оқушытер мен ата-аналарға бағытталған)

- психологиялық (имидж, қарым-қатынас, әсер ету өнері, көшбасшылық)

- әдістемелік (педагогикалық технологиялар, пішіндер, әдістер және оқыту әдістері)

- заңды

Эстетикалық (гуманитарлық)

- тарихи

- шет тілдері

- саяси

- ақпараттық және компьютерлік технологиялар
- денсаулықты қорғау

Қызығушылықтары мен әдеттер...

Тізімнің соңында көп нүкте бар, өйткені бұл бағыт мұғалімнің жұмыс орнында атқаратын ресми қызметтік функциялары негізінде жасалған міндетті тізім болып табылады. Шығармашыл мұғалім осы тізімді өздерінің бағыттарымен бірге толықтырады.

Өздігінен білім алудың дереккөздері.

Өздігінен білім алу үдерісінің мәні мұғалім әртүрлі көздерден өз бетінше білім алады, бұл білімді кәсіби қызметте, жеке даму мен өздерінің өмірлік белсенділігінде пайдаланады.

- Теледидар
- Газеттер, журналдар
- Әдебиет (әдістемелік, өздігінен білім алу, журналистік, көркем, мерзімді)
- Интернет
- Бейне, аудио ақпарат, әр түрлі ақпарат құралдарында
- Семинарлар мен конференциялар, әдістемелік бірлестіктер
- Семинарлар
- тәжірибе алмасу оқиғалары
- Экскурсиялар, театрлар, көрмелер, мұражайлар, концерттер
- Біліктілікті жоғарылату курстары
- Саяхат

Қалай болғанда да, барлық дереккөздер жеке өсуге ықпал ететін және кәсіби өсуге ықпал ететін дереккөздеріне бөлінеді. Алайда олар екеуіне де үлес қоса алады.

Белгілі бір жағдайларда оқытушыны Өздігінен білім алу үшін АКТ-ны қолданудың тиімділігін қарастырайық:

- АКТ мүмкіндіктерін ескере отырып, заманауи компьютерлік база, бағдарламалық қамтамасыз ету, Интернетке еркін қолжетімділік, білім беру ресурстары, оларға әдістемелік қолдау көрсету;
- Оқушытерге бағдарланған, іс-әрекетке бағытталған, деңгейлік тәсіл негізінде әзірленген оқытушылардың біліктілігін арттыру және қайта даярлау курстары; мұғалімдердің іс-әрекетін одан әрі қолдау; қашықтан білім беру технологиясының көмегімен педагогикалық қиындықтарға барабар педагогикалық қолдау; жаңа идеяларды қалыптастыру үшін тәжірибелі оқытушылар мен сарапшылардың желісін құру;
- АКТ құралдарын пайдалана отырып, мұғалімдердің Өздігінен білім алу нәтижелерін өлшеуге және бағалауға мүмкіндік беретін диагностика, цифрлық білім беру ресурстарының сапасын диагностикалау, мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігінің деңгейін көрсетеді; АКТ арқылы Өздігінен білім алуға бағытталған курстарға арналған курстар жүйесі; жұмыс нәтижелеріне негізделген бонустық жүйе: оқу құралдарын жариялау, цифрлық білім беру ресурстарын дамыту, оларды пайдалану арқылы оқыту сессияларын жасау.

Жоғарыда айтылғандардың барлығы мұғалімнің ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы өздігінен білім алуы не ықпал етеді және оған желі мәдениетін меңгеруге көмектеседі.

Интернет-ресурстардан материалдарды пайдаланған кезде белгілі бір мінез-құлық ережелерін (мысалы, авторлық құқықты ескеру керек), түрлі форумдардағы қарым-қатынас стандарттарын, блогтарды және сөйлесулерді сақтау қажет. Біз Дүниежүзілік кеңістіктегі байланыс үдерісіне қосылған заманауи ақпараттық технологиялардың көмегімен адамның мәдени деңгейіне және тәрбиесіне байланысты. Интернеттегі кеңістікте ақпараттық ресурстардың тақырыптық шоғыры мен олар туралы ақпарат беру нысаны бойынша ерекшеленетін өздерінің нормалары мен мінез-құлық ережелерін қалыптастыратын көптеген субкультуралар бар. Бұл әрине мұғалім. Ол интернетте ақылды пайдаланушы болуы керек. Басқа пайдаланушылардың жазбаларымен өздерінің таспасын қалыптастыру, достар тізімін өзгерту, сайттың иесі, блог тек көлемді және мазмұнды ғана емес, алынған ақпараттың стилін бақылауға мүмкіндік береді, осылайша Оқушытерге әсер ететін, олардың рухани дамуы, қарым-қатынас тәсілі және бүкіл қоғам. Шын мәнінде, интернет желісі - бұл нақты өмір айна [12].

Екіншіден, мұғалім интернетте де ақпаратпен тиімді жұмыс істей алады. Ол интернет пайдаланушылардың дағдыларын дамытудың жоғары деңгейіне ие болуы керек Желі мәдениеті интернет-ресурс түрінде материалдарды сауатты түрде жіберу мүмкіндігі арқылы анықталады. Ең алдымен, ресурстардың білімдік және ғылыми артықшылықтары, олардың көркемдік құндылығы бағаланады, бірақ табысты композицияны таңдау, еренсілтемелер мен өтулерді қосу, ыңғайлы мәзір жасау, стильді сақтау маңызды.

Сондықтан, өз бетінше білім беру бірнеше бағытта жүргізілуі мүмкін:

- сөздің кең мағынасында интеллект қалыптастыру;
- заманауи білім беру технологиялары саласында пәндік білім мен білімді толықтыру;
- әртүрлі байланыс қызметтерін сенімді пайдаланушылардың дағдыларын дамыту, өзіңіздің ақпараттық ресурстарыңызды құру дағдыларын қалыптастыру;
- желілік кәсіби қауымдастықтарға қосу.

Желілік кәсіби қоғамдастық Өздігінен білім алуда үлкен рөл атқарады. Бұл біздің еліміздің түрлі өңірлерінен мұғалімдердің қарым-қатынасы үшін құрылған интернет-ресурстар. Олар кәсіпқойларды біріктіреді, педагогикалық мәселелерді талқылауға, түрлі ақпарат көздеріне қол жеткізуді қамтамасыз етеді, вебтегі білім мазмұнын өз бетінше жасауға, кеңес беруді және ақпараттық материалдарды жүйелеуге мүмкіндік береді.

Өздігінен білім алудың түрлері: жеке және топ.

Өздігінен білім алу үдерісінің компоненттері:

Егер сіз мұғалімнің Өздігінен білім алу саласында етістіктердің тізімімен таныстырсаңыз, сіз: оқу, зерттеу, тестілеу, талдау, бақылау, жазу, жариялау, қорытындылау.

Әрбір мұғалім қазіргі және қоғамның ішкі және сыртқы мотивтерін ескере отырып, командада қалыптасқан моральдық-психологиялық климаттың және білім беру ұйымының әкімшілігінің талаптарын ескере отырып, өзін-өзі жетілдіру мен өзін-өзі дамытудың өз траекториясын анықтайды.

Оқытушылардың өз бетінше білім беруін ұйымдастыру кезеңдері:

1 этап - диагностика, бұл өз бетімен жұмыс жасау үшін белгілі бір көзқарас қалыптастыруды, қиындықтарды талдауды, мәселені бекітуді, тандалған мәселе бойынша психологиялық, педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерді зерттеуді, жоспарлау және болжау нәтижелерін қамтиды. Осы кезеңде «Мұғалімнің дамуына дайындығына баға беру» сауалнамасы мұғалімнің өзін-өзі дамыту қабілеттілігін және мектептегі мұғалімдерді оқытуды, дамытуды және өзін-өзі дамытуды ынталандыратын және кедергі ететін факторларды анықтауға көмектеседі, сондай-ақ өздігінен білім алу жұмыстарының кезеңдерін жоспарсыз жоспарлау.

2 кезең - тәжірибелік, оның барысында педагогикалық фактілер жинақталған, оларды іріктеу және талдау, жаңа жұмыс әдістерін тестілеу, эксперименттер жасау. Тәжірибелік жұмыста әдебиеттерді зерттеу жалғасуда.

3 саты - қорыту. Әдістемелік бірлестіктердің, педагогикалық кеңестердің отырыстарында материалдардың жинақталуы, нәтижелерді тұжырымдау, материалдарды ұсыну.

4 саты - мұғалім одан әрі жұмыс істеу процесінде өз тәжірибесін пайдаланады, сондай-ақ оны таратумен айналысады.

ЖОО дипломын алу - бұл тек қана бастамасы ғана емес. Мұғалім өмірдің кез-келген кезеңінде және кәсіби жолында, ол ешқашан білімін аяқтаған деп есептей алмайды және оның кәсіби тұжырымдамасы түпкілікті қалыптасады. Даналық болу - заманауи қоғамды ғана емес, педагогикалық қоғамды да қызықтыратын мәселелер бойынша құзырлы болу.

Мұғалімнің дамуға дайындығының деңгейін диагностикалау үшін мыналарды ұсынамыз:

1-қосымша

Сауалнама «Мұғалімнің өзін-өзі дамытуға қабілеттілігін анықтау»

Нұсқаулық. Сауалнамаға жауап берсеңіз, әрбір өтінім алдында балл қойыңыз:

5 - егер бұл байлам сіздің пікіріңізге толық сәйкес келсе;

4 – сәйкестігі басымырақ;

3 - иә және жоқ;

2 - сәйкес келмейді;

1 - сәйкес емес.

№	Бекіту	Ұпайлар
1.	Мен өзімді зерттеуге тырысамын	
2.	Мен жұмыс пен үйде жұмысым қаншалықты көп болса да өзімді дамыту үшін уақыт табамын.	
3.	Кедергілер белсенділігімді арттырады	
4.	Мен кері байланыс іздеймін, себебі ол өзімді тануға және бағалауға көмектеседі	
5.	Мен өз ісімді талдау үшін уақыт бөлемін	
6.	Менің сезімімді және тәжірибемді талдаймын	
7.	Мен көп оқимын	
8.	Мені қызықтыратын мәселелерді белсенді талқылаймын.	
9.	Мен қабілеттеріме сенемін	
10.	Мен ашық адам болуға тырысамын	
11.	Айналаудағы адамдардың маған әсер ететінін білемін	
12.	Мен кәсіби дамуымды басқарамын және оң нәтижелер аламын	
13.	Мен жаңалық жасаудан қанағат аламын	
14.	Жауапкершілікті арттыру мені қорқытпайды	
15.	Мен қызмет барысында жылжытуды құптар едім	
Қорытынды		

Өңдеу нәтижелері

Ұпайлардың жалпы сомасын есептеңіз.

55 немесе одан да көп ұпай - сіз өзіңіздің дамуыңыз үшін өз қажеттіліктеріңізді белсенді түрде жүзеге асырасыз.

36-54 балл - сізде дербес дамыған жүйе жоқ, әлеуметтік жағдай өздігінен даму бағдарына қатты әсер етеді.

15-35 балл - сіз тоқтап қалған даму сатысында тұрсыз.

Өңдеу нәтижелері

Деректер «Оқыту, мұғалімді дамыту және өздігінен дамуы» кестесінде жазылған.

«Оқуды ынталандыратын және мұғалімдердің дамуына және өзін-өзі дамытуына кедергі келтіретін факторлар» сауалнамасы

Нұсқаулық. Төменде келтірілген факторларды бес баллдық шкала бойынша бағалаңыз:

5 - «иә (кедергі немесе ынталандыру)»;

4 - «жоқтан гөрі иә»;

3 - «иә және жоқ»;

2 - «дұрысы жоқ»;

1 - «жоқ».

№ п/п	Кедергілер факторлары	Баға	Ынталандыру факторлары	Баға
1.	Өзіндік инерция		Әдістемелік жұмыс	
2.	Бұрынғы сәтсіздікке байланысты түңілу		Курстарда оқу	
3.	Жетекшілерден қолдау және көмек болмауы		Әріптестердің мысалы және әсер етуі	
4.	Өзгелердің өшпенділігі (көреалмаушылық, қызғаныш), Сіздің жаңашылдыққа ұмтылуыңызды нашар қабылдауы		Жетекшілердің үлгісі және ықпалы	
5.	Ұжым мүшелерімен және басшылықпен кері байланыс жоқ, яғни сіз туралы объективті ақпараттардың жоқтығы		Мектепте жұмысты ұйымдастыру	
6.	Денсаулық жағдайы		Аталған проблемаға жетекшілердің назарын аудару	
7.	Уақыт болмауы		Сенім	
8.	Шектеулі ресурстар, өмірлік жағдайлардағы қысым		Жаңартылған қызмет түрлері, еңбек жағдайлары және эксперимент жүргізу мүмкіндігі	
9.			Өздігінен білім алу	
10.			Жұмысқа қызығушылық	
11.			Жауапкершілікті арттыру	
12.			Ұжымды мойындату мүмкіндігі	

Ұпайлардың санын есептеп, «мұғалімнің білім алуы, дамуы және өздігінен білім алуы» кестесіне кіргізіңіз.

Даму коэффициенті (К) формуласы бойынша есептеледі:

$K = (K_{\text{факт}} + K_{\text{макс}}) : 2$, мұнда $K_{\text{факт}}$ - сауалнамаға салынған ұпайлар сомасы;

$K_{\text{макс}}$ – мүмкін болған сауалнамадағы максималды балл саны.

Кестеге деректерді енгізіңіз:

Мұғалімнің білім алуы, дамуы және өздігінен білім алуы

Педагогтың А.Ә.Т	Мұғалімнің өздігінен білім алуға қабылеттілігі		
	Себепші факторлар Белсенді даму	Кедергі факторлар Дамудың жоқтығы Дамудың тежелуі	Өлшем жүйесі

Өздігінен білім алу тақырыбы бойынша жұмыс кезеңдері

Кезеңдер	Қызмет түрлері	Өздігінен білім алу тақырыбы баяндау
1 жыл	Тақырыптың анықтамасы, қаладағы, аймақтағы, елдегі әріптестердің жетістіктерін педагогикалық тәжірибемен таныстыру; осы тақырып бойынша библиография жинағы; мақсаттар мен міндеттер қою.	ӘБ отырысына хабарламамен сөз сөйлеу
2 жыл	Теориялық материалдарды, практикалық әдістерді таңдау; болашақ жұмыстың ғылыми негізін қалыптастыру	Педкеңеске баяндамамен сөз сөйлеу
3 жыл	Теориялық материалды белгілі бір жағдайға бейімдеу (кіші топ, топ, пән); таңдалған әдістердің тәжірибесінде тестілеу; мониторинг, сұрақ қою	Мектеп семинарында сөз сөйлеу
4 жыл	Теориялық материалға негізделген таңдап алынған тақырыпқа сәйкес жеке әзірлемелеріңізді жасау; апробация, түзету, орындауды бақылау, ұсыныстар	Ашық сабақтарды құрастыру және жүргізу
5 жыл	Тақырып бойынша материалдарды жүйелеу, синтездеу, шығармашылық жұмыс түрінде жобалау, жетекшінің қарауы, қорғауға дайындық	Мұғалімдерге арналған шеберлік класстары. Әдістемелік журналдарда ашық сабақтар мен жарияланымдар

Мектептегі өздігінен білім берудің жеке тақырыбынан мектептің негізгі бағыттары бойынша әдістемелік тақырыбынан айқындауға болады.

Өздігінен білім алу бағыттары (мысалы, тарих мұғалімі):

п/п	Негізгі бағыттар	Іс-әрекеттер мен іс-шаралар	Жүзеге асыру мерзімі
1.	Кәсіби	1. Жаңа бағдарламалар мен оқулықтарды оқып үйрену, олардың ерекшеліктері мен талаптарын түсіну	Оқу жылы бойында
		2. Пәндік басылымдар мен Интернет арқылы жаңа педагогикалық технологиялармен танысыңыз. 3. Жаңа сабақтарды жүйелі түрде жасап, оларды әдістемелік журналдарда жариялау. 4. Осы журналдардағы мақалалар каталогын жүргізу. 5. Курстардың біліктілігін арттыру.	Ұдайы
2.	Психология-педагогикалық	1. Классикалық және қазіргі заманғы психология және педагогика саласындағы білімдерін жетілдіру.	Ұдайы
3.	Әдістемелік	1. Тарих бойынша білім алушылардың заманауи білім мазмұнын жетілдіру. 2. Тарихты оқытудың жаңа формалары, әдістері мен тәсілдерімен танысу. 3. Жалпы білім беру циклінде мұғалімдердің ӘБ жұмысына белсенді қатысу. 4. Дарынды білім алушылармен жұмыстарды ұйымдастыру, ғылыми конференцияларға, шығармашылық конкурстарға, конкурстарға қатысу. 5. Тарих пәнінің үздік мұғалімдерінің жұмыс тәжірибесін зерделеу (Интернет арқылы). 6. Әріптестердің сабағына қатысыңыз және тәжірибе алмасу. 7. Кәсіби қызметтің өздігінен білім алуын мерзімді түрде жүргізу. 8. Үздік сабақтың сценарийлері,	Ұдайы Жыл сайын

		<p>сыныптағы қызықты әдістер мен тапқыр шешімдердің жеке дерекқорларын жасау.</p> <p>9. Жұмыстағы әріптестерге арнап семинарларда, ӘБ отырыстарында ашық сабақ өткізу.</p> <p>10. Өздігінен білім алу тақырыбында баяндамалар оқу</p> <p>13. Жалпы білім беру жүйесіндегі мұғалімдердің ӘБ отырысында жеке жұмысыңыз туралы шығармашылық есеп жасаңыз</p>	
4.	Ақпараттық – технологиялық технологиялар	<p>1. АКТ-ны зерттеу және оларды оқу үдерісіне енгізу.</p> <p>2. Тарих, педагогика және психология бойынша ақпарат алу үшін интернетті шолу.</p> <p>3. «Тарих сабақтарында АКТ білім алушылардың қолдануы» шеберлік-класын өткізу.</p> <p>4. Пікірлес адамдармен байланысу үшін электрондық пошта жасаңыз.</p>	Ұдайы
5.	Денсаулық қорғаны	<p>1. Жалпы білім беру үдерісіне денсаулықсақтаушы технологияны енгізу.</p> <p>2. Салауатты өмір салтын жүргізу.</p>	Ұдайы

Мұғалімнің өзін-өзі анықтау мен өзін-өзі жүзеге асырудың тәсілдері мен құралдарының бірі, сондай-ақ мұғалімнің кәсіби дамуы жеке портфолиосы болып табылады.

Портфолионың құрылымы

1. Жалпы ақпарат:

- тегі, аты, әкесінің аты
- білім беру
- мамандығы
- біліктілігі
- педагогикалық тәжірибе
- оқытылатын пәндер
- жүктеме

2. Мұғалімнің өздігінен білім алуы:

- өздігінен білім алу тақырыбы және материалдары
- біліктілікті жоғарылату курстары

- біліктілікті жоғарылату курстары бойынша шығармашылық жұмыс
- конференцияларға, дөңгелек үстелдерге, семинарларға қатысу
- эксперименттік жұмысқа қатысу

3. Мұғалімнің жетістіктері:

- грамоталар
- алғыстар
- марапаттар
- атақтар

4. Әдістемелік жұмыс:

- білім беру ұйымдарының әдістемелік бірлестігіне қатысу
- оқу бағдарламалары (мемлекеттік, авторлық құқық)
- қорытынды және аралық аттестаттау бағдарламалары
- сабақ жоспарлары
- сабақты талдау
- мұғалім әзірлеген бақылау, тексеру жұмыстар, сынақтар, зертханалық

жұмыстар.

- әдістемелік әзірлемелер
- оқу бағдарламалары, сабаққа арналған презентациялар
- мұғалімнің мультимедиялық әзірлемелері

5. Үздік тәжірибелерді тарату:

- ашық сабақтар
- семинарларда, конференцияларда сөйлеген сөздері
- баяндама материалдары, аудандық семинарлардағы баяндамалар

мәтіндері

- жарияланымдар

6. Білім алушылардың жетістіктері:

- конкурстар, олимпиадалар, конференцияларға қатысу нәтижелері
- білім алушылардың жобалық жұмыстары
- білім алушылардың шығармашылық жұмысының сипаттамасы
- соңғы 3 жылдағы білім алушылардың білім сапасының

көрсеткіштері

- білімдер сынақтары бойынша есептер
- білім алушылардың рейтингі

7. Сыныптан тыс жұмыс:

- АКТ-ны қолданатын жобалар
- топтардың, факультативтердің бағдарламалары
- тақырыптық апталықтар, конкурстар, байқаулар
- олимпиада тапсырмалары, зияткерлік марафондары
- сабақтан тыс іс-шаралар сценарийлері
- экскурсиялық жұмыс.

Егер мұғалім өзінің кәсіби деңгейін көтеруге ұмтылмаса, ол мұғалім ретінде біліктілігі тез сарқылады, бірақ мұны бәрі түсінбейді. Мұғалімдер көпшілігі газеттер мен журналдарды оқуды артық көріп өздігінен білім алуды қысқартады. Уақыт өте келе, сабаққа қойылатын талаптар өзгереді.

Оқытудың жаңа әдістері пайда болып, заманауи педагогикалық технологиялар енгізілуде. Мұғалім барлық жаңартулар туралы біліп, оларды меңгеруі керек. Бірақ барлық мұғалімдер өздерінің деңгейін жақсартуға тырыспайды. Кейбір мұғалімдер жай ғана «қатарда жүрсем болды» деп жүреді. Көптеген адамдар уақыттың жетіспеушілігінен үйрене алмадым деп ақталады. Сондықтан көбінесе мұғалімнің өздігінен білім алуы кәсіби шеберлігін жақсартуға немесе оның жеке тұлғасының дамуына емес, дәптерлерді толтыруға және баяндамалар жазумен ғана шектеледі [5].

Өздігінен білім алу мұғалімнің жеке және кәсіби тұлға ретінде дамуын білдіреді, оның кәсіби құзыреттілігін жақсартуға және кәсіби жеке қасиеттерін, педагогикалық қабілеттерін және практикалық дағдыларын жақсартуға ықпал етеді.

Өздігінен білім алу-бұл кез-келген сапаны немесе дағдыларды жақсарту үшін саналы, тәуелсіз, танымдық белсенділік процесі.

Мұғалім өзінің педагогикалық тәжірибесін әр түрлі салаларда жетілдіре алады:

- кәсіптік салада (пән туралы білу);
- оқыту әдістемесі саласында (қазіргі заманғы технологияларды игеру, оқытудың жаңа формалары мен әдістері және т.б.);
- білім беру психологиясы саласында және т.б.

Өздігінен білім алу барысында мұғалім түрлі ақпарат көздерін пайдалана алады: Интернетте әдебиеттер мен материалдарды оқу, телебағдарламалар мен бейнебаяндарды қарау, біліктілікті жоғарылату курстарын өткізу, семинарлар мен конференцияларға қатысу, әріптестердің сабақтарына қатысу, тәжірибе алмасу, мастер-класс және т.б.. Бұл жағдайда мұғалім оқудың кез-келген түрін таңдай алады: жеке немесе топтық, дәстүрлі немесе қашықтық.

Мұғалімнің кәсіби қызметі үшін бүгінгі күні білім беруді ұйымдастыруда жұмыс істеуі және тақырыпты білуі жеткіліксіз.

Педагогикалық қызмет үшін қоғамның заманауи деңгейінде сіздің кәсіби әлеуетіңізді үнемі жаңартып, жетілдіру қажет.

Біліктілікті арттыру- бұл қазіргі әлемдегі өмірдің жай-күйі. Бүгінгі күні бір ғана мамандықты игеріп, содан соң біліміңіз бен дағдыларыңызды жүзеге асыруға болады. Әлем өзгеруде. Ол бейнебір әрдайым көтеріліп жатқан лифт сияқты. Егер сіз тоқтасаңыз, алшақтық кеңейе түседі. Бүгінгі білікті маман ертеңгі күні қажетсіз болуы мүмкін [8].

Мұғалімнің өздігінен білім алуында өзін-өзі кәсіби тәрбиелеуі өзіндік ерекшелікке ие. Дегенмен, оны әрқашан өзара үш кезеңге бөлуге болады:

- Өздігінен білім алу;
- өзін-өзі бағдарлау;
- өзіндік әсер ету.

Өздігінен білім алу үдерісі өте ұзақ және еңбекті қажет етеді.

Өздігінен білім алу адам өзін-өзі дамытуға қабілетті болғанда ғана толыққанды саналады. Білім беру қызметінің әртүрлі түрлері (курстар,

семинарлар, педагогикалық кеңестер және т.б.) мұғалімге әдістемелік қызметтің әртүрлі формалары арқылы жүзеге асырылатын және мұғалімнің одан әрі өзіндік жұмысы үшін жақсы негіз бола алатын мазмұнды шығармашылық ойлауға бағытталған кезде тиімді деп санауға болады[4].

Озық педагогикалық тәжірибе емес, жұмысының табысты және қанағаттанарлық болуына оның жеке тәжірибесі жол ашады. Тәжірибе таза түрінде енгізілмейді, идея енгізіледі. Өзінің кәсіби қызметінің маңыздылығын түсінетін және қажетті дағдыларды меңгерген мұғалім тек педагогикалық әсерден педагогикалық дайындыққа, яғни пәндік-тақырыптық қатынастармен білім беру кеңістігін ұйымдастыруға қажетті дағдыларды меңгереді.

Тәжірибе көрсеткендей, барлық мұғалімдер өздерінің қызметін қайта қарау және қайта құрылымдау үшін бастаманы өз бетімен қабылдай алмайды. Олар тақырыпты қалыптастыру, жоспар құру, олардың қызметінің келешегін анықтау мәселесі бойынша көмекке мұқтаж. Оқытушылар жиі сұрақ қояды:

Менің жұмысымның табысты болуына не көмектеседі?

Оның нәтижесіне не әсер етеді?

Менің педагогикалық жұмысымның мақсаты қандай? Нәтиже қандай болуы керек? Оны қалай өлшеуге болады?

Педагогикалық идеяларды, тапсырмаларды практикалық деңгейге қалай аударуға болады?

Және басқалар.

Өздігінен білім алуды ұйымдастыруда жетекші рөл методологиялық қызметке жатады.

Өздігінен білім алуды ұйымдастыру бойынша жүйелі жұмыс аналитикалық жұмыста, яғни диагностикадан басталады. Бұл мұғалімдердің өздерін тәрбиелеу үшін психологиялық, педагогикалық және жалпы мәдени дайындықтың әлсіз тұстары мен күштерін анықтауға мүмкіндік береді.

Бірінші кезеңдегі әдістемелік қызметтің рөлі мұғалімдерге өздігінен білім алу тақырыптарын түзетуге, диагностикалық материалдар негізінде жұмысын дұрыс жоспарлауға көмектесу болып табылады.

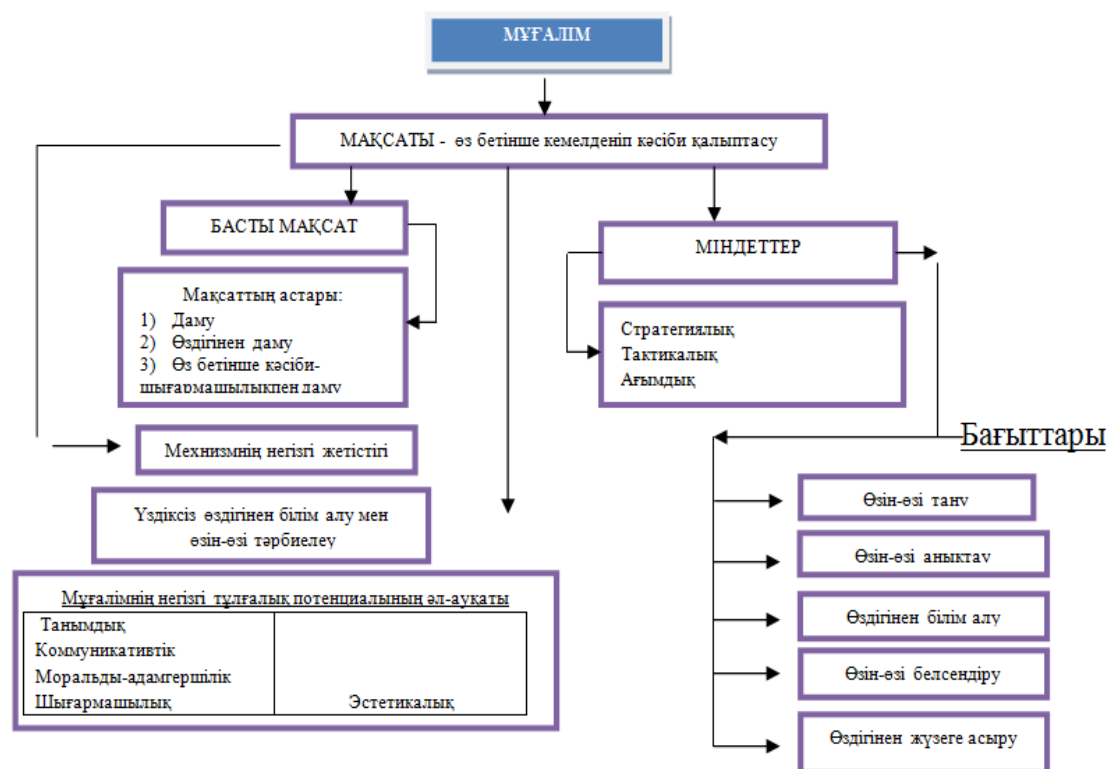
Мұғалім өзінің кәсіби бағалауын және шеберлік деңгейін анықтайтын қызмет бағытын таңдауға мүмкіндік алады.

Бұл үдерістің жоспарлы сипаты мұғалімдердің үйлесімділігін, айқындықтарын береді. Жоспардың өзі төрт бөлімнен тұруы мүмкін:

1. Оқудың негізгі мәселелері
2. Белгілі мәселелер бойынша материалдағы жұмыс кезеңдері
3. Практикалық нәтиже (есеп, сабақ, әдістемелік нұсқаулар)
4. Қайда, қашан және қалай жүзеге асырылады.

Өздігінен білім алу процесі нақты проблемаға талдау жасалады, орындалған жұмыстың нәтижелілігін өзіндік бағалауға және қажет болған жағдайда педагогикалық қызметтің түзетілуіне байланысты.

Өздігінен білім алу жөніндегі жұмысты мұғалімдердің жеке басын және белсенділігін жүйелі түрде және мақсатты жақсарту үшін әдістемелік қызметтер жеке тұлғаның кәсіби өзін-өзі дамыту схемасын қолданады.

Өздігінен білім алу тақырыптарын таңдауға әсер ететін факторлар

Күнделікті ақпаратпен жұмыс. Сабаққа дайындық, өнімділік, ата-аналар жиналысы, сабақ сағаттары, мектептегі іс-шара, білімдер бөлімі және т.б. мұғалім жаңа ақпаратты табуға және талдауға тиіс.

Шығармашылыққа деген ұмтылыс. Мұғалім - шығармашыл маман. Шығармашыл адам жылдан жылға сол сарғайған сабақ жоспары немесе сценарий бойынша жұмыс істеп, бір баяндаманы қайталап оқи бермейді. Жұмыс қызықты әрі жағымды болған кезде үлкен ынта пайда болу керек.

Қоғамдағы болып жатқан өзгерістер. Бұл өзгерістер, ең алдымен, білім алушыларға әсер етеді, олардың дүниетанымын қалыптастырады және тиісінше мұғалімнің имиджін «ескілікті адам» ретінде қалыптастырады.

Қоғамдық пікір. Бейқам мұғалімді жақсы немесе жаман деп санайды. Жаман болу өкінішті.

Материалдық ынталандыру. Мұғалімнің санаты, аттестация комиссиясының қорытындысы, марапаттар, жеңілдіктер, тіпті атаулары мен үкіметтік наградалары - мұғалімнің біліктілігі мен шеберлігіне байланысты. Жаңа білімдерді үнемі игерместен, бұған қол жеткізе алмайды.

*Мұғалімнің өздігінен білім алу мәселелерін зерттеудің
үлгілік жоспары*

1. Мұғалімнің жеке шығармашылық жоспарын зерттеу. Жоспар сенімді ақтады ма, оның өздігінен білім алудың жеке тақырыбымен және мектептегі жалпы мәселелермен қалай байланысқаны, өздігінен білім алу барысында зерттеуге арналған негізгі сұрақтардың қалай қалыпқа келтірілді. Зерттеу жұмыстары жоспарланған ба?
2. Өздігінен білім алудың жеке тақырыбына сәйкес педагогикалық тәжірибе және қандай мәселелер зерттелді; материалды зерттеу кезеңдері, зерттелген әдебиеттер: педагогикалық, психологиялық, әдістемелік және т.б.
3. Нақты тақырыпты (рефераттар, есептер және т.б.) анықтап алғаннан кейінгі тәжірибелік қорытынды. Тақырыпты зерттеу тәжірибелік жұмыстарға қалай әсер етті (оқыту деңгейі, білім алушылардың білім сапасы).
4. Шығармашылық ынтымақтастық (мұғалімдер, әдіскерлер, білім беру бөлімі мамандары).
5. Әдебиеттерді және жұмыс тәжірибесін оқу барысында күрделі мәселелердің тізімі. Оларды жеңу үшін не істеу керек?
6. Мұғалім өздігінен білім алу кезінде кездестірген ең қызықты ғылыми жұмыс.
7. Өзін-өзі бағалау: теориялық және әдістемелік деңгейді жақсарту үшін қандай тәуелсіз жұмыс жасалды, мұғалім жұмыс туралы қандай тұжырым жасады?
8. Өздігінен білім алудың болашақ жоспарлары.

Өздігінен білім алудың жоспарын құру алгоритмі

1. Тақырып таңдаңыз. Өздігінен білім алу тақырыбын таңдау педагогикалық қызметкерлер жұмыс істейтін мәселенің негізінде жүреді.
2. Мекемедегі білім беру қызметінің мақсаттарына сәйкес келетін мақсаттар мен міндеттерді белгілеу.
3. Таңдалған тақырып бойынша іс-шаралардың мазмұны мен мерзімін көрсету
 - 3.1. Ұйымдастырушылар-мұғалімдердің ғылыми-теориялық және әдістемелік деңгейін жоғарылату;
 - 3.1.1. Тәрбие жұмысы бойынша нормативтік құжаттарды зерттеу;
 - 3.1.2. Өздігінен білім алу бойынша оқу-әдістемелік материалдарды оқу;
 - 3.1.3. Инновациялық технологияларды таңдау, авторлық жобалар және бағдарламалар;
 - 3.1.4. Семинарларға, әдістемелік бірлестіктерге қатысу;
 - 3.1.5. Әріптестердің озық білім беру тәжірибесі мен әдістерін зерттеу.
 - 3.2. Біліктілікті арттыру курстарынан өту.
 - 3.3. Оқудың белсенді формаларын қолданатын әдістемелік бірлестіктердің, шығармашылық топтардың жұмысына қатысу.
 - 3.4. Инновациялық технологияларды, авторлық жобалар мен бағдарламаларды тестілеу және енгізу.

3.4.1. Семинарларда, әдістемелік бірлестіктерде, конференцияларда сөз сөйлеу;

3.4.2. Инновация енгізу процесінде қиындықтарды анықтау;

3.4.3. Мәселелерге қатысты шешімдер;

3.4.4. Білім беру және тәрбиелеуде мектептен тыс ұйымдармен өзара іс-қимылды және ынтымақтастықты дамыту.

3.5. Өзін-өзі талдау және өзін-өзі бақылау.

3.6. Өздігінен білім алу бойынша есептер.

3.6.1. Ұйымдастырушылар-ұйымдастырушылардың еңбек өнімділігін нақты көрсету (баяндамалар, іс-шаралар жоспары, авторлық жобалар мен бағдарламаларды құру және т.б.);

3.6.2. Мұғалім портфолиосын құру.

Өздігінен білім алу туралы есеп беру жоспары

Мұғалім _____ 20__ - 20__ оқу жылына

1. Осы мәселе бойынша оқыған әдебиеттер: _____

2. Жұмыстың негізгі бағыттары: жадынамалар, сабақтар жазбалары, мәтіндер жинағы, тапсырмалар, міндеттер, тесттер және т.б.

б) әдістемелік бірлестікте тақырыптар бойынша сөз сөйлеу:

в) жаңа әдістер мен жұмыс әдістерін қолданудың нәтижелеріне диагностика жасау:

3. Өздігінен білім алу тақырыбын таңдауда қойылған мақсаттар мен міндеттерді ойдағыдай жүзеге асыруды талдау

4. Білім берудің жаңа технологияларын, әдістерін өздігінен білім алудың жұмыс нәтижесі ретінде қолдану:

а) қандай әдістер, түрлері қолданылған?

б) қандай нәтижеге қол жеткізілді?

5. Өз бетімен білім беруді қай бағытта жалғастырады:

а) Әдебиеттер каталогын құрастыру

б) диагностикалық материалды қорыту

в) ӘБ-де, педкеңесте және т.б. жерде сөз сөйлеу

г) тәжірибені талдау

Мұғалімнің өздігінен білім алуы бойынша үлгі құжаттары
_____ жылдарға арналған өздігінен білім алудың жеке жоспары

Оқытушы _____

Санат _____

Ұйым _____

Білімі (қандай институтты бітірген)

Оқыту курстары

Қайда, қандай тақырып бойынша?

Өздігінен білім алу бойынша жеке тақырып (1-ден 3 жылға дейін
жоспар жасалуы мүмкін)

Тақырып бойынша өз бетінше білім берудің мақсаттары мен міндеттері

Тақырып бойынша жұмыстың басталған және аяқталу мерзімі

Болжалды оқыту тәжірибесі

Әріптестердің озық тәжірибелерін үйрену (қанша сабаққа, сабақтан тыс
іс-шараларға қатысты) _____

Өздігінен білім алу бойынша жұмыстарды практикалық орындау (ашық
сабақтар, сыныптан тыс және сабақтан тыс іс-шаралар, конференциялар мен
іс-шараларға қатысу)

Практикалық нәтижелер (жоспар - сабақтар, оқиғалар, есептер,
рефераттар)

Өзінің жеке педагогикалық тәжірибесі туралы қашан және қайда сөз
сөйледі

Тақырып бойынша әдебиеттерді зерттеді

«Өздігінен білім алу» тақырыбы мерзімінің аяқталуы бойынша

АЛГОРИТМ

*Мұғалімнің жеке ғылыми-әдістемелік мәселе бойынша жұмысы
(ғылыми-зерттеу жұмысы)*

1. Мақсаттар мен міндеттерді анықтау:

- сіз анықтаған мақсатқа негізделген соңғы нәтижені болжау;
- мақсатты анықтаған кезде «дәлелдер», «негіздеу», «өңдеу» және т.б
зат есімдерді қолдану.;

- міндеттерді анықтаған кезде, «сипаттау», «анықтау», «анықтау», «белгілеу» және т.б. етістіктерді пайдалану.

2. Тақырып таңдау:

- сіздің қажеттіліктеріңізге негізделген тақырыпты таңдау;
- тақырып бойынша жұмысты ұйымдастыру технологиясын анықтау;
- Сіз жұмыстың әр кезеңінде қандай нәтижелер күтетінізді ойлаңыз.

3. Болжау формуласы:

- есіңізде болсын, гипотеза дегеніміз болжам;
- гипотеза жасаған кезде «деген сөз бар ...», «Мысалы ...», «мүмкін ...», «егер ...», «солай болғанда», «сондықтан ...», «Сол сияқты ...», « сондай жағдайда» және т.б.

4. Зерттеуді ұйымдастыру үшін жоспар жасаңыз (жұмыс формалары мен әдістерін анықтаймыз):

- есепті дайындау;
- жұмысыңыздың нәтижелерін талдау;
- жалпы тұжырымдар жасау.

5. Жұмыстарды дайындау:

- мазмұны;
- кіріспе (өзектілігі, зерттеу мақсаты, мақсаттары, гипотезасы, практикалық маңыздылығы);

- негізгі бөлік (зерттелетін тақырыптағы материал бар үш бөлім);
- тұжырым (орындалған жұмыстың қорытындысы);
- Әдебиеттер тізімі (алфавиттік тәртіп бойынша);
- қосымшалар.

6. Титул бетін дайындау:

- білім беруді ұйымдастыру
- тақырып бойынша зерттеу жобасы
- орындаған: (А.Т.Ж.)
- жетекші: (А.Т.Ж.)

Зерттеу жүргізетін орын, жыл

Өздігінен білім алу тақырыптарының үлгілері.

1. Шығармашылық тұлғаны қалыптастыру.

2. Дарынды балалармен жұмыс ұйымдастыру.

3. Тұлғаны тәрбиелеуге бағытталған бағдар

4. Білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру.

5. Білім алушыларда салауатты өмір салты дағдыларын қалыптастыру.

6. Білім алушылар арасында салауатты өмір салтын қалыптастырудың оң мотивациясын қалыптастыру.

7. Сыныптағы ойын сәттері.

1. Оқуға деген белсенділік негізінде білім алушылардың белсенділігін, еркіндігін, жауапкершілігін дамыту.

2. Баланың жеке қабілеттері, оның тұлғасын дамыту, оқыту және оқу ісіне ынталандыру.

3. Жасөспірім оқушылардың психологиялық сипаттамаларын зерттеу-оқыту мен білім беру тиімділігін арттырудың маңызды шарты болып табылады.

4. Жаңа команданың өмір сүру жағдайына бейімделу кезеңінде оқушылармен жеке жұмыстың нысандары.

5. Оқушылардың рухани құндылықтарын қалыптастыруға ықпал ететін білім берудің негізгі нысандары мен әдістері.

6. Білім алушылардың моральдық тәрбиесі.

7. Этикалық диалог адамгершілік тәрбие түрі ретінде.

8. Этикалық мәдениетті тәрбиелеу үдерісінде білім алушылардың моральдық өзіндік қасиеттерін қалыптастыру.

9. Білімге мәдени көзқарас.

10. Шығармашылық тұлғаны қалыптастыру.

1. Көп ұлтты және көпконфессиялы ортада ұлтаралық келісімді нығайтудың этнопедагогикалық негіздері.

2. Халықаралық байланыс мәдениетін қалыптастыру.

3. Мұғалімнің әлеуметтік-педагогикалық қызметі.

4. Бұқаралық ақпарат құралдарының және коммуникацияның білім беру әлеуеті.

5. Компьютерлік техниканы меңгеру барысында білім алушыларды оқыту.

6. Танымды шығармашылық қызметтегі білім алушыларды оқыту.

7. Дарынды балалармен жұмыс ұйымдастыру.

8. Білімге деген тұлғалық-бағытталған көзқарас.

9. Қазіргі заманғы білім беру технологиялары: мәні, іске асыру тәжірибесі, даму келешегі.

10. Білім алушылар үшін табыстың жағдайын жасау технологиясы.

11. Білім алушылардың ұжымдық шығармашылық қызметін ұйымдастыру.

12. Туристік-өлкетанулық жұмыстар мұғалімнің білім алушыларды туған жерге деген сүйіспеншілік пен құрметті тәрбиелеудегі маңызды бағыттардың бірі.

13. Білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру.

14. Мұғалімнің диагностикалық құралдары.

15. Білім алушының жеке басын түсінудің психологиялық-педагогикалық кілті.

16. Білім алушылардың тәрбие деңгейін зерттеу.

Мұғалімнің өздігінен білім алу жеке жоспарында белгілі уақыт кезеңінде қол жеткізуге болатын нәтижелер тізімі болуы керек:

- мұғалімнің өз бетінше білім алуының белгілі бір кезеңдеріндегі нәтижелері (өздігінен білім алу үздіксіз, бірақ оны кезеңдерде жоспарлау қажет);

- пәннің оқыту сапасын арттыру (тиімділігі мен сапасы анықталатын көрсеткіштерді көрсету)

- оқулықтар, мақалалар, бағдарламалар, сценарийлер, зерттеулер;
- оқытудың жаңа формаларын, әдістерін және тәсілдерін әзірлеу;
- баяндамалар, сөйлеген сөздер;

Дидактикалық материалдарды, сынақтарды, анықтығын, буклеттерді, брошюраларды әзірлеу;

- жаңа ақпараттық технологияларды қолдану бойынша нұсқаулықтарды әзірлеу;

- жеке, инновациялық технологиялар бойынша ашық сабақтарды әзірлеу және өткізу;

- педагогикалық әзірлемелерді құру;

- зерттелетін мәселе бойынша тәжірибені жинақтау (тақырып).

Өздігінен білім алуыңыздың нәтижелерін оң немесе теріс болып табылғанына қарамастан, әртүрлі формада таныстыруға кеңес береміз. Оң нәтиже педагогикалық қызметтің белгілі бір саласында сізді үлгі жасайды, ал теріс басқа мұғалімдерге өз қателіктеріңізді қайталамауға мүмкіндік береді, осылайша сіздің мақсатыңызға жету жолыңызды өзгертеді.

Таныстырылым әртүрлі тәсілдермен жүргізілуі мүмкін: түрлі форумдарда сөз сөйлеу, мақалалар, әртүрлі БАҚ-ның жұмыс тәжірибесі туралы хабарлауы, мүдделі тұлғалармен сұхбаттасу, конкурстарға, шоу-бағдарламаларға қатысу, концерттерге жарнама, КТК, викториналар, әдістемелік бірлестіктер, ашық іс-шаралар және т.б..

Өздігінен білім алу тақырыптарын таңдай бойынша ұсыныстар

Мұғалімдердің өздігінен білім алу қызметін жетілдіру барысында кәсіби дамудың негізгі бағыттарын айқындауда дифференциалды тәсілдерді енгізу маңызды. Дұрыс ұйымдастырылған өздігінен білім алу жұмысы мұғалімдердің кәсіби дағдыларын үздіксіз жақсартуға ықпал етеді.

Өздігінен білім алудың мақсаты:

- кәсіби құзыреттілігін арттыру;
- педагогикалық және психологиялық білімді кеңейту
- оқу пәндерінің әдіснамасы бойынша білімін тереңдету;
- педагогикалық ғылымның жетістіктерін, озық педагогикалық тәжірибелерін меңгеру;
- мұғалімнің жалпы мәдени деңгейін көтеру.

Жас мамандар үшін:

- педагогикалық қызметті бейімдеу, жеке тұлғаның тәрбие беру моделінің мақсаттары мен құндылықтарын түсіну;

- педагогикалық шеберліктің негіздерін қалыптастыру және оқыту;

Еңбек өтілі 5 жылдан асатын мұғалімдер үшін:

- кәсіптік қызметтің табиғи циклін меңгеру;
- тиімділігін арттыру мақсатында оқу үрдісін жобалау және бағдарламалау жолдарын игеру;

- ғылыми және әдістемелік әдебиеттерді талдау дағдыларын қалыптастыру;

- алынған білімді іс жүзінде қолдану, шығармашылық қабілеттерін жандандыру.

Тәжірибелі, шығармашыл *мұғалімдер* үшін:

- психологиялық-педагогикалық ғылымның даму үрдістері контекстінде жеке іс-әрекеттерді қайта құру мүмкіндігін жаңарту;

- мұғалімнің шығармашылық әлеуетінің көрінісі;

- зерттеу жұмыстарын дамыту.

Өздігінен білім алу тақырыбын таңдау кезінде ескеру қажет талаптар:

- өзектілік;

- қол жеткен жетістіктер деңгейін, мұғалімдердің мүдделері мен талаптарын қарау;

- белгілі бір ғылыми-педагогикалық зерттеулермен және ұсыныстармен, басқа институттардың педагогикалық тәжірибесімен тығыз байланысты.

Өздігінен білім алу функциялары:

- білім берудегі кемшіліктерді өтеу;

- өзінің технологияларына өзгертін кәсіби қызметте тұрақты бейімделу;

- адамның шығармашылық әлеуетін үздіксіз дамыту.

Өздігінен білім алудың дәстүрлі әдістері

1. Әдебиеттермен өз бетінше жұмыс істеу:

- ақпарат көзін білу;

- қажетті ақпаратты таба білу, оны тез және дұрыс бағалау

- Теориялық және практикалық қызметте алынған деректерді пайдалану жолдары мен жағдайларын жылдам анықтау;

2. Дербес жаттығулар мен тренингтер

3. Дербес практикалық тапсырмалар:

- ары қарай өздігінен білім алудың міндеттерін әзірлеу;

- кәсіби қасиеттерді жарқырата түсу;

- меңгерген білім мен алынған ақпаратты ескере отырып, тәжірибеде кәсіби дағдыларды тексеру.

4. Қарым -қатынас:

- әріптестермен;

- ұйым әкімшілігінің өкілдерінен, аудандық әдістемелік қызметінен, ғылыми қызметкерлерден ақыл-кеңес алу.

Қазіргі заманғы мұғалімнің өздігінен білім алу жүйесінің тиімділігі келесі ерекшеліктермен сипатталады:

1. Мұғалімнің жеке және кәсіби өсуін қамтамасыз ететін өздігінен білім алу қызметі өздігінен білім алу және өзін-өзі жетілдіруге бағытталған мұғалім, тұлға, адам, даралық, инновациялық білім идеяларын және технологияларын игерудегі үздіксіз процесс ретінде жүзеге асырылады.

2. Мұғалімнің өздігінен білім алу қызметін модельдейтін ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету жүйесі құрылымдық (мақсатты, танымдық, технологиялық) және функционалдық (диагностикалық, практикалық, ұйымдастырушылық, рефлексиялық) компоненттердің үйлесіміне негізделеді; өздігінен білім алу жүйесі мамандық пен өмірдің жеке мағынасын қалыптастыруға қабілетті жеке маңызды мазмұнмен толтырылады; құндылық-семантикалық көзқарас, кәсібилік, дараландыру, субъективтілік принциптерімен реттеледі.

3. Өзін-өзі тәрбиелеу жеке және кәсіби өсу үшін алғышарт болып табылады, оның өзі білім беру қызметінің мынадай түрлеріне қатысты: мұғалімнің кәсіптік қызметін бейнелейтін өзіндік білім беру бағдарламаларын әзірлеу; жеке және кәсіптік өсудің құндылық-семантикалық механизмдерін енгізу; тәуелсіз кәсіптік қызметтің педагогикалық көрінісі және т.б., өздігінен білім алудың тиімді жұмыс істеуін және дамуын қамтамасыз етеді.

4. Мұғалімдерді педагогикалық қолдау кәсіби өзін-өзі дамытудың жеке бағдарламаларын саналы перспективаға, өздігінен білім алудың жүйесінің икемділігіне негізделген.

5. Жалпы білім беретін мектептің оқу-тәрбие процесінде ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету педагогтардың белсенді қатысуымен олардың жеке және кәсіби өсуін ынталандыруға жағдай жасайды.

Осылайша, өздігінен білім алу мәселелері өмір бойы бейімделу тұрғысынан қарастырылады, бұл адамға өмірге, үнемі өзгеретін жағдайларға бейімделуге мүмкіндік береді. Бұл тәсілдің негізі - кәсіптік білім мен дағдыларды жетілдіру идеясы. Қазіргі заманғы білім беруді реформалау оқытушылар құрамына жаңа талаптар қояды. Мұғалім алдына қойылған еркін және белсенді ойлау, өздерінің қызмет нәтижелерін алдын ала болжау және сәйкесінше, оқыту-тәрбиелеу үрдісін модельдейтін міндеттерді шешудің кепілі болып табылады.

Қорытынды

Өздігінен білім алу өзін-өзі жүзеге асыру, жеке кәсіптік стилін, дербестігін, белсенділігін қалыптастыру процесінде іс-әрекет түрін еркін таңдау.

Өздігінен білім алуға назар аудару, тұлғаның ағартушылық қызметінде жеке сәттің өзектілігін уақыт талабы болып табылады.

Осы жағдайда жеке тұлға өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру құралы ретінде әртүрлі білім нысандарын пайдалана отырып, жеке тұлғасын дербес қалыптастыруы маңызды. Сондықтан, білім беру кеңістігінде өздігінен білім алу жеке тұлғаны қалыптастырушы фактор екенін түсіну қажет.

Өзін-өзі әрдайым жетілдіру, әр мұғалім қызметіндегі ең маңызды аспектісі болып отыр. «Мұғалім өмір бойы үйренеді, мұғалім үйрету арқылы өмір сүреді» - мағынасын жоғалтпаған бағзы заманнан келе жатқан шындық.

Жеке білім беру бағытының негізгі сәттері болып бір жағынан, мұғалімнің қызығушылығы, ал екінші жағынан, өзінің кәсіби тұлға ретінде жеке білім алу қажеттілігін қарастырады. Осылайша, мұғалім өзінің кәсіби дамуының субъектісіне айналады.

Жеке білім беру маршрутының мазмұндық жағы – нақты маман үшін ғана өзекті емес, кәсіптік білім беруді дамытудың басымдықтарын анықтайтын педагогикалық қауымдастық үшін де, кәсіби маман үшін де, мәселелерді шешу үшін өзекті болып табылатын кәсіби мәселелердің шешімін жинақтайды.

Өз күш-жігерімен дамудың жоғары деңгейіне жеткен адамды «өзі болған» деп атайды. Өзін өзі тәрбиелеу және өздігінен білім алу - жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуы болып табылады. Бірақ өзін-өзі дамыту – бұл адамның ақыл-есі мен еркінен тыс объективті процес, өзін өзі тәрбиелеу және өздігінен білім алу- адамның өзіндік сана мен ерік-жігерінің арқасында өзгеру процесі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауы. (Астана, 10 қаңтар 2018 жыл)
1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы №205 Жарлығы
2. Ахметова Г.К. Система повышения квалификации педагогических кадров в Республике Казахстан: стратегия обновления: монография / Г.К. Ахметова. — Алматы: Қазақ университеті, 2016. — 212 с.
3. Волкова О.В. Самообразование педагога. Журнал «Справочник заместителя директора школы» №2, 2011 г. <http://www.menobr.ru/materials/370/5620/>
4. Зборовский Г.Е., Шуклина Е.А. Самообразование как социологическая проблема. // Социологические исследования. 1997. № 10.
5. Иванова Т. Б. Влияние разнообразных форм самостоятельной работы на повышение профессионального уровня педагога. <http://ds0003.kokshetau.akmoedu.kz/article/view/8bd6379fed6d2def99b93b8e9a6d2a72.html>
6. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 208 с.
7. Корнеева М.Н. Самообразование педагогов-главный ресурс повышения профессионального мастерства. <http://pedkopilka.ru/pedagogika/samobrazovanie-pedagoga.html>
8. Куприянова Г.В. Индивидуальный образовательный маршрут. Индивидуализация в современном образовании. Ярославль. 2001.
9. Насипов А.Ж. Культура самообразования личности: структура, критерии, показатели и уровни развития. Письма в Эмиссия.Оффлайн, 2011 The Emissia.Offline Letters. Электронное научное издание (научно-педагогический интернет-журнал)
10. Терейковская Т.В. Обновление системы повышения квалификации педагогов в Казахстане: курсы новой формации// Методист. -2015, №9.
11. Фадеев С.А. Формирование профессионально-педагогической культуры специалиста в системе непрерывного, многоступенчатого образования: Дис. .. канд. пед. наук: 13.00.08 / Калуга, 2004. – 232 с.
12. Формирование профессиональной культуры учителя. / Под ред. Слостенина В.А. - М., 2000.
13. Щукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Щукина Г.И. – М.: Педагогика, 2006. – 216 с.

Мазмұны

Кіріспе	3
1 Тұлғаның өздігінен білім алудағы таным мәдениетінің рөлі.....	5
2 Тұлғаның өздігінен білім алуы және дамуы: құрылымы, критерийлері, көрсеткіштері және даму деңгейлері	19
3 Таным мәдениеті: өздігінен білім алуы мен дамудың жеке жоспары	34
4 Тұлғаның өздігінен білім алуы және танымдық мәдениетін дамытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдамалар	55
Қорытынды	78
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	79

Введение

В настоящее время в мировом сообществе происходит модернизация образования. На смену прежней концепции, когда одного образования хватало на всю жизнь, приходит новая концепция: "Образование для всех, образование через всю жизнь».

Современная система образования требует от педагога постоянного совершенствования знаний и роста творческого характера педагогической деятельности.

В материалах специальной международной конференции по вопросам образования, состоявшейся на 35-й сессии ЮНЕСКО в августе 1975 года, сказано, что невозможно снабдить будущего учителя знаниями, достаточными для всей его профессиональной деятельности.

В Послании народу Казахстана Н.А. Назарбаев подчеркнул, что для реализации задач в эпоху Четвертой промышленной революции у Казахстана есть все необходимое и определил основные задачи, одной из которых является развитие конкурентоспособного человеческого капитала в стране. В связи с этим повышается роль учителя, на которого возлагается задача обновления ценностных основ, подходов к обучению, методик организации познавательной деятельности, т.е. развитие конкурентоспособной личности

Современный учитель должен быть мотивирован к постоянному самообразованию и совершенствованию своей профессиональной компетенции, освоению и внедрению педагогических инноваций в практику, что подтверждает его готовность успешно решать поставленные задачи и принимать вызовы XXI века.

Проблема повышения мастерства педагога отличается исключительной сложностью и многоплановостью. Это обусловлено специфическими особенностями его профессиональной деятельности, сложностью объектов педагогического воздействия и разнообразием условий их преобразования. Кроме того, поиск путей совершенствования труда педагога часто ведётся без надёжных ориентиров, необходимых научных знаний о сущности педагогического творчества, о его социально-педагогических функциях, принципах организации. Одна из причин этого – низкий уровень культуры профессионального самообразования педагога.

Идея непрерывного образования и самообразования для современного педагога является актуальной. Личная инициатива, творчество, самостоятельность всегда присущи деятельности хорошего учителя. Однако многие педагоги, понимая смысл и назначение профессионального педагогического самообразования, самосовершенствования, не владеют методикой этой деятельности или не испытывают в ней потребности. Это и обусловило актуальность темы.

Одной из технологий профессионального развития педагога служит индивидуальный образовательный маршрут, способствующий становлению и развитию современного учителя как профессионала и как творческой

личности, обладающей высоким уровнем компетентности. Индивидуальный образовательный маршрут – это личный план развития, отличающийся характерными признаками, путь следования, который представляет собой целенаправленно проектируемую дифференцированную образовательную программу, обеспечивающую педагогу разработку и реализацию личной программы самообразованию и профессионального развития при осуществлении методического сопровождения.

Целью данного пособия является разработка методических рекомендаций по организации самообразования и развития познавательной культуры личности.

В ходе работы были реализованы следующие задачи:

- изучена роль культуры познания в самообразовании личности;
- выделены и обоснованы структурные и функциональные компоненты, обозначены критерии, показатели и уровни развития культуры самообразования;
- изложены подходы и приемы составления личного плана самообразования, как одного из средства реализации индивидуального образовательного маршрута педагога.

Методические рекомендации могут быть использованы учителями, руководителями общеобразовательных школ, работниками системы повышения квалификации, организациями, предоставляющими услуги неформального образования.

1. Роль культуры познания в самообразовании личности

В XXI веке коренным образом изменилось мировое сообщество, значительные изменения претерпели материальное и духовное производство, культурные стандарты, по-иному стали смотреть на роль и содержание образования. Развитие системы образования в качестве стратегической социальной программы становится приоритетной задачей внутренней политики во многих государствах мира вследствие высоких требований к квалификации педагогов к их духовному облику, а также необходимости непрерывного образования в современном обществе. Во многих странах мира начались процессы обновления и реформирования национальных систем образования. Инновационные процессы привели к тому, что основным объектом модернизации стал сам педагог, его профессиональные квалификации и компетенции. Очевидно, что качество образования напрямую зависит от показателей, характеризующих деятельность педагогов, их профессиональную компетентность [11].

В Глобальной программе действий ООН отмечается: «Преподаватели являются одним из самых важных рычагов ускорения изменений в области образования и обучения устойчивому развитию».

Современная стадия развития человеческого общества характеризуется как переломная и даже кризисная, что во многом объясняется переходом от техногенной к антропогенной цивилизации. Сегодня идет процесс смены международных образовательных стандартов, сближение квалификационных требований между профессионально-компетентными работниками разных стран. Создание единого образовательного пространства с единым рынком труда выдвигает новые повышенные требования перед человеком XXI века.

Сложившаяся мировая система образования со своими законами функционирования и развития призвана формировать профессионалов, гибко мыслящих, высокоинтеллектуальных, готовых к постоянному самообразованию, самосовершенствованию, нравственно зрелых, умеющих активно действовать в условиях меняющихся образовательных парадигм, руководствуясь в любой сфере деятельности ценностными ориентирами.

Совместно принятая рекомендация на уровне министров образования стран ЕС указывает на необходимость наличия у будущих педагогов по завершении педагогического образования таких важных умений, как:

- способность формировать в ходе обучения универсальные (и переносимые) (transversal) учебные компетенции учащихся;
- умение формировать безопасную и привлекательную образовательную среду;
- способность эффективно преподавать в гетерогенных классах с учащимися из разных социальных и культурных сред в широком спектре их способностей и потребностей;
- способность строить свою профессиональную деятельность во взаимодействии с коллегами, родителями учащихся и социальным

окружением школы;

- способность к построению нового знания и инноваций как следствие участия в рефлексивной практике и научных исследованиях;

- способность к самостоятельному обучению в процессе собственного профессионального развития.

По результатам анализа практики ряда стран ЕС и проведенного исследования «Аспекты педагогических компетенций» (ЕС, 2013) был определен ряд педагогических компетенций учителя:

- предметная компетенция (знание предмета, или знание предметного содержания (Pedagogical Content Knowledge, РСК), подразумевает глубокое знание содержания и структуры предмета;

- знание задач, учебного контекста и цели;

- знание предыдущего и текущего уровня знаний учащихся, специфических трудностей изучения предмета;

- стратегическое знание инструктивных методов и материалов, относящихся к учебному плану, которое включает:

1) педагогическое знание (знание процессов преподавания и обучения);

2) знание учебного плана (знание учебной программы предмета, планирование и обучение содержанию специфического предмета);

3) широту кругозора, знание основ общей педагогики (межкультурные, исторические, философские, психологические, социологические знания);

4) контекстуальные, институциональные, организационные аспекты образовательных политик;

5) вопросы инклюзии и разнообразия;

6) эффективное использование технологий в обучении;

7) психология развития;

8) групповые процессы и динамика, теории обучения, вопросы мотивации;

9) планирование, управление и координация преподавания, включающее:

1) использование учебных материалов и технологий;

2) мониторинг, адаптация и оценка учебных целей и процессов;

3) сбор, анализ, интерпретация фактов и информации (результаты обучения в школе, результаты внешней оценки) для принятия профессиональных решений;

4) использование, развитие и создание исследовательских знаний для применения на практике;

5) сотрудничество с коллегами, родителями и социальной службой;

6) навыки взаимодействия (социальное и политическое взаимодействие с различными стейкхолдерами, политическими силами и различной средой);

7) рефлексивные, метакогнитивные, межличностные навыки для индивидуального обучения и обучения в профессиональных обществах;

8) адаптация к образовательному контексту, характеризующемуся многоуровневой динамикой (от макроуровня государственной политики до

мезоуровня школьного контекста, а также микроуровня класса и динамики школьников);

9) эпистемологическое сознание (вопросы, связанные с характерными особенностями и историческим развитием предметной области и его статуса, и взаимодействия с другими предметами);

10) изменяющиеся навыки, раскрывающиеся через:

1) предрасположенность к изменению, гибкости, продолжению обучения и профессиональному развитию, включая обучение и исследование;

2) заинтересованность в поддержке обучения всех учащихся;

3) расположенность к поддержке демократических принципов (включая признание разнообразия и мультикультурности);

4) критический подход к учителю (экзамены, дискутирование, опросы);

5) расположенность к работе в команде, сотрудничеству и взаимодействию в профессиональных сообществах.

Рассмотрим отечественный и зарубежный опыт самообразования. Сетевое педагогическое сообщество – это интернет-ресурс, созданный для общения единомышленников, педагогов различных регионов страны, желающих поделиться опытом, поспорить, рассказать о себе, узнать нужную информацию. Каждый учитель, вступив в сетевое сообщество, получает возможности для обмена опытом, общения с коллегами.

В целях наращивания кадрового потенциала Назарбаев Интеллектуальных школ продолжается работа по развитию системы повышения квалификации педагогических работников, способствующей росту профессионализма педагога, который включает в себя не только предметные, дидактические, методические, психолого-педагогические знания и умения, но и личностный потенциал педагога, систему его профессиональных ценностей, убеждений и принципов.

Сетевое профессиональное взаимодействие педагогов Интеллектуальных школ осуществляется на портале Центра педагогического мастерства. Рекомендована следующая тематика в формате творческих лабораторий:

1. Тематический блок «Улучшение качества преподавания»: «Дизайн мышления», «Развитие одаренности детей», «Развитие языковых компетенций учащихся на уроке», ТРИЗ – теория решения изобретательских задач», «Развитие критического мышления учащихся», «Исследование в действии как инструмент улучшения практики».

2. Тематический блок «Поддержка интегрированной образовательной программы»: «Планирование урока», «Разработка тестовых заданий», «Применение оборудования», «Академическая честность», «Лидерство учителя».

3. Тематический блок «Развитие компетенций приравненных к педагогическим работникам»: «Психологическая служба Интеллектуальных школ», «Профорientационная работа», «Работа с ассистентами учителей»,

«Работа с кураторами Интеллектуальных школ».

Портал «Системно-методический комплекс» для поддержки учителей образовательных школ Республики Казахстан (<http://smk.edu.kz>) - является обширной онлайн платформой, созданной с целью оказания методической поддержки педагогических работников Республики Казахстан в рамках обновления содержания среднего образования.

Образовательный ресурсный центр разработал 33 цифровых приложения для начальной и основной школы. Новые интерактивные мультимедийные учебники, симуляторы и тренажеры, 3D ролики и видео, виртуальные туры и лаборатории, обучающие и развивающие игры и приложения – все это получают учителя и учащиеся начальной и основной школы в качестве дополнительных ресурсов для самостоятельной подготовки к урокам и закрепления знаний.

В России в настоящее время успешно действуют различные виртуальные объединения и сетевые сообщества педагогов, например:

- Сеть творческих учителей: <http://www.it-n.ru>
- Интернет-портал ProШколу.ru: <http://www.proshkolu.ru>
- Интернет-сообщество учителей Педсовет.su: <http://pedsovet.su>
- Сайт учителя биологии: tana.ucoz.ru
- Сайт учителя географии: <http://lotoskay.ucoz.ru/>
- Сайт для учителей ЗАВУЧ.инфо: zavuch.info
- Сетевое издание «Педагогическая олимпиада»:
<http://pedolymp.ru/polvopm.html>
- Сайт "Новое образование" Интернет-площадка ЦПИ и РО "Новый Век". Центр педагогических инноваций им. К.Д.Ушинского:
<http://piram.umi.ru>
- Российский общеобразовательный портал: www.school.edu.ru
- Открытый класс: www.openclass.ru
- Сетевой проект "Инфоурок": <http://infourok.ru/>
- Видеоуроки в Интернет - сайт для учителей и школьников:
<https://videouroki.net/>
- МультиУрок - новый проект для учителей: <http://multiurok.ru>.

Успешно действуют виртуальные объединения учителей-предметников. Одним из известных школьных сайтов является «Школьный сектор» (www.school-sector.relarn.ru). Это сообщество учителей и учащихся, основными задачами которого являются осуществление постоянного взаимодействия со школами по накоплению и обмену опытом сетевой образовательной деятельности, информационной и методической поддержки учителей школ.

Openclass - это пространство в сети, которое даёт возможность учителям найти ответы на многие волнующие их профессиональные вопросы, проявить свою активность, расширить свои знания и тем самым повысить уровень своей профессиональной компетенции.

Сеть творческих учителей, www.it-n.ru, где можно поделиться своим

опытом и воспользоваться опытом коллег, обеспечивает

- организацию дистанционного взаимодействия всех участников образовательного процесса;
- создание базы данных по программным продуктам учебного назначения и опыту их применения на уроках и во внеклассной деятельности;
- методическую поддержку педагогов в области ИКТ;
- презентацию современного программного обеспечения, учебных и методических материалов;
- внедрение в образовательный процесс инновационных технологий и методов дистанционного обучения.

Содружество методических объединений (СОМ) <http://center.fio.ru/som/> - это раздел сайта, предназначенный для методической поддержки учителей-предметников. В нем размещаются различные материалы по курсам общеобразовательной школы и по предметам начальной школы. На страницах, посвященных любому учебному предмету, можно найти: методические рекомендации по использованию компьютерных технологий и интернет-технологий на уроке; методические рекомендации по преподаванию конкретных тем; аннотации CD-ROM образовательного назначения и методики работы с ними; интересные научные факты и открытия; варианты контрольных, тестовых и лабораторных работ; учебную и методическую литературу по предметам, а также аннотации новых публикаций (как электронных, так и традиционной печатной продукции); интересные исследовательские работы учащихся; информацию о конференциях, форумах, а также, новости сети; и многое-многое другое.

Европейская Школьная Сеть www.eun.org. - это международное сообщество более чем 26 Европейских Министерств образования, целью которого является внедрение информационных и коммуникационных технологий (ICT – Information and Communications Technology) в образование Европы.

В Стратегии непрерывного обучения до 2020 года учителю отводится ключевая роль. Он (в том числе преподаватель, обучающий взрослых) в XXI веке является не только источником знаний, но и создателем связей и ценностных установок, задача которого - развитие у учащегося критического и творческого мышления, умения анализировать, предприимчивости, командной работы и умения выразить свои мысли устно и письменно [2].

В современном Казахстане идет становление новой системы образования, ориентированной на мировое образовательное пространство. Этот процесс сопровождается существенными изменениями в педагогической теории и практике. Качественные изменения в любой области нашей жизни, а тем более в образовании невозможны без формирования нового взгляда учителя на свое место и его роли в учебном процессе. Без осмысления учителями новых целей и задач в обновлённом содержании и технологии обучения, новых форм оценивания с учетом

компетентностно-ориентированного подхода в обучении это сделать наверно практически невозможно. Именно поэтому педагогу необходима готовность к восприятию методологии и содержания обновленного ГОСО среднего общего образования, к изменению программного и методического обеспечения образовательного процесса, к изменению целей и способов педагогической деятельности [3].

Современная концепция непрерывного педагогического образования в Казахстане сориентирована на:

- развивающиеся потребности личности, общества, государства;
- расширение пространства образования современных педагогов.

В концепции модернизации казахстанского образования определяется задача повышения качества образования, более эффективного использования человеческих ресурсов. Решение данной государственной задачи невозможно без организации системы самообразовательной деятельности педагогических работников. Сегодня качество образования напрямую зависит от педагогов, постоянно совершенствующих свое мастерство, мобильно реагирующих на изменения, происходящие в образовательном пространстве. Школа может измениться к лучшему, когда учителя становятся лидерами изменений. Неготовность учителей работать в новых условиях - это серьезный тормоз для современных образовательных реформ.

Деятельность учителя в условиях изменяющейся среды становится все более инновационной по своей сути, что позволяет ему иметь личностный вектор профессионального развития, как признака определенного уровня его педагогической культуры. Поэтому самообразование учителя является социальным заказом общества по отношению к образованию и фактором его личностно-профессионального роста. Стало очевидным, что научный и социальный прогресс нашего общества зависит и от степени подготовленности специалиста к самообразованию.

Само время предъявляет к педагогам такие требования как профессионализм, мобильность, способность к творческому использованию все возрастающего потока информации на практике. От уровня профессионально-педагогической культуры педагога, его способности к постоянному личностному и профессиональному росту зависит и качество образования молодого поколения, его подготовленность к жизни. Выполнение сложных функций образования в современных условиях, связанных с повышением качества образования и стимулированием личностного развития учащихся требует постоянного самообразования учителя. Для осуществления своей миссии педагогу необходимо обладать готовностью к решению профессиональных задач, то есть уровнем профессиональной компетентности [2].

В рамках Программы «Рухани жаңғыру» в базовом направлении «Отаным – тағдырым» подпрограммы «Тәрбие және Білім» актуализируется профессиональное развитие педагогов «Ұстаз - өзгерістер елшісі».

Одним из показателей профессиональной компетентности педагога

является его способность к самообразованию, которое проявляется в неудовлетворенности, осознании несовершенства настоящего положения образовательного процесса и стремлении к росту, самосовершенствованию.

Самообразование учителя рассматривается как добровольная, активная, ценностно-смысловая, мотивационная, творческая профессиональная деятельность, направленная на освоение современных педагогических идей и технологий, обеспечивающая личностно-профессиональный рост педагога, повышение качества образования и воспитания учащихся. Педагогическое самообразование учителя предполагает самостоятельное овладение совокупностью педагогических ценностей, идей, современных технологий, ситуаций творчества, общей культурой [12].

Самообразование рассматривается как условие личностно-профессионального роста учителя:

- конструирование индивидуальной самообразовательной программы, моделирующей профессионально-творческую деятельность учителя и обеспечивающей личностно-профессиональный рост учителя;

- реализация механизмов педагогической рефлексии при включении учителя в самостоятельную профессионально-творческую деятельность.

Проблемы самообразования рассматриваются в контексте непрерывного образования, которое дает возможность человеку приспособиваться к жизни, адаптироваться к постоянно меняющимся условиям. В основе такого подхода лежит идея повышения профессионального образования, квалификации [4].

Педагогика исследует сам процесс самообразования, условия и средства развития саморазвивающейся личности, пути и средства управления и самоуправления самообразовательной деятельностью, уровни развития различных психических формирований, которые образуются у индивида в процессе самообразования.

В современных условиях самообразование должно ориентироваться на формирование профессиональной гибкости и мобильности и такого уровня профессионального образования, который позволил бы адаптироваться к меняющимся условиям и содержанию профессионального труда, а также на создание условий для успешной самореализации личности.

Современная образовательная ситуация объективно требует от учителя осознания необходимости собственного профессионального и личностного развития. В связи с ростом интеллектуального потенциала общества, расширением сферы педагогического воздействия, к педагогу предъявляются требования интеллектуального самообогащения, самообразования, чтобы соответствовать требованиям времени. Личностная, общая и профессиональная культура педагога должна развиваться опережающими темпами по сравнению с уровнем социального окружения. Без высокой духовности, гуманности специалист не может быть педагогом.

С философской точки зрения, самообразование — это процесс познания, подчиненный основным закономерностям теории познания,

результатом которого выступают новые знания, интегральным, структурирующим компонентом которого является рефлексия.

В разработке вопросов культуры познания важно учесть наследие казахской традиционной мысли, прежде всего, двух крупнейших мыслителей: Абая Кунанбаева и Шакарима Кудайбердиева. Все творчество Абая пронизывает проблема знания, познания. Он говорит, что человеку свойственны три способности познания — ум, чувства, воля. Причем они не только способы познания, но и атрибутивные свойства человека, присущие ему изначально. В «Словах назидания» представлено не только понимание Абаем ума, чувства и воли, но и актуальный анализ этих качеств, свидетельствующий о практической направленности его миропонимания. Проанализировав возможности познания человеком Универсума через пять органов чувств, через образность и впечатления, Абай приходит к мысли, что мы имеем дело не с системой застывших образов, сложившихся от первоначального восприятия, а с непрерывно изменяющейся формой познания мира.

Культуре познания посвящали свои работы академики Ж. Абдильдин и Г. Есим, профессора О. Сегизбаев, М. Бурабаев, М. Орынбеков, Г. Барлыбаева и другие видные ученые. В настоящее время группа ученых под руководством академика Ж. Абдильдина разрабатывает научный проект «Логический анализ универсальных форм и методов познания».

Рассмотрим роль культуры и познания в контексте самообразования педагога.

Культура и познание — одна из центральных проблем культурно-исторической эпистемологии (социальной эпистемологии). Знание — один из важнейших компонентов культуры, а познавательная деятельность людей составляет необходимую и существенную сторону культурной жизни общества.

Понятие культуры обозначает универсальное отношение человека к миру, через которое человек создает мир и самого себя.

Латинское слово «культура» означает воспитание, образование, развитие, возделывание. В словаре русского языка Ожегова культура определяется, с одной стороны - как совокупность достижений человека в производственном, общественном и умственном отношении, с другой стороны, как высокий уровень чего-либо, высокое развитие умения.

Краткий словарь по логике определяет познание как процесс выработки истинных знаний. В толковом словаре русского языка пишется: познание - это приобретение, постижение знания, познать - означает узнать происхождение, сущность вещей. Так или иначе, мы видим, что в приведенных определениях «познания» основным является получение знания. Знание представляет собой ту цель, к которой стремятся в познании. Порой знание привлекательно уже само по себе, поскольку через него человек удовлетворяет свои познавательные интересы, потребности. Но, как правило, к знанию обращаются не только ради него самого, хотя оно этого и

вполне заслуживает, - знание необходимо для практической жизни.

А что же такое учение? *Учение* - это усвоение знаний и умений. Учение - это деятельность, специально (преднамеренно) направленная на приобретение знаний и умений. Учение этим отличается от трудовой деятельности, от игры и общения, где также происходит приобретение человеком новых или совершенствование старых знаний и умений, но лишь как дополнительный, побочный продукт [12].

Учение на высоком уровне предполагает:

во-первых, знание способов и приемов познания, высших образцов познавательной деятельности;

во-вторых, необходимо не просто знать методы познавательной деятельности, эффективного учения, а в совершенстве владеть ими. Об этих способах более подробно мы еще сегодня будем говорить;

в-третьих, ученик не только должен уметь находить решения уже известных познавательных задач, ранее найденных вместе с учителем, но и самостоятельно находить новые решения в новых нестандартных познавательных ситуациях;

в-четвертых, личность, владеющая культурой познания, не только умеет творчески учиться, но и хочет учиться, ему интересно учиться, у него есть широкие познавательные интересы в различных учебных дисциплинах, яркие интеллектуальные потребности.

Если познание - это приобретение знаний, то учение - это специально (преднамеренно) направленное приобретение знаний, целенаправленный вид познания, специально организованный, обеспеченный необходимыми пособиями и содействием учителя.

Таким образом, можно сформулировать еще одно ключевое определение - определение словосочетания «культура познания личности», под которой подразумевается высокий уровень познавательной деятельности личности или высокое развитие умения учиться.

Рассмотрим, почему так важна для нас познавательная культура.

Итак, познавательная культура необходима не только для того, чтобы успешно учиться в школе, но и для того, чтобы получить высшее образование, профессию, а при необходимости сменить ее. Вся жизнь - это решение нестандартных производственных и житейских проблем, решение которых требует новых знаний и умений, которые можно получить в процессе познания. Чтобы человеку быть на высоте, чтобы достойно отвечать вызову времени, ему необходимо учиться. Более того, можно сказать, что учение является способом существования человека сегодня. Только человек, понимающий это и владеющий культурой познания, может быть успешным и конкурентоспособным в жизни.

В основе культуры познания, в основе приобщения человека к познанию мира и самого себя лежат выкованные многовековой работой разума методы мышления. В настоящее время они стали универсальными инструментами познания, оформились в стройную систему умений.

Эти умения условно можно объединить на *пять групп*:

- * умения анализировать и синтезировать;
- * умения сравнивать;
- * умения обобщать и классифицировать;
- * умения определять понятия;
- * умения доказывать и опровергать.

Познание на высоком уровне всегда выступает как процесс творческий. Творчество всегда и есть познание, без познания невозможно никакое творчество. Творческое мышление предполагает умение самостоятельно определять проблемы (т.е. несоответствие между желаемым и действительным) и находить неизвестные ранее оригинальные средства и способы их решения.

Познание – это процесс получения знаний об окружающем мире и о самом себе. Познание начинается с того момента, когда человек начинает задавать себе вопросы: кто я такой, зачем пришел в этот мир, какую миссию должен выполнить. Познание – процесс постоянный. Он происходит даже тогда, когда человек не отдает себе отчета в том, какие мысли руководят его действиями и поступками. Познание как процесс изучает ряд наук: психология, философия, социология, научная методология, история, науковедение. Цель любого познания заключается в самосовершенствовании и расширении своего кругозора.

Познание как научная категория имеет четко выраженную *структуру*. Познание в обязательном порядке включает в себя субъект и объект. Под субъектом понимают такое лицо, которое предпринимает активные шаги для осуществления познания. Объектом познания называется то, на что направлено внимание субъекта. В качестве объекта познания могут выступать другие люди, природные и социальные явления, какие-либо предметы.

Под методами познания понимают инструменты, с помощью которых осуществляется процесс приобретения новых знаний об окружающем мире. Методы познания традиционно принято делить на *эмпирические и теоретические*.

Эмпирические методы познания предусматривают изучение объекта с помощью каких-либо исследовательских действий, подтвержденных опытным путем. К эмпирическим методам познания относят: наблюдение, эксперимент, измерение, сравнение.

- Наблюдение – это метод познания, в ходе которого осуществляется изучение объекта без прямого взаимодействия с ним. Говоря иными словами, наблюдатель может находиться на расстоянии от объекта познания и при этом получать нужную ему информацию. С помощью наблюдения субъект может делать собственные выводы по тому или иному вопросу, выстраивать дополнительные предположения. Метод наблюдения широко используют в своей деятельности психологи, медицинский персонал, социальные работники.

- Эксперимент представляет собой метод познания, при котором происходит погружение в специально созданную среду. Этот метод познания предполагает некоторое абстрагирование от внешнего мира. С помощью эксперимента проводятся научные исследования. В ходе данного метода познания подтверждается или опровергается выдвинутая гипотеза.

- Измерение представляет собой анализ каких-либо параметров объекта познания: веса, величины, длины и т.д. В ходе сравнения осуществляется сопоставление значимых характеристик объекта познания.

Теоретические методы познания предусматривают изучение объекта с помощью анализа различных категорий и понятий. Истинность выдвигаемой гипотезы при этом не подтверждается опытным путем, а доказывается с помощью имеющихся постулатов и окончательных выводов. К теоретическим методам познания относят: анализ, синтез, классификацию, обобщение, конкретизацию, абстрагирование, аналогию, дедукцию, индукцию, идеализацию, моделирование, формализацию.

- Анализ подразумевает мысленный разбор целого объекта познания на мелкие части. В ходе анализа обнаруживается связь компонентов между собой, их различия и иные особенности. Анализ как метод познания широко применяется в научной и исследовательской деятельности.

- Синтез предполагает объединение отдельных частей в единое целое, обнаружение связующего звена между ними. Синтез активно применяется в процессе всякого познания: для того, чтобы принять новую информацию, нужно соотнести ее с уже имеющимся знанием.

- Классификация – это группирование объектов, объединенных по конкретным параметрам.

- Обобщение предполагает группирование отдельных предметов по главным характеристикам.

- Конкретизация представляет собой процесс уточнения, осуществляемый с целью акцентирования внимания на значимых деталях объекта или явления.

- Абстрагирование подразумевает сосредоточение на частной стороне конкретного предмета с целью обнаружить новый подход, приобрести иной взгляд на изучаемую проблему. При этом другие составляющие не рассматриваются, в расчет не берутся или им уделяется недостаточное внимание.

- Аналогия проводится с целью выявления наличия в объекте познания похожих объектов.

- Дедукция – это переход от общего к частному в результате доказанных в процессе познания умозаключений.

- Индукция – это переход от частного к целому в результате доказанных в процессе познания умозаключений.

- Идеализация подразумевает формирование отдельных понятий, обозначающих предмет, которых не существует в действительности.

- Моделирование предполагает формирование и последовательное изучение какой-либо категории существующих объектов в процессе познания.

- Формализация отражает предметы или явления с помощью общепринятых символов: букв, чисел, формул или иных условных обозначений.

Под видами познания понимаются основные направления человеческого сознания, с помощью которых осуществляется процесс познания. Иногда их называют формами познания.

Познание как глубокий процесс приобретения необходимых знаний об окружающей действительности имеет свою структуру, методы и виды. Каждый вид познания соответствует разному периоду в истории общественной мысли и личному выбору отдельно взятого человека.

Познавательный интерес – явление многозначительное, поэтому на процессы обучения и воспитания он может влиять различными своими сторонами. В педагогической практике познавательный интерес рассматривают часто лишь как внешний стимул этих процессов, как средство активизации познавательной деятельности личности, как эффективный инструмент учителя, позволяющий ему сделать процесс обучения привлекательным, выделить в обучении именно те аспекты, которые смогут привлечь к себе произвольное внимание учеников, заставит активизировать мышление. Если из окружающего мира человек отбирает далеко не все, а только то, что является для него более значимым, то следует задуматься над тем, чтобы особо важное и значительное в обучении представить в интересной для ученика форме [7].

Познавательный интерес, характеризуясь объективными условиями появления и формирования, представляет собою внутренний своеобразный процесс самой личности, затрагивающий наиболее значительные её стороны.

Познавательный интерес как средство обучения становится надёжным только тогда, когда используется в арсенале средств развивающего обучения, прокладывающего дорогу росткам нового в развитии личности, открывающего его перспективы.

Познавательный интерес выступает как ценнейший мотив профессиональной деятельности педагогов, и это наиболее существенное его проявление. Познавательный интерес имеет свой предмет, в нём ясно и отчётливо выражена направленность на определённую предметную область, к более глубокому познанию, к которой педагог стремится. В мотиве выражено влияние объективного мира на человека, который не только отражается в его сознании, но и рождает определённое отношение. Стремление к познанию – внутренняя потребность человека. У него есть стремление приравнять окружающий мир к своим понятиям, тенденциям. Отсюда появляется любознательность и стремление к знанию.

Как мотив учения познавательный интерес имеет ряд преимуществ перед другими мотивами, которые могут существовать вместе и наряду с

ним. Познавательный интерес фигурирует среди других мотивов учения личности как мотив, которому отдаётся предпочтение. Особенностью познавательного интереса как мотива учения школьника является то, что в нём как бы совмещается план «знаемых» и «реальных» мотивов. Познавательный интерес выступает в педагогических явлениях и как цель и как средство.

Как всякий мотив, познавательный интерес не обособлен, он развивается в кругу других мотивов и взаимодействует с ними. Существует тесная связь мотивов социальных и познавательного интереса. Познавательный интерес взаимодействует и с моральными мотивами.

Самообразование педагога относится к одному из видов познавательной деятельности, не называя других необходимых признаков: самообразование педагога определяется как вид профессионально ориентированной информативно-коммуникативной познавательной деятельности. Самообразование для педагога не самоцель, а возможность совершенствования педагогической деятельности ради продвижения обучаемых. Под педагогическим самообразованием понимается целенаправленная самостоятельная познавательная деятельность учителя по усовершенствованию имеющихся и приобретению новых психолого-педагогических и методических знаний и их творческое использование в соответствии с характером выполняемой работы.

Самообразовательная познавательная деятельность определяется как объективно-субъективная форма проявления активного отношения личности к познанию, которое направлено на овладение новыми знаниями, умениями, навыками, на углубление и совершенствование имеющихся, на развитие умственных сил и способностей, на преобразование интеллектуального уровня. Под самообразованием традиционно понимают осуществляемую человеком познавательную деятельность, которая, во-первых, осуществляется добровольно (то есть по доброй воле самого человека); во-вторых, управляется самим человеком; в-третьих, необходима для совершенствования каких-либо качеств человека, и сам человек это осознает [13].

Познавательная деятельность характеризуется *целями и мотивами*.

Цели познавательной деятельности могут быть самыми разнообразными. Это, прежде всего, познание нового, неизвестного, установление связи неизвестного с известным, создание новых образов, понятий, объектов, применение новых, оригинальных приемов и способов в деятельности необходимость решить практическую или интеллектуальную задачу.

Мотивами познавательной деятельности могут являться разнообразные психические состояния, побуждающие человека получить информацию о внешнем мире и о самом себе. К таким побуждениям относится стремление

исследователь окружающую среду, желание удовлетворить любопытство и любознательность, проявить пытливость, интерес и увлеченность, реализовать когнитивную установку.

От мотивов зависит возникновение, избирательность, направленность, продолжительность и устойчивость познавательной деятельности. Существуют специфические и неспецифические мотивы познавательной деятельности. К специфическим мотивам относят внутренне обусловленные побуждения, такие как любознательность, пытливость, увлеченность и т.д. К неспецифическим относят все побуждения, вызванные внешними причинами, такими как требования других людей, стремление заслужить их похвалу, желание занять высокий статус в группе и т.д.

Большое влияние на результативность познавательной деятельности имеет мотивация достижения успеха и мотивация предвидения неудачи. Люди, с мотивацией на успех, всегда проявляют стремление во что бы то ни стало достигнуть когнитивной цели. Для этого они мобилизуют все свои ресурсы, проявляя большие волевые усилия и максимум внимания в познавательной деятельности. Лица, с мотивацией на неудачу, не столько думают о том, чтобы добиться успеха, а о том, чтобы избежать неудачи. Они часто не уверены в себе, боятся критики, испытывают отрицательные эмоции к деятельности [13].

Так как в реальной жизни человеческая деятельность почти всегда полимотивирована, т. е. регулируется одновременно двумя или более мотивами, то и самообразовательная деятельность учителя определяется комплексом мотивов. Мотивация учителя должна быть направлена на достижение успеха в личностно-профессиональном росте.

Среди причин, способствующих успеху или вызывающих неудачу в познавательной деятельности, можно выделить как внешние, так и внутренние факторы. К внешним относятся: сложность познавательной деятельности и стечение обстоятельств, к внутренним: старание получить высокие результаты и наличие познавательных способностей.

Самообразование – систематический, непрерывающийся процесс, регулируемый как мотивацией личного порядка, так и под влиянием осознания общественной значимости самообразовательной деятельности. Самообразование определяется как социальный процесс, связанный с практической деятельностью человека, как особая целенаправленная познавательная деятельность, имеющая положительную мотивационную активность и самоорганизованность; характеризуемая проявлением волевых усилий; наличием определенной системы познавательных умений и адекватного уровня самооценки.

Особенно большое значение для стимуляции познавательной деятельности имеет познавательный интерес. Познавательный интерес представляет собой особое эмоционально окрашенное психическое состояние человека, которое побуждает его активно изучать окружающий мир и самого себя. При наличии интереса процесс познания становится

привлекательным и плодотворным. Он захватывает человека целиком и делает его жизнь осмысленной и целенаправленной. Устойчивость интересов проявляется в длительном сохранении желания заниматься познавательной деятельностью в определенной области.

Большое значение в познавательной деятельности имеет представление человека о своих способностях. У лиц, имеющих высокое мнение о наличии у них способностей, в случае неудачи интерес к познавательной деятельности не уменьшается, тогда как у людей, считающих, что у них нет способностей, он падает.

Познавательная активность - одна из наиболее интенсивно проявляющихся форм человеческой активности. Активность - присущая живому существу способность к «самостоятельной силе» реагирования, собственная динамика живых существ как источник преобразования или поддержания ими жизненно значимых связей с окружающим миром.

Начиная с Сократа, активность психики человека начала определяться девизом: «Познай самого себя». Аристотель, признавая активность психики, рассматривал ее с чисто практической стороны. Познавая правильное, человек уже не может не следовать ему, считал Сократ, Аристотель же активную преобразующую силу видел не только в знании, но и в постоянных упражнениях: «Все то, чем мы обладаем по природе, мы получаем сначала как возможность, а затем осуществляем в действительности».

К внутренним стимулам развития личности, кроме потребностей, относятся формирующиеся на их основе мотивы, интересы и установки.

Мотив включает в себя потребность и определенное ее обоснование. Интерес выступает как эмоциональное оправдание привлекательной деятельности для личности. Установка-готовность, предрасположенность личности к выполнению определенной деятельности. Непохожесть, разнообразие и неповторимость личностного развития каждого человека, его индивидуальное своеобразие определяются тем, что одни и те же внешние условия по-разному воспринимаются и по-разному влияют на внутреннюю сферу людей, и на их основе формируются непохожие потребности, установки, мотивы и интересы.

Взаимосвязь познавательной активности и самообразования самая непосредственная: самообразование выступает как одна из высших форм проявления познавательной активности. Для поддержания познавательной активности необходимо, прежде всего, наличие положительной установки на знания и их постоянное обогащение и углубление. Самообразование возникает лишь при таком уровне развития познавательной активности. Недостаточно хотеть учиться и познавать, необходимо еще и уметь это делать, владеть техникой умственного труда. Обучение интеллектуальным умениям и формирование культуры умственного труда рассматривается как еще один необходимый связующий компонент между познавательной активностью и самообразованием. Вероятно, психологически грамотнее говорить не о взаимосвязи, а о том, что эти два понятия выступают между

собой как родовое (познавательная активность) и видовое (самообразование) [7].

Таким образом, основными характеристиками самообразования выступают: внутреннее познание необходимости, внутренняя свобода личности, целенаправленность, самореализация. Самообразование в современных условиях должно ориентироваться на формирование профессиональной гибкости и мобильности и такого уровня профессионального образования, который позволил бы адаптироваться к меняющимся условиям и содержанию профессионального труда, а также на создание условий для успешной самореализации личности [5].

Согласно современным исследованиям и экспертным прогнозам, в XXI веке человечеству постоянно придётся решать то, что называется комплексными непредсказуемыми задачами в неопределённой среде. Как отметил Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев: «Только те народы, которым удастся опередить будущее и решительно пойти навстречу вызовам, а не стоять и ждать, окажутся победителями».

Становится очевидным, что конкурентным преимуществом человека в условиях регулярно обновляющихся научных знаний и развивающихся технологий становятся такие качества, как умение и готовность учиться, решать нестандартные задачи, самоорганизация, работа в команде, готовность осваивать знания, не ограничиваясь своей специализацией, креативность. В мировой практике эти компетенции получили название «навыки XXI века» [3]. Один из главных вызовов, стоящих перед современной системой образования – развитие таких компетенций. И неоспоримым является то, что учителю регулярно необходимо обновлять свои знания и навыки. Особенно актуальным, в связи с высокими темпами развития информационных технологий и цифровизации экономики, становится умение педагога грамотно использовать и передавать эти знания учащимся, которое является одним из основных «навыков XXI века».

В своем Послании народу Казахстана Н.А. Назарбаев подчеркнул, что для реализации задач в эпоху Четвертой промышленной революции у Казахстана есть все необходимое и определил основные задачи, одной из которых является развитие конкурентоспособного человеческого капитала в стране. В связи с этим повышается роль учителя, на которого возлагается задача обновления ценностных основ, подходов к обучению, методик организации познавательной деятельности, т.е. развитие конкурентоспособной личности [1].

Современный учитель должен быть мотивирован к постоянному самообразованию и совершенствованию своей профессиональной компетенции, освоению и внедрению педагогических инноваций в практику, что подтверждает их готовность успешно решать поставленные задачи и принимать вызовы XXI века.

2. Самообразование и развитие личности: структура, критерии, показатели и уровни развития

Система повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров функционирует и развивается в едином процессе обновления казахстанской системы образования. Работа системы повышения квалификации учитывает весь комплекс изменений в образовании: интенсификацию учебно-воспитательного процесса, новое содержание и формы его организации, социокультурную и ценностную переориентацию образования [3].

Сегодня многим учителям стало ясно, что быть профессиональным педагогом — значит быть постоянно начинающим педагогом. Ныне для всех нас, независимо от желания, должности, педагогического стажа и мастерства, настала пора, не откладывая и разом садиться за парты и заново учиться учить. Труд учителя отличается высокой мобильностью, исключительной сложностью и многогранностью, требует от него глубоких и разносторонних научных и профессиональных знаний, умений и навыков. Если педагог не работает над собой, усвоенные им теоретические знания, как правило, быстро забываются, а личные суждения становятся поверхностными и не отражают объективных свойств, явлений и фактов сложной педагогической действительности.

Вне самообразования идея личностного и профессионального развития учителя неосуществима. Социологи утверждают, что перспективой развития общества является трансформация деятельности в самодеятельность (общесоциологический закон), развития в саморазвитие, образования в самообразование.

Под самообразованием традиционно понимают осуществляемую человеком познавательную деятельность.

Самообразование педагога будет продуктивным, если:

- В процессе самообразования реализуется потребность педагога к собственному развитию и саморазвитию.
- Педагог владеет способами самопознания и самоанализа педагогического опыта. Педагогический опыт учителя является фактором изменения образовательной ситуации. Учитель понимает как позитивные, так и негативные моменты своей профессиональной деятельности, признает свое несовершенство и, следовательно, является открытым для изменений.
- Педагог обладает развитой способностью к рефлексии. Педагогическая рефлексия является необходимым атрибутом учителя-профессионала (под рефлексией понимается деятельность человека, направленная на осмысление собственных действий, своих внутренних чувств, состояний, переживаний, анализ этой деятельности и формулирование выводов). При анализе педагогической деятельности возникает необходимость получения теоретических знаний, необходимость овладения диагностикой —

самодиагностикой и диагностикой учащихся, необходимость приобретения практических умений анализа педагогического опыта.

- Программа профессионального развития учителя включает в себя возможность исследовательской, поисковой деятельности.
- Педагог обладает готовностью к педагогическому творчеству.
- Осуществляется взаимосвязь личностного и профессионального развития и саморазвития.

Сегодня от учителя требуется «готовность достойно встречать каждую профессиональную ситуацию, быть готовым к переподготовке в быстро меняющихся условиях». Активность человека в этих условиях, как утверждают психологи, может быть направлена на лучшее и все более полное приспособление к среде за счет своих собственных резервов и внутренних ресурсов, где ключевым фактором динамического развития выступает саморазвитие [4].

Под саморазвитием понимается собственная активность человека в изменении себя, в раскрытии, обогащении своих духовных потребностей, творчества, всего личностного потенциала. Профессиональное саморазвитие - динамический и непрерывный процесс самопроектирования личности. Существуют различные подходы к классификации стадий профессионального роста учителя.

Например, в классификации Р. Фуллера представлены три стадии профессионального становления педагога, каждая из которых обязательно сопровождается процессом самообразования:

I. Стадия «выживания» (первый год работы, который отмечен личными профессиональными затруднениями);

II. Стадия «адаптации» и активного усвоения методических рекомендаций (от 2 до 5 лет работы, характеризуется особым вниманием учителя к своей профессиональной деятельности);

III. Стадия «зрелости» (от 6 до 8 лет работы, характеризуется стремлением переосмыслить свой педагогический опыт и желанием самостоятельного педагогического исследования).

Так, первый этап отмечен личными профессиональными проблемами. Формируется представление о себе как профессионале, возникает острая потребность разобраться в себе как специалисте. Второй этап характеризуется вниманием учителя к своей профессиональной деятельности. Третий этап характеризуется возрастанием творческой потребности. Представление о себе и педагогической деятельности требует обобщения и анализа

Концепция непрерывного педагогического образования Республики Казахстан обращает внимание на педагога новой формации, духовно развитую, творческую личность, обладающую способностью к рефлексии, профессиональными навыками, педагогическим даром и стремлением к новому, мотивацией к дальнейшему росту и развитию своей личности [3]. Как видим, педагоги в современном образовательном пространстве

должны владеть актуальной, фундаментальной информацией по предмету; иметь серьезную гуманитарную подготовку, чтобы понимать мир и человека, который в нем живет; технологическое обеспечение уроков должно серьезно обновляться; информационные технологии должны быть постигнуты всеми; каждый работник должен быть профессионально здоров; каждый педагог, где бы ни работал - в селе или городе - должен предоставлять детям качественные образовательные услуги, которые будут венчаться хорошими результатами учащихся [11].

Остановимся на способности педагога к рефлексии.

Педагогическая рефлексия в деятельности — это процесс последовательных действий от затруднения (сомнения) к его обсуждению с самим собой и к поиску выхода из него. Рефлексия — комплексная мыслительная способность к постоянному анализу и оценке каждого шага профессиональной деятельности. С помощью рефлексивных способностей, которые включают в себя ряд основных интеллектуальных умений, можно управлять собственной профессиональной деятельностью в условиях неопределенности. Взятые вместе, эти «ключевые умения» составляют своеобразную рефлексивную технологию, при помощи которой и совершенствуется профессиональный опыт учителя.

Образовательное пространство выдвигает высокие требования в общей культуре и социальным знаниям учителя, делает необходимым постоянное совершенствование его общепедагогического и методического уровня. Учитель чувствует (и этим-то он озабочен сегодня), что его подготовка и переподготовка должны теперь заключаться не только в заучивании готовых ответов на вопросы «что и как преподавать», сколько в развитии у него исследовательских и изобретательских способностей, которые позволят ему оперативно и точно самостоятельно находить на эти вопросы конструктивные ответы в стремительно изменяющихся обстоятельствах. Процесс самообразования педагога становится принципиально творческим и приобретает вынужденную непрерывность: переподготовка не может больше проходить периодически, на какой-то срок [5].

При организации процесса повышения квалификации необходимо соблюдать ряд принципов:

- а) гуманистичности и демократизма - свободы выбора педагогом содержания, форм и места повышения квалификации;
- б) непрерывности – взаимосвязи организованных образовательных мероприятий и самообразования педагога;
- в) опережающего характера содержания образования - ориентация не только на актуальные, но и на прогнозируемые проблемы сферы образования;
- г) стимулирования субъектности - формирования способности педагога к саморазвитию и самоорганизации;
- д) вариативности - гибкости и разнообразия содержания, методов и форм образования педагогов;

е) преемственности содержания и методики различных уровней повышения квалификации;

ж) дифференциации и индивидуализации обучения-учета реального уровня профессионально-педагогической подготовки и личностного развития педагогов;

з) связи содержания и методики обучения с практической деятельностью специалистов.

В целом в основу профессионального образования педагога должны быть положены системный, личностно-ориентированный, деятельностный, индивидуально-творческий подходы, позволяющие преодолеть ограниченность традиционной массовой репродуктивно-обезличенной подготовки.

Самообразование как личностное новообразование обуславливает эффективность удовлетворения личных познавательных потребностей как фактора достижения самостоятельности в образовательной деятельности.

Необходимость самообразования диктуется, с одной стороны, самой спецификой педагогической деятельности, ее социальной ролью, с другой стороны, реалиями и тенденциями непрерывного образования, что связано с постоянно изменяющимися условиями педагогического труда, потребностями общества, эволюцией науки и практики, все возрастающими требованиями к человеку, его способности быстро и адекватно реагировать на смену общественных процессов и ситуаций, готовности перестраивать свою деятельность, умело решать новые, более сложные задачи; познавательной активности, растущей потребности педагога в самореализации. Смысл самообразования выражается в удовлетворении познавательной активности, растущей потребности педагога в самореализации путем непрерывного образования. Суть самообразования заключается в овладении техникой и культурой умственного труда, умении преодолевать проблемы, самостоятельно работать над собственным совершенствованием, в том числе профессиональным [5].

В чём заключается суть процесса самообразования? Педагог самостоятельно добывает знания из различных источников, использует эти знания в развитии личности и профессиональной деятельности.

Смысл самообразования выражается в удовлетворении познавательной активности, растущей потребности педагога в самореализации путём непрерывного образования.

Суть самообразования заключается в овладении техникой и культурой умственного труда, в умении преодолевать проблемы, самостоятельно работать над собственным совершенствованием, в том числе профессиональным.

Основные принципы самообразования: непрерывность, целенаправленность, интегративность, единство общей и профессиональной культуры, взаимосвязь и преемственность, доступность, опережающий

характер, перманентность перехода от низкой ступени к высшей, вариативность и др. [12].

Технология организации самообразования педагогов может быть представлена в виде следующих этапов:

1 этап – установочный. Он предусматривает создание определенного настроения на самостоятельную работу; выбор цели работы, исходя из научно-методической темы (проблемы) школы; формулирование личной индивидуальной темы, осмысление последовательности своих действий.

2 этап – обучающий. На этом этапе педагог знакомится с психолого-педагогической и методической литературой по выбранной проблеме образования.

3 этап – практический. На этом этапе происходит накопление педагогических фактов, их отбор и анализ, проверка новых методов работы, постановка экспериментов. Практическая работа продолжает сопровождаться изучением литературы.

4 этап – теоретический. В ходе этого этапа происходит осмысление, анализ и обобщение накопленных педагогических фактов. На данном этапе целесообразно организовать коллективное обсуждение прочитанной педагогической литературы; творческие отчеты о ходе самообразования на заседаниях кафедры; посещение с обсуждением открытых уроков и другие коллективные формы работы.

5 этап – итогово-контрольный. На этом этапе педагог должен подвести итоги своей самостоятельной работы, обобщить наблюдения, оформить результаты. При этом главным является описание проведенной работы, установленных фактов, их анализ, теоретическое обоснование результатов, формулирование общих выводов и определение перспектив в работе.

Функции самообразования:

1. Ориентировочная (определение себя в образовательном пространстве, своего места в обществе)
2. Экстенсивная (накопление, приобретение новых знаний)
3. Саморазвитие (развитие самосознания, памяти, мышления, речи, рефлексивных способностей)
4. Сотворческая (достраивание деятельности до уровня творчества)
5. Компенсаторная (преодоление недостатков образования, ликвидация «белых пятен» в общей культуре)
6. Методологическая (формирование образа мира, своего места в мире, определение пути профессионального «бытия»)
7. Психотерапевтическая (сохранение жизненной энергии, силы личности, переживание полноты жизни)
8. Коммуникативная (установление связей между науками, специальностями, возрастами)
9. Омолаживающая (преодоление энегии собственного мышления, предупреждение застоя в своем профессиональном росте)

Уровни самообразования:

1. Адаптивный.
2. Репродуктивный.
3. Эвристический.
4. Креативный

Адаптивный уровень культуры самообразования характеризуется невыраженным отношением человека к формулированию и удовлетворению личных познавательных потребностей, когда цели и задачи самообразовательной деятельности определены нечетко и не являются ориентиром и критерием деятельности. Отношение к научному стилю мышления не выработано, способность к синтезу методологических и предметных знаний отсутствует. Технологическая готовность определяется в основном решением организационных задач, отсутствуют умения и навыки использования методов и приемов активизации познавательной деятельности. Самостоятельная познавательная деятельность осуществляется по предложенной схеме, отсутствует самостоятельность и инициативность, направленность на достижение общественно значимых образовательных целей.

Репродуктивный уровень проявления культуры самообразования предполагает наличие устойчивого ценностного отношения к выявлению и реализации личных познавательных потребностей. Педагог, находящийся на этом уровне, более высоко оценивает важность научного стиля мышления, проявляет стремление к большей самостоятельности при планировании образовательных задач. В отличие от адаптивного уровня в данном случае наблюдается успешное решение не только организационных задач, но и конструкторско-прогностических, предполагающих целеполагание и планирование образовательных действий. Творческая активность по-прежнему остается в рамках воспроизводящей деятельности, но с элементами применения приемов активизации познавательной деятельности. Формируется образовательная направленность потребностей, интересов, склонностей, а также положительная установка на освоение принципов и методов организации самостоятельной познавательной деятельности. Педагогом осознается необходимость создания индивидуальной образовательной программы.

Эвристический уровень проявления культуры самообразования характеризуется более высокой целенаправленностью, осознанием ценности самообразования, использованием методов и приемов активизации познавательной деятельности. Появляется способность к аналитическим действиям, к самоорганизации, придавая образовательному процессу целостный и восходящий характер. На высоком уровне сформированности находятся умения работы с научной, методической и учебной литературой, самостоятельно вести поиск новых способов решения задач оценочно-информационного и коррекционно-регулирующего типа. Происходит осознание необходимости научного подхода к собственной образовательной деятельности, появляется увлеченность поисковой деятельностью. У

педагога, находящегося на этом уровне, сформированы рефлексивное сознание, установка на проектирование собственной образовательной траектории, важность удовлетворения образовательных потребностей для профессионального роста.

Креативный уровень культуры самообразования отличается высокой степенью результативности самообразовательной деятельности, осознания и использования норм научного стиля мышления в учебно-познавательной деятельности. На высоком уровне сформированы такие личностные качества, как организованность, социальная и профессиональная мобильность, коммуникативность, сила воли. В самообразовательной деятельности педагогов важное место занимают такие проявления творческой активности, как умение формулировать организующие и управляющие вопросы, быстро и адекватно реагировать на возникшую учебную ситуацию, контролировать и оценивать свои знания. В структуре личности гармонично сочетаются научные и образовательные интересы и потребности, психологическая готовность к изменению вида и характера своей деятельности, познавательная и творческая активность. Педагог, находящийся на этом уровне, активно пользуется новейшими информационно-коммуникационными и образовательными технологиями, владеет методами и приемами активизации познавательной активности, обладает способностью осмысливать и трансформировать учебную ситуацию в целях самообразования [10].

Все формы самообразования можно условно поделить на две группы: индивидуальная и групповая.

Таблица 1. Формы самообразования

Индивидуальная форма	Групповая форма
<p>В этой индивидуальной форме инициатором является сам педагог, однако руководители методических и административных структур могут инициировать и стимулировать этот процесс.</p>	<p>Групповая форма в виде деятельности методического объединения, семинаров, практикумов, курсов повышения квалификации обеспечивает обратную связь между результатами индивидуального самообразования и самим педагогом.</p>

Источники самообразования

1) Книги, периодическая печать, средства массовой информации. Сюда же можно отнести и дистанционное самообразование - через Интернет.

2) Исследовательская деятельность.

Исследовательская деятельность - неременная составляющая педагогического труда. В систематическом самообразовании очень важно определиться с темой исследования, основной проблемой, которая могла бы

стать центром вашего профессионального интереса. Эта тема может быть глобальной, а может быть и локальной. Здесь важен сам навык.

Исследовательская деятельность дает не только повышение уровня самообразования, но и помогает найти единомышленников, познакомиться со специалистами по той или иной проблеме. Представляется отличный шанс познакомить научно-педагогическую общественность с результатами своей работы через собственные публикации в прессе и выступления на тематических конференциях.

3) Обучение на различных курсах.

Совершенно очевидно, что грамотный специалист должен обладать не только знаниями о непосредственном предмете профессиональной деятельности, но и разнообразными умениями, необходимыми для ее осуществления.

4) Работа.

5) Окружающая действительность: события, которые происходят вокруг; люди, с которыми вы общаетесь, их знания и опыт.

6) Увлечения (хобби). Их часто называют «специальными умениями».

Самообразование можно рассматривать в двух значениях: как «самообучение» (в узком смысле -- как самонаучение) и как «самосозидание» (в широком -- как «создание себя», «самостроительство»). В данном случае самообразование выступает одним из механизмов превращения репродуктивной деятельности человека в продуктивную, приближающую индивида к творчеству.

Таким образом, самообразование - необходимое, постоянное слагаемое жизни культурного, просвещенного человека, занятие, которое сопутствует ему всегда.

Самообразование ценно не как узкое «набирание» знаний. Самообразование - это путь развития как интеллекта, так и личности в целом. Самообразование - свободное движение личности в культуре, неформальное общение с ней - а значит, это полное, многостороннее, естественное самочувствие человека в ноосфере. Самообразование - это неформальное бытие человека в знании.

Как вид свободной духовной деятельности самообразование - самый свободный путь к ускоренному саморазвитию. Его важно понимать как целую систему направленного, разумного формирования человеком разных сторон своего духовного Я. Особая ценность самообразования - в самостоятельном поисковом размышлении, в свободном усвоении свободно избранной области знания [5].

В качестве базовых установок построения модели культуры самообразования определим следующие положения:

- культура самообразования – это сложное системное образование, включающее в себя совокупность структурно-функциональных компонентов;
- культура самообразования представляет собой универсальную характеристику самостоятельной образовательной деятельности;

- особенности формирования и реализации культуры самообразования человека обусловлены личностными характеристиками и собственным опытом;
- развитие культуры самообразования личности происходит на протяжении всего жизненного пути человека, но с разной интенсивностью в различные периоды.

Рассматривая компонентный состав культуры самообразования, мы выделяем отдельно структурные и функциональные компоненты, тесное взаимодействие которых обеспечивает целостность и развитие культуры самообразования. Подразумевая, что самообразование проявляется в самообучении, самовоспитании и саморазвитии и опираясь на подходы к выделению структурных компонентов научно-исследовательской культуры субъектов образовательного процесса, мы выделяем следующие *структурные компоненты* культуры самообразования: мотивационный, когнитивный, креативный, операциональный, рефлексивный.

Мотивационный компонент предполагает осознание смысла и роли самообразовательной деятельности для профессиональной деятельности, для самореализации и саморазвития, как одного из ведущих мотивов культуры самообразования.

Когнитивный компонент культуры самообразования включает совокупность знаний об особенностях организации самостоятельной познавательной деятельности, способах и приемах повышения ее эффективности.

Креативный компонент культуры самообразования характеризуется познавательной активностью, оригинальностью, навыками творческого подхода к своему обучению, а также стремлением самостоятельно получать и преобразовывать полученные знания и умения.

Операциональный компонент культуры самообразования включает наличие умений осуществлять самообразовательную деятельность, использовать на практике основные методы познания; умение работать с источниками информации; обобщать и представлять материал в структурированном виде.

К рефлексивному компоненту можно отнести способность анализировать свое сознание и свою деятельность, владение общими психологическими механизмами рефлексии, умение осуществлять самооценку и самоанализ результатов самообразовательной деятельности и личностных качеств, обеспечивающих успех в развитии культуры самообразования.

Функциональные компоненты культуры самообразования обусловлены ее целями и задачами; каждый из них обеспечивает выполнение одной задачи и способствует более эффективному решению других. Основные функции культуры самообразования могут быть поняты исходя из специфики познавательной деятельности. В качестве функциональных компонентов

культуры самообразования мы выделяем обучающий, воспитывающий, исследовательский, информационный, самореализационный.

Обучающий компонент культуры самообразования реализуется в целенаправленной деятельности педагогов по овладению системой знаний, умений, навыков, социальным опытом, по развитию профессионально ориентированного мышления и интеллекта.

Воспитывающий компонент культуры самообразования отражает деятельность педагога по формированию качеств личности, значимых для эффективной самообразовательной деятельности.

Исследовательский компонент культуры самообразования отражает готовность проводить поисково-исследовательскую работу, умение использовать современные компьютерные технологии, обобщать итоги реализованного исследования.

Информационный компонент культуры самообразования обеспечивает формирование готовности специалиста ориентироваться в современном потоке научно-технической, производственной, финансово-экономической и другой деловой информации.

Самореализационный компонент культуры самообразования занимает особое место в числе других функциональных компонентов, в силу того он ориентирован на самоопределение, самообразование и на профессиональное самосовершенствование специалиста.

Выделенные и обоснованные структурные и функциональные компоненты находятся в тесном взаимодействии, образуя целостную динамическую систему культуры самообразования педагога [10].

В современном педагогическом образовании приняты общие требования к изучению, выделению и обоснованию критериев и уровней сформированности различных видов социальной культуры (познавательной, технологической, методологической, экологической и т.д.). Критерии того или иного вида социальной культуры определяются, исходя из системного понимания культуры, выделения ее структурных и функциональных компонентов, понимания культуры как состояния, как процесса и как результата творческого освоения и создания ценностей, технологий в процессе творческой самореализации личности.

Общие требования к выделению и обоснованию критериев в теории и практике педагогического образования сводятся к тому, что критерии должны отражать основные закономерности формирования личности; с помощью критериев должны устанавливаться связи между всеми компонентами исследуемой проблемы.

Основные требования к критериям и показателям развития культуры самообразования:

- раскрытие критериев через совокупность показателей и уровней их проявления, на основании которых можно судить о степени выраженности этих показателей (сами качества не могут быть измерены, измеряются только проявления этих качеств);

- достаточность для мониторинга состояния развития культуры самообразования;
- отражение в критериях и показателях динамики развития культуры самообразования;
- определенность критериев, показателей и уровней их проявления.

Критерии сформированности культуры самообразования мы определяем исходя из понимания культуры самообразования как единства знаний, креативных, операциональных и рефлексивных умений. В соответствии с этим нами выделена следующая система критериев и показателей культуры самообразования личности.

1. Ценностное отношение к самообразовательной деятельности, проявляющееся через совокупность следующих показателей: действия по выбору ценностей и реализация их в качестве личных целей познавательной деятельности; осознание ценности самообразования; увлеченность познавательной деятельностью.

2. Научный стиль мышления, выражающийся в следующих показателях: осознание необходимости научного подхода к изучению вопроса; использование норм научного стиля мышления в учебно-познавательной деятельности; способность к синтезу методологических и предметных знаний.

3. Технологическая готовность к самообразовательной деятельности, имеющая следующие показатели: осознание системы принципов, способов организации и построения самостоятельной познавательной деятельности; умение и навыки использования методов и приемов активизации познавательной деятельности; соблюдение принципов и методов организации учебно-познавательной деятельности.

4. Творческая активность личности педагога, которую можно выразить через: уровень самостоятельности и независимости в выборе изучаемых вопросов; ориентированность в различных областях знаний; способности осмысливать и трансформировать ситуацию в целях самообразования [12].

Таким образом, критериями сформированности педагогической культуры учителя и их профессионально-значимые знания и умения, творческая активность в педагогической деятельности, основы умений осуществлять самовоспитание и самообразование, личностные качества учителя являются:

- Усвоение методологической основы педагогической деятельности.
- Поиск лучших методов педагогической деятельности.
- Стремление к расширению, углублению своих знаний.
- Стремление к постоянному моральному самосовершенствованию.
- Глубокое знание теории преподаваемого предмета.
- Деятельность педагога отличается неординарностью, оригинальностью, свежестью.

- Сформированность педагогической рефлексии; проявление творчества и новаторства;
- Степень овладения технологией самообразовательной деятельности; позитивную личностную «Я-концепцию».
- Осознание своих недостатков, критически к ним относиться.
- Формирование нравственных императивов личности: добра, совести, люб к ближнему.
- Наличие методических навыков.
- Постоянный поиск нового в известном, стремление во всех видах педагогической деятельности достичь нового.
- Умение поставить разумные цели и задачи по собственному самосовершенствованию.
- Соединение высокого профессионализма и подлинной и интеллигентности.
- Владение педагогической технологией.
- Способность педагога к педагогической импровизации, моделирование.
- Самоконтроль в процессе самовоспитания.
- Гуманизм, "восхождение к личности ребёнка".

Способствовать формированию этих качеств – важная задача всей системы педагогической деятельности педагога.

Следуя логике, данные критерии должны соответствовать уровню высококультурного, нравственного человека. К сожалению, это не всегда так. По выбранным критериям не представляется возможным оценить отношение личности учителя к педагогической деятельности, а также степень сформированности педагогических потребностей и интересов. Не исключена ситуация, когда учитель, владея большой теоретической базой и дидактическим потенциалом, внешне проявляя педагогическую тактичность, делает это скорее по обязанности, а не по потребности. *Потребность* в творческом самосовершенствовании появляется тогда и при таком условии, когда у учителя будет сформирована потребность знать и разбираться в сложных процессах и явлениях культуры, знать и понимать что есть культурные ценности образования [10].

В саму систему культурных потребностей мы включаем:

1. Потребность в знаниях о культуре, готовность к общению с ней посредством взаимодействия различных культур.
2. Потребность в профессионально-педагогической деятельности, способность к самоопределению в культуре.
3. Потребность в совершенствовании у себя нравственных чувств и моральных качеств.

Из этого следует, что в формировании педагогической культуры в условиях нового педагогического мышления определённая роль отводится и формированию культурных потребностей.

Важно отметить, что только комплексное применение указанных критериев с учётом индивидуальных особенностей личности, учётом современных условий развития общества, уровня его общей культуры может дать достоверное представление об уровне сформированности педагогической культуры учителя.

Самообразование выступает как одна из высших форм проявления познавательной активности. И целесообразно будет рассмотреть структуру познавательной активности в процессе как интегрального свойства личности в единстве следующих компонентов: мотивационного, эмоционально-волевого и поведенческого, что может быть объяснено исходя из следующих заключений:

1) познавательная активность реализуется через познавательную потребность, инициативу, познавательную надситуативность, преобразуемость, самоактуализацию и саморегуляцию, которые являются ее определяющими характеристиками. В силу этого познавательная активность имеет свою природу, поскольку опосредована образованиями личности, являющимися проявлениями ее внутренней активности (целеустремленными ориентирами, направленностью);

2) познавательная активность связана с эмоционально-волевой сферой личности (целенаправленностью, организованностью, самостоятельностью), поскольку для ее реализации необходима нравственно-волевая мобилизованность, настрой субъекта на решение сложных задач, стремление реализовать свои познавательные возможности;

3) познавательная активность реализуется в учебно-познавательной деятельности и становится привычной формой поведения. При этом определяющее значение имеет сформированность процессуальной сферы в личности субъекта образовательного процесса, определяющейся системой сформированности знаний, умений и навыков, которые позволяют ему достичь качественно новых результатов в определенном виде деятельности на основе рационального приложения сил в пределах заданного времени.

Для эффективного протекания процесса познания важно соблюдение оптимального соотношения волевых, эмоциональных и познавательных составляющих психической познавательной активности человека [5].

Активность личности черпает свои резервы в деятельности и общении и достигает высшей эффективности при оптимальной организации, целенаправленности, что обеспечивается принципом доминанты, иерархией мотивов активности личности.

Г.И. Щукина [14] выделяет в своих исследованиях три взаимосвязанных уровня познавательной активности:

- первый уровень – репродуктивно-подражательная активность, которая характеризуется стремлением педагога понять, дополнить и воспроизвести знания, овладеть способом их применения по образцу;

- второй уровень – поисково-исполнительская активность, которая проявляется в стремлении педагога к выявлению смысла изучаемого

содержания, стремлении познать связи между явлениями и процессами, овладеть способами получения знаний;

- третий уровень – творческая активность, которая представляет собой высший уровень познавательной активности.

Для творческой активности характерно стремление проникнуть в сущность явлений, найти новые способы решения проблем, используя для этого исследовательскую деятельность.

Профессионально-познавательная активность базируется на потребностях, мотивах и интересах познающего субъекта, существует как внутренняя готовность к действию, характеризуется преобразовательным отношением к объектам познания, целеустремленностью, самостоятельностью, организованностью, трудолюбием, упорством, результативностью деятельности.

Проанализировав различные подходы к структуре познавательной активности личности, предлагаем следующую структуру профессионально-познавательной активности педагога, основанную на том, что характер влияния профессиональной деятельности на личностное развитие определяется наличием или отсутствием «деятельностно-смыслового единства», которое заключается в соответствии профессиональных и личностных ценностей.

Процесс развития ценностно-смысловых ориентаций и профессиональная деятельность детерминированы. С одной стороны, отношение к профессиональной среде формируется на основе системы личностных смыслов человека, обусловленных прошлым опытом, осознаваемая часть этой системы существует в виде ценностей и ценностных ориентаций, с другой стороны, профессиональная деятельность и даже этап подготовки к ней оказывает воздействие на систему ценностных ориентаций личности [13].

Отсюда, структура профессионально-познавательной активности включает следующие компоненты: деятельностно-смысловой, полиоперациональный, проективно-деятельностный.

Структура профессионально-познавательной активности педагога представлена на рисунке «Структура профессионально-познавательной активности».

1. Деятельностно-смысловой компонент структуры профессионально-познавательной активности педагога раскрывается с позиции поэтапного выбора профессионально-развивающего, профессионально-опытного и профессионально-статусного смысла. Он отражает практический, действенный характер профессионально-познавательной активности педагога и включает креативные, организационные, оценочные, коммуникативные умения.

Профессионально-развивающий смысл деятельностно-смыслового компонента структуры профессионально-познавательной активности определяется следующими показателями: стремлением к личностному развитию в профессиональной педагогической деятельности; к самосовершенствованию, саморазвитию, самоактуализации и творческой самореализации в педагогической профессии; владением педагогической рефлексией. Профессионально-опытный смысл деятельностно-смыслового компонента структуры профессионально-познавательной активности включает владение профессиональными педагогическими умениями и навыками и инновационными технологиями обучения и воспитания учащихся, направленность на педагогическое мастерство и выработку педагогической позиции, отношения к жизни, коллегам, детям и людям вообще. Профессионально-статусный смысл деятельностно-смыслового компонента структуры профессионально-познавательной активности определяется в профессиональной направленности, профессиональной мобильности и ценностных ориентаций педагога. Выделенные показатели отражают суть профессионального статуса педагога, которые тесно связаны с развитием его профессиональной компетентности.

2. Полиоперациональный компонент структуры профессионально-познавательной активности педагога связывает все виды универсальных учебных действий с системой заданных ГОСО компетенций. Универсальные учебные действия, способность субъекта к саморазвитию и самосовершенствованию путем сознательного и активного присвоения нового социального опыта, в учебно-познавательной деятельности.

3. Проективно-деятельностный компонент структуры профессионально-познавательной активности педагога направлен на его перспективную профессиональную самореализацию в школе. Профессиональная самореализация является сознательным стремлением профессионала актуализировать свои внутренние характеристики (свойства, способности, качества, компетентности) таким образом, чтобы внешняя их форма (профессиональные знания, умения, навыки) соответствовала профессиональным нормативам, а результат деятельности получил социальное профессиональное признание.

Профессиональное самовыражение как основной этап самореализации базируется на системе актуализированных профессиональных качеств и предусматривает получение объективированного предметного результата в

соответствии с внутренними субъективными нормами и критериями, то есть ценного для педагога как субъекта профессиональной деятельности.

Профессиональное самоутверждение основывается на получении социального признания достигнутого результата, который соответствует профессиональным нормам и является ценным не только для педагога, но и для общества в целом.

Профессиональная самореализация педагога в целом, как и эффективность его деятельности, в большей степени зависит от его личностного потенциала (индивидуально-психологических особенностей, способностей, направленности) и уровня его профессиональной самоподготовки (владения механизмами генерализации и трансформации, адекватного осознания своего «Я», а также проектирования и развития позитивной профессиональной «Я»-концепции) [11].

Педагогическое мастерство позволяет познавать, прогнозировать и преобразовывать действительность; совершенствовать профессиональную компетентность на протяжении всей жизни, мобилизуя обретаемые и пополняемые учителем знания и формируемые умения на поиск решения новых возникающих задач; принимать обоснованные профессиональные решения; формировать субъектную позицию обучаемого.

3. Культура познания: личный план самообразования и развития

Самообразование учителя – целенаправленная познавательная деятельность, управляемая самой личностью, с целью приобретения систематических знаний в области педагогики.

Данная деятельность включает в себя несколько этапов:

1. Выбор направления и темы самообразования.
2. Формулирование цели и задач самообразования.
3. Определение круга источников информации.
4. Выбор формы самообразования.
5. Составление плана самообразования.
6. Определение результата самообразования.
7. Анализ и оценка деятельности в процессе самообразования, подготовка отчета.

Рассмотрим данные этапы.

1 этап – выбор направления самообразования

Специфика педагогической деятельности такова, что для эффективной деятельности учитель должен владеть знанием собственного предмета, методиками его преподавания, психологией и педагогикой, иметь общий высокий уровень культуры, знать приемы риторики, основы мониторинга, обладать большой эрудицией и т. д. В связи с этим *направлениями самообразования могут быть:*

- профессиональное (предмет преподавания);
- психолого-педагогическое, ориентированное на учеников и родителей;
- психологическое (имидж, общение, искусство влияния, лидерские качества, предупреждение эмоционального выгорания и др.);
- методическое (педагогические технологии, формы, методы и приемы обучения);
- информационно-компьютерные технологии;
- здоровьесбережение;
- правовое;
- эстетическое;
- историческое;
- иностранные языки;
- политическое;
- интересы и хобби и т.д.

2 этап – выбор темы самообразования

Возможных вариантов тем огромное количество. Каждый учитель выбирает тему самообразования исходя из своих потребностей и методической темы, над которой планирует работать педагогический коллектив школы. При этом тема самообразования должна быть направлена на повышение эффективности образовательного процесса.

3 этап – формулировка цели и задач самообразования

Целями самообразования могут быть:

- повышение уровня своей эрудиции, правовой и общей культуры;
- изучение и внедрение новых педагогических технологий;
- изучение и внедрение новых форм, методов и приемов обучения;
- совершенствование своих знаний в области педагогической психологии.

При этом цель должна звучать ёмко, отражать и уточнять тему самообразования.

Задачи самообразования – это шаги по достижению цели самообразования.

Например, темой самообразования является «Информационно-коммуникационные технологии в преподавании иностранного языка».

Цель самообразования формулируем следующим образом «Изучение и внедрение ИКТ в ходе организации образовательного процесса по иностранному языку».

Задачами самообразования в данном случае могут быть:

- изучить литературу и материалы сети Интернет об ИКТ;
- пройти курсы повышения квалификации;
- посетить семинары и конференции по проблеме внедрения ИКТ;
- посетить уроки коллег и поучаствовать в обмене опытом;
- провести самоанализ и самооценку собственных уроков;
- разработать комплект электронных уроков, объединенных предметной тематикой;
- апробировать данный комплект на практике.

4 этап – определение круга источников информации

Учитывая, что учитель самостоятельно добывает знания, *источниками информации могут быть:*

- телевидение;
- газеты, журналы;
- литература (методическая, научно-популярная, публицистическая, художественная и др.);
- материалы сети Интернет;
- видео, аудио информация на различных носителях;
- платные курсы;
- семинары и конференции;
- мастер-классы;
- мероприятия по обмену опытом;
- экскурсии, театры, выставки, музеи, концерты;
- курсы повышения квалификации;
- уроки коллег;
- путешествия и т. д.

5 этап – выбор формы самообразования

Все формы самообразования можно условно поделить на две группы: *индивидуальная и групповая*. В индивидуальной форме инициатором является

сам учитель, однако руководители методических и административных структур могут инициировать и стимулировать этот процесс. Групповая форма в виде деятельности методического объединения, семинаров, практикумов, курсов повышения квалификации обеспечивает обратную связь между результатами индивидуального самообразования и самим учителем.

6 этап – составление плана самообразования

На основании выбранной темы учитель разрабатывает личный план работы над поставленной перед собой проблемой. В плане указываются:

- название темы;
- цели;
- задачи;
- предполагаемый результат;
- этапы работы;
- сроки выполнения каждого этапа;
- действия и мероприятия, проводимые в процессе работы над темой;
- способ демонстрации результата проделанной работы;
- форма отчета по проделанной работе;
- перечень литературы, которую планируется изучить.

Деятельность учителя в области самообразования может включать в себя:

- систематический просмотр определенных телепередач;
- чтение конкретных педагогических периодических изданий;
- чтение методической, педагогической и предметной литературы;
- обзор в Интернете информации по преподаваемому предмету, педагогике, психологии, педагогических технологий;
- посещение семинаров, тренингов, конференций, уроков коллег;
- участие в дискуссии, совещании, обмене опытом с коллегами;
- изучение современных психологических методик в процессе интерактивных тренингов;
- изучение иностранных языков для чтения информации о достижениях мировой педагогики;
- прохождение курсов повышения квалификации;
- проведение открытых уроков для анализа со стороны коллег;
- организация кружковой и внеклассной деятельности по предмету;
- посещение предметных выставок и тематические экскурсии по предмету;
- общение с коллегами в школе, районе, городе, в Интернете.

7 этап – определение результата самообразования

Любая деятельность предполагает создание некоего продукта. Поэтому в личном плане самообразования учителя обязательно должен быть список результатов, которые должны быть достигнуты за определенный срок. Результатами самообразования учителя на некотором этапе (самообразование непрерывно, но планировать его нужно поэтапно) могут быть:

- повышение качества преподавания предмета (указать показатели, по которым будет определяться эффективность и качество);
- разработанные или изданные методические пособия, статьи, учебники, программы, сценарии, исследования;
- разработка новых форм, методов и приемов обучения;
- доклады, выступления;
- разработка дидактических материалов, тестов, наглядностей;
- разработка пакета тестового материала в электронном виде;
- разработка комплекта электронных уроков, объединенных предметной тематикой или методикой преподавания;
- создание главы или страницы электронного учебника;
- выработка методических рекомендаций по применению новой информационной технологии;
- разработка и проведение открытых уроков по собственным, новаторским технологиям;
- создание комплектов педагогических разработок;
- разработка модели образовательного процесса;
- проведение тренингов, семинаров, конференций, мастер-классов, обобщение опыта по исследуемой проблеме (теме) и т.д.

Основными критериями самообразования учителя являются:

- эффективность профессиональной педагогической деятельности (рост качества образовательного процесса, воспитанности школьников),
- творческий рост учителя,
- внедрение новых педагогических технологий в образовательный процесс.

8 этап – анализ и оценка деятельности в процессе самообразования, подготовка отчета.

Завершается самообразовательный процесс по определённой проблеме анализом, самооценкой эффективности выполненной работы, а в случае необходимости — корректировкой педагогической деятельности. Рефлексия и самоконтроль после года работы над темой по самообразованию — это адекватное отражение педагогом результатов педагогической деятельности и достижений учащихся. Практическим результатом и формами отчетных работ могут быть – обобщение опыта, доклады, выступления, творческие отчёты на педсоветах, заседания МО учителей, на научно-практических конференциях, на встречах «круглого стола» и «мастер-класса», печатные работы [4].

По окончании работы над темой каждый учитель должен написать отчет с анализом, выводами и рекомендациями для других учителей.

Показатели эффективности педагогического самообразования — это прежде всего качество организованного учителем учебно-воспитательного процесса и профессионально-квалификационный рост педагога.

Личный план самообразования придаёт деятельности учителя направленность, стройность, ясность позиций.

В личном плане указываются:

название темы, цели, задачи, предполагаемый результат, этапы работы, сроки выполнения каждого этапа, действия и мероприятия, проводимые в процессе работы над темой, способ демонстрации результата проделанной работы, форма отчета по проделанной работе. По окончании работы над темой составляется отчет с анализом, выводами и рекомендациями для других преподавателей.

На основании выбранной темы учитель разрабатывает личный план работы над поставленной перед собой проблемой. При оформлении работы указываются:

1. Титульный лист:

название организации образования, в котором работает педагог, адрес, рабочий телефон.

2. Творческая визитка педагога:

- 1) Ф.И.О. педагога;
- 2) образование, специальность;
- 3) стаж работы по специальности, категория; курсы повышения квалификации по специальности; профессионально-педагогическое кредо.

3. Научно-методическая и профессионально-педагогическая деятельность:

- название темы по самообразованию; цель, задачи;
- предполагаемый результат; этапы работы;
- сроки выполнения каждого этапа;
- действия и мероприятия, проводимые в процессе работы над темой.

4. Оценка профессиональной деятельности:

- способ демонстрации результата проделанной работы;
- форма отчёта по проделанной работе.

По окончании работы над темой каждый учитель должен написать отчёт с анализом, выводами и рекомендациями для других учителей.

При оформлении работы следует учитывать:

- творческий подход;
- степень обоснованности содержащегося материала;
- глубину и практическую значимость материала;
- наличие выраженной авторской позиции при разработке материала;
- способ подачи материала.

План работы педагога на учебный год по самообразованию

(примерный)

№ п/п	Разделы плана	Содержание деятельности	Сроки выполне	Форма представления
-------	---------------	-------------------------	---------------	---------------------

			ния работ	результатов работ
1.	Изучение психолого-педагогической, методической литературы.	1. Чтение научно-методической литературы. 2. Чтение периодической печати. 3. Чтение предметных журналов. 4. Обзор в Интернете информации по преподаваемому предмету, педагогике, психологии, инновационным технологиям.	Систематически	Конспекты, памятки.
2.	Разработка программно-методического обеспечения: а) научно-методическая работа.	1. Изучение и внедрение в практику своей работы технологии на основе активизации и интенсификации деятельности обучающихся. 2. Организация проектно-исследовательской работы обучающихся.	В течение года.	Рекомендации, программы и учебно-тематические планы.
	б) опытно-экспериментальная работа.	1. Разработка и апробация программ по преподаваемым предметам.	В течение года	
3.	Изучение информационно-коммуникационных технологий.	1. Освоение новых компьютерных программ и ТСО (мультимедийный проектор, сенсорная интерактивная доска, компьютер). 2. Разработка пакета тестового материала в электронном виде. 3. Разработка комплекта раздаточного материала по предметам.	В течение года.	Тестирующие программы. Дидактические материалы.
4.	Самообобщение опыта по исследуемой теме.	1. Разработка конспекты уроков по исследуемой теме. 2. Разработка индивидуальные задания для сильных обучающихся. 3. Разработка комплект входных и выходных контрольных работ для	В течение года.	Конспекты уроков. Дидактические материалы.

		отдельных уроков.		
5.	Участие в деятельности МО	1. Проведение открытых уроков. 2. Выступление на заседаниях педагогических советов и (или) МО с самоанализом открытого урока. 3. Общение с коллегами в школе, городе.	В течение года.	Открытый урок.
6.	Повышение квалификации по своему предмету в школе	1.Посещение уроков своих коллег. 2. Подготовка и проведение школьных олимпиад.	По графику	Взаимопосещение. Комплект Заданий по олимпиадам

В личном плане педагога необходим список результатов самообразования, который должен быть достигнут за определенный срок.

АЛГОРИТМ

работы педагога над индивидуальной научно-методической темой (проблемой)

1. Выбор темы (проблемы) индивидуальной научно-методической работы:

- ознакомление с литературой;
- ознакомление с нормативно-правовыми документами;
- изучение прогрессивного педагогического опыта по проблеме исследования.

2. Детальное ознакомление с проблемой посредством литературных источников:

- составление картотеки литературных источников;
- выписки из литературных источников.

3. Уточнение темы и разработка предварительного варианта плана индивидуальной научно-методической работы:

- обоснование выбора темы;
- актуальность и новизна;
- выбор адекватных методов и средств поисковой деятельности;
- формулирование цели и задач работы;
- разработка календарного плана индивидуальной работы.

4. Выбор и разработка моделей, инновационных технологий педагогической деятельности.

5. Внедрение инноваций в практику своей педагогической деятельности.

6. Анализ и оценка результатов индивидуального опыта работы над научно-методической темой (проблемой), формулирование выводов и предложений.

7. Литературное оформление работы, отчёт о полученных результатах перед коллегами.

Самообразовательная работа постепенно должна перейти в научно-исследовательскую. На основе самопознания, выработки рефлексивного мышления, умения учиться происходит трансформация развития в само-регулируемую систему, преобразование устойчивого интереса личности к самообразованию в постоянную жизненную потребность в самовоспитании, что свидетельствует о достижении оптимального уровня самосовершенствования.

Примерная памятка по самообразованию

Возможная проблема	Пути решения
<p>1. Не могу определить с темой самообразования</p>	<p>Выделите из многообразия проблем вытекающих из результатов диагностического обследования, наблюдений за детьми, анализа работы и др. ту, которая является для вас главной и решение которой могло бы дать устойчивые положительные результаты.</p> <p>Определите актуальность данной проблемы, перспективность и практическую значимость для повышения образовательного процесса. При этом опирайтесь на нормативно – правовые документы: законы, письма МОН РК, конвенции, целевые программы, а так же статистические данные.</p>
<p>2. При подборе литературы теряюсь в ее изобилии, затрудняюсь в правильном выборе</p>	<p><i>Подбор литературы:</i></p> <p>Просмотр и обзор оглавления, введения, резюме дает общее представление о замысле книги, делает чтение осмысленным и целенаправленным.</p> <p>Ответьте на вопросы: что мне известно по данной теме? Что хотелось бы узнать, исходя из предложенного в оглавлении содержания?</p> <p><i>Составление плана изучения конкретной выбранной литературы</i></p> <p>Начните с изучения традиционных методик по данной проблеме</p> <p>Включите современные взгляды на проблему</p> <p>Используйте опыт работы других педагогов</p>

<p>3. При работе с методической литературой не могу глубоко осмыслить прочитанный материал</p>	<p>По мере чтения выделяйте ключевые слова, мысли, суждения. Записывайте наиболее важные, на ваш взгляд, в собственной формулировке, используя различные приемы записи прочитанного: краткое изложение мысли, факта; обобщение собственных суждений, выделение главной мысли или выделяйте главное для себя условными символами. Записывайте вопросы, которые возникают по мере ознакомления с источниками. Пользуйтесь справочниками, словарями, раскрывающими основные термины и понятия.</p>
<p>4. При изучении темы возникает ощущение, что многое не запоминается.</p>	<p>Составьте план или схему полученных при изучении материалов. Представьте, «проиграйте» возможные ситуации и варианты практических действий.</p>
<p>5. Получен обширный информационный материал («каша в голове»), теряется значимость информации.</p>	<p>Ответьте на вопросы: какие основные идеи изложены в пособии? Что мне известно по данной теме? Какие мысли, суждения могут быть мне полезны в практической работе с детьми.</p>

Составление индивидуальных планов самообразования и формирование индивидуальных образовательных маршрутов педагогов позволит выйти на достижение запланированных результатов, которые необходимы современному педагогу [9].

Развитие учебной мотивации учащихся требует от педагога не только больших затрат времени, но, прежде всего, творческого подхода к своей деятельности, педагогического мастерства. И одной из технологий профессионального развития педагога служит индивидуальный образовательный маршрут, способствующий становлению и развитию современного учителя как профессионала и как творческой личности, обладающей высоким уровнем компетентности. Исходя из этого, мы считаем целесообразным остановиться на индивидуальном образовательном маршруте педагога.

Что такое «индивидуальный образовательный маршрут педагога»?

Индивидуальный образовательный маршрут – это структурированная программа действий педагога на некотором фиксированном этапе работы; это замыслы педагога относительно его собственного продвижения в

образовании, оформленные и упорядоченные им, готовые к реализации в педагогических технологиях и в педагогической деятельности.

Индивидуальный образовательный маршрут – это личный, отличающийся характерными признаками путь следования, который представляет собой целенаправленно проектируемую дифференцированную образовательную программу, обеспечивающую педагогу разработку и реализацию личной программы самообразованию и профессионального развития при осуществлении методического сопровождения [9].

Основополагающими моментами индивидуального образовательного маршрута являются, с одной стороны, мотивационная сфера педагога, а с другой – его индивидуальные образовательные потребности как профессионала. Таким образом, педагог выступает субъектом своего профессионального развития.

Содержательную сторону индивидуального образовательного маршрута составляет решение тех профессиональных проблем, которые актуальны не только для конкретного специалиста, но и для педагогического сообщества ОО, региона, которые определяются приоритетами развития профессионального образования.

В организационном контексте индивидуальный образовательный маршрут реализуется в трех взаимосвязанных плоскостях, таких как профессиональное самообразование, деятельность педагога в профессиональном сообществе, участие педагога в методической работе ОО.

- *Самообразование* педагога предполагает изучение современных научных и методических разработок, инновационного опыта, в том числе регионального, прохождение курсов повышения квалификации.

- *Деятельность педагога в профессиональном сообществе* осуществляется через руководство или участие в работе профессиональных сообществ (методических объединений, творческих, рабочих и проблемных групп), на уровне образовательной организации, региона.

- *Участие в методической работе* на уровне ОО предполагает корпоративное обучение. Оно осуществляется в традиционных и интерактивных формах методической работы, организованной методистом для всего коллектива ОО или определенной адресной группы педагогов.

Кроме того, индивидуально организуется методическая работа педагога в рамках разработки методической темы самообразования.

Выбор того или иного индивидуального образовательного маршрута определяется комплексом *факторов*:

- ✓ особенностями, интересами и потребностями самого педагога, его учеников и их родителей в достижении необходимого образовательного результата;
- ✓ профессионализмом педагогического коллектива;
- ✓ возможностями образовательной организации удовлетворить образовательные потребности учеников;

✓ возможностями материально-технической базы образовательной организации.

Эффективность разработки индивидуального образовательного маршрута определяется рядом *условий*:

✓ осознание всеми участниками педагогического процесса необходимости и значимости индивидуального образовательного маршрута как одного из способов самоопределения, самообразования, самореализации и проверки правильности выбора содержания, формы, режима, уровня образования;

✓ осуществление целенаправленной деятельности по формированию у педагогов устойчивого и познавательного интереса к процессу проектирования собственного образовательного маршрута;

✓ осуществление психолого-педагогического сопровождения и информационная поддержка процесса разработками индивидуального образовательного маршрута;

✓ включение педагогов в деятельность по созданию индивидуального образовательного маршрута (как субъектов выбора пути получения образования и как заказчиков образования);

✓ организация рефлексии как основы коррекции индивидуального образовательного маршрута.

Алгоритм разработки ИОМ педагога предусматривает:

1-й этап. Диагностика профессионального мастерства, самообразования педагога и самодиагностика.

2-й этап. Составление на основе полученных результатов ИОМ, т.е. проектирование индивидуального образовательного маршрута.

3-й этап. Реализация индивидуального образовательного маршрута

4-й этап. Рефлексивный анализ эффективности ИОМ, т.е. оценка и самооценка эффективности самообразования и деятельности педагога по повышению своей профессиональной компетентности.

На *первом этапе* диагностике и самодиагностике предшествует выявление профессиональных интересов и профессиональных затруднений педагога, типа его профессиональной деятельности

На *втором этапе* необходимо разработать и фиксировать в карте индивидуального образовательного маршрута программы конкретных действий по реализации задач самообразования и профессионального развития.

Определить пути решения проблем, развития познавательных интересов и преодоления профессиональных затруднений, определение содержания деятельности педагога в контексте самообразования и профессионального развития, планирование собственных действий по реализации цели, определение ожидаемых результатов, собственных достижений отражается в карте индивидуального образовательного маршрута.

Определить условия для достижения результатов:

- 9) курсы повышения квалификации;
- 10) посещение семинаров и открытых мероприятий;
- 11) изучение опыта работы педагогов-мастеров;
- 12) анализ Интернет-ресурсов;
- 13) консультации методистов на уровне ОО, областных методических объединений;
- 14) участие в экспериментальной инновационной деятельности, в проблемных, рабочих, творческих группах;
- 15) наставничество;
- 16) участие в психологических тренингах и т. д.

Наиболее эффективным является составление индивидуального образовательного маршрута на межаттестационный период с пошаговым планированием на каждый учебный год.

На *третьем этапе* реализация индивидуального образовательного маршрута предполагает осуществление педагогической деятельности по составленному плану:

5) Обязательно анализируются, обобщаются и систематизируются промежуточные результаты за каждый учебный год.

6) Составляются отчеты, данные которых представляются и обсуждаются в педагогическом сообществе ОО.

7) Коллективно принимается решение о трансляции педагогических результатов на уровне образовательной организации, региональном уровне.

8) На основе профессиональной рефлексии педагог при необходимости вносит уточнения и коррективы в карту индивидуального образовательного маршрута.

На четвертом этапе для оценки привлекаются эксперты: коллеги-педагоги, руководители ОО, социальные партнеры, родители.

Важным моментом выступает самоанализ педагогом своей деятельности.

*Структура индивидуального маршрута
профессионального развития педагога*

Титульный лист

Название ОО

ИОМП

Ф.И.О. педагога:

Город, район

Информационная справка об авторе ИОМ

Ф.И.О.

Занимаемая должность:

Образование:

Дата прохождения аттестации:

Квалификационная категория:

Дата прохождения курсов повышения квалификации:

Педагогический стаж:

Пояснительная записка (*анализ ситуации, выделение проблемы*)

- Методическая тема школы
- Тема работы МО
- Индивидуальная тема по самообразованию
- Цель
- Задачи
- Форма самообразования
- Предполагаемый результат (для учителя, для обучающихся)
- Сроки работы над проблемой
- Форма отчета о проделанной работе

При выборе темы необходимо учитывать актуальность и важность темы, ее научно-теоретическое и практическое значение, степень освещенности данного вопроса в литературе, взаимосвязь выбранной темы с единой методической темой школы и методического объединения.

Сроки реализации маршрута могут варьироваться от одного года до пяти лет в зависимости от выявленных затруднений, конкретной ситуации в образовательном учреждении и локальных задач (например, подготовки к аттестации или реализации конкретных образовательных линий).

Формы самообразования педагога

Индивидуальная форма, инициатором которой является сам педагог. Групповая форма в виде деятельности методического объединения, семинаров, практикумов, курсов повышения квалификации.

Матрица ИОМ

Направление работы	Действия и мероприятия, проведенные в процессе работы над темой	Сроки	Форма представления результата своей работы	Где, когда, кем заслушивается	Результаты проделанной работы. Отметка о выполнении
--------------------	---	-------	---	-------------------------------	---

В индивидуальном образовательном маршруте отражаются следующие направления деятельности:

- Профессиональное (предмет преподавания)
- психолого-педагогическое (ориентированное на учеников и родителей)
- методическое (педагогические технологии, формы, методы и приемы обучения)
- информационно-компьютерные технологии
- здоровье

Что может включать каждое направление?

Профессиональное:

✓ Изучить новые образовательные стандарты, уяснить их особенности.

✓ Изучение нового УМК и учебников, уяснение их особенностей и требований.

✓ Разработать рабочие программы по своим предметам в соответствии требований ГОСО.

✓ Знакомиться с новыми педагогическими технологиями через предметные издания и интернет.

✓ Плановое повышение квалификации на курсах.

✓ Плановая аттестация.

✓ Профессиональные публикации.

✓ Участие в конкурсах профессионального мастерства.

Психолого-педагогическое:

✓ Изучение и систематизация материалов методической, педагогической и психологической литературы.

✓ Повышение педагогической квалификации, переосмысление содержания своей работы в свете инновационных технологий обучения.

Методическое:

✓ Периодически проводить самоанализ профессиональной деятельности.

✓ Создать УМК лучших разработок уроков, интересных приёмов и находок на уроке, сценариев внеклассных мероприятий.

✓ Совершенствовать структуру самоанализа урока.

✓ Внедрять в учебный процесс новые формы оценивания знаний обучающихся.

✓ Представлять опыт работы через открытые уроки на разных уровнях.

✓ Участие в олимпиадах, конкурсах, вебинарах.

✓ Посещение семинаров. Выступления перед коллегами на МО, педсоветах, конференциях.

✓ Обобщение и распространение собственного опыта.

Информационно-компьютерные технологии:

✓ Изучение ИКТ и внедрение их в учебный процесс.

✓ Совершенствование навыков работы на компьютере.

✓ Создание собственного сайта, его пополнение.

✓ Создание электронной почты для контакта с единомышленниками.

✓ Освоение новых компьютерных программ и ТСО.

✓ Создание мультимедийных презентаций о работе в качестве преподавателя, классного руководителя.

Здоровьесберегающие технологии

✓ Внедрение в образовательный процесс здоровьесберегающих технологий.

✓ По каждому направлению определение показателей, видов деятельности и сроков исполнения.

Педагогический продукт как результат: Серия учебных занятий. Рабочие программы. Публикации. Методическая продукция (буклет, листовка, брошюра, УМК). Портфолио. Творческий отчет. Мастер-класс. Сайт преподавателя. Доклад, выступление. Творческая мастерская. Педагогический проект. Проведение семинара. Отчет о результатах инновационной деятельности. Результаты конкурсов, олимпиад, соревнований и т.д. Презентация опыта работы по выявленной проблеме.

Ожидаемые результаты ИОМ:

- повышение профессиональной компетентности педагогов образовательных учреждений;
- положительное изменение качественных показателей деятельности педагогических работников образовательных организаций, повышение степени ответственности педагогов за результат деятельности
- совершенствование содержания обучения: внедрение современных форм, методов обучения и воспитания, инновационных технологий, способствующих развитию способностей обучающихся, повышению их образовательного уровня;
- разработанные и изданные методические пособия, статьи, программы, сценарии и др.,
- разработка дидактических материалов, тестов, наглядных пособий;
- разработка и проведение открытых уроков;
- участие и проведение семинаров, конференций, мастер-классов;
- обобщение опыта по исследуемой проблеме.

Пример оформления таблицы

Направление работы	Действия и мероприятия, проведенные в процессе работы над темой	Сроки	Форма представления результата своей работы	Где, когда, кем заслушивается	Результаты проделанной работы. Отметка о выполнении
Профессиональное	1. Изучение новых образовательных стандартов. 2. Разработка рабочих программ по предметам в соответствии с требованиями ГОСО.	В течение года сентябрь	Обмен опытом Рабочие программы	заседание МО Утверждение руководителем МО, завучем, директором школы	Повышение качества проводимых уроков

В графах, отражающих результативность реализации ИОМ за текущий год, фиксируются:

- достижения педагога по каждому из направлений деятельности в виде конкретного педагогического продукта (сценария праздника, пакета педагогических диагностик, методических рекомендаций, консультаций, статей, разработок занятий и т. д.);
- субъективное отношение к достигнутым результатам (рефлексия процесса достижения и достигнутого результата по каждому из направлений деятельности в виде самоанализа, творческого отчета, самопрезентации);
- формы презентации полученных достижений, в т. ч. планируемые, с указанием места и времени презентации.

На основании так называемой диагностики определяются ряд проблем и формируется индивидуальный образовательный маршрут педагога. Мониторинговые исследования позволяют осуществить методическое сопровождение, основанное на реализации индивидуальных запросов педагогов.

Индивидуальный образовательный маршрут педагога
Информационная справка об авторе ИОМ

Ф. И. О. педагога: _____
 Образование: _____
 Педагогический стаж: _____
 Дата прохождения аттестации: _____
 Квалификационная категория: _____
 Курсы повышения квалификации за последние 3 года: _____
 Методическая тема ОО: _____
 Тема самообразования: _____
 Цель: систематическое повышение своего профессионального уровня.

Карта индивидуального образовательного маршрута

Период реализации: 2018-2021 учебный год
 Этап работы: подготовительный
 Цель этапа: _____
 Задачи этапа: _____

Уровень мероприятий	Формы представления результатов	Педагогический продукт как результат	Выходные данные документа (протоколы заседания, фотоотчет, ссылка на Интернет-ресурс и т.д.)
Профессиональное (предмет преподавания)			
Психолого-педагогическое (ориентированное на учеников и родителей)			
Методическое			

(педагогические технологии, формы, методы и приёмы обучения)			
Информационно-компьютерные технологии			
Здоровьесберегающие технологии			

На основании накопленных материалов в конце каждого учебного года проводится анализ педагогической деятельности, предполагающий соотнесение полученных результатов с ранее поставленными целями и задачами, что служит основой корректировки индивидуального маршрута педагога на следующий период.

Методические рекомендации по составлению «дорожной карты» индивидуального образовательного маршрута педагога

«Дорожная карта» – путеводитель, предназначенный для успешной ориентации и успешного взаимодействия участников, принимающих решения в рамках реализации проекта. «Дорожная карта» позволяет, зная начальный и конечные пункты (цель/результаты) назначения, выбрать оптимальный маршрут следования.

При разработке «Дорожных карт» необходим строгий структурированный подход «Цель - диагностика – планирование – реализация – совершенствование», что позволяет коренным образом повысить эффективность планирования и контроля выполнения принятых решений. «Дорожные карты» представляют верхний – стратегический уровень видения и могут быть развернуты/детализированы до операционного уровня в виде конкретных действий и шагов по достижению цели конкретного проекта.

«Дорожная карта» позволяет через анализ ситуации составлять оптимальный план конкретных мероприятий или действия. Прозрачная система мониторинга и контроля проекта обеспечивает его движение и возврат на заданный маршрут строго согласно срокам.

В ходе разработки «Дорожной карты» закладываются следующие основные этапы деятельности, большинство из которых должны быть отражены в самих мероприятиях:

- планирование мероприятий;
- оценка рисков;
- оценка необходимости ресурсов;
- организация мероприятий;
- привлечение человеческих ресурсов;
- постановка задач;
- назначение ответственных;
- контроль за ходом выполнения мероприятий;
- отчет о ходе выполнения действий и мероприятий;
- анализ результатов, на основе полученных данных.

*Построение «Дорожной карты»
индивидуального образовательного маршрута педагога*

«Дорожная карта» индивидуального образовательного маршрута педагога представляет собой целенаправленно проектируемую дифференцированную образовательную программу, обеспечивающую педагогу позиции субъекта выбора, разработки и реализации личной программы развития профессиональной компетентности при осуществлении научно-методического сопровождения его профессионального развития.

«Дорожная карта» индивидуального образовательного маршрута педагога должна наиболее полно отражать профессиональные потребности конкретного педагога. Алгоритм проектирования «Дорожной карты» индивидуального образовательного маршрута педагога предусматривает:

- диагностику профессиональных затруднений педагога;
- составление на основе полученных данных индивидуального образовательного маршрута;
- реализацию маршрута;
- рефлексивный анализ эффективности индивидуального образовательного маршрута.

В «Дорожной карте» индивидуального образовательного маршрута педагога необходимо отразить следующие основные направления деятельности по развитию профессиональной компетентности педагогов:

6. Повышение квалификации в системе непрерывного профессионального образования.
7. Деятельность педагога в профессиональном сообществе.
8. Участие педагога в методической работе.
9. Самообразование педагога.

В соответствии с данными направлениями деятельности необходимо определить содержание, формы и методы по развитию профессиональной компетентности педагога.

Повышение квалификации в системе непрерывного профессионального образования реализуется через обучение на курсах повышения квалификации.

Деятельность педагога в профессиональном сообществе осуществляется через руководство или участие в работе методических объединений, творческих экспериментальных групп, ассоциаций и др., а также работу в региональных профессиональных сообществах.

Участие в методической работе может осуществляться как через традиционные формы развития профессиональной компетентности (семинары, лектории, методические советы, «круглые столы», педагогические мастерские и т.п.), так и через технологии развития профессиональной компетентности с использованием активных методов обучения (проектировочные семинары, решение профессиональных задач, деловые и ролевые игры, дебаты, дискуссии, анализ видеоматериалов, тренинги и т.п.) [8].

Самообразование педагога реализуется через работу с научной и методической литературой, посещение и взаимопосещение занятий, самодиагностику, самостоятельное освоение инновационных образовательных технологий, выполнение исследования, разработку проекта и т. д.

Продвижение по индивидуальному образовательному маршруту фиксируется по карте (Таблица 1.) по полугодиям с указанием того, что конкретно сделано по реализации каждого из направлений деятельности.

Карта индивидуального образовательного маршрута педагога

Таблица 1.

Направление деятельности	Содержание деятельности		Результат как педагогический продукт	Субъективные достижения (отношение к результату)	Формы презентации и достижений
	I полугодие	II полугодие			
Повышение квалификации в системе непрерывного профессионального образования					
Деятельность педагога в профессиональном сообществе					
Участие педагога в методической работе					
Самообразование педагога					

Контроль за реализацией «Дорожной карты» осуществляет методист, курирующий направление, по которому работает педагог.

Результативность реализации «Дорожной карты» индивидуального образовательного маршрута педагога может составлять основу для раздела «Достижения» личного портфолио педагога, а также может быть отражена в портфолио образовательной организации, в котором работает педагог.

Ожидаемые результаты

- повышение профессиональной компетентности педагогов образовательных организаций;
- положительное изменение качественных показателей деятельности педагогических работников образовательных организаций, повышение степени ответственности педагогов за результат деятельности;
- осознанная потребность педагогов в непрерывном профессиональном образовании;
- совершенствование содержания обучения: внедрение современных форм, методов обучения и воспитания, инновационных

технологий, способствующих развитию способностей обучающихся, повышению их образовательного уровня.

В современных условиях компетентность педагога в сфере профессионального самообразования основана на умениях определять сферу познавательных, профессиональных интересов, выявлять проблемы и затруднения в профессиональной деятельности и определять способы их решения, проектировать свой индивидуальный образовательный маршрут.

Индивидуальные образовательные маршруты - это технология, которая способствует самообразованию и самореализации педагога и направлена на развитие творческой, профессиональной личности. Проектирование и реализация собственного индивидуального образовательного маршрута становится для педагога ситуацией "проживания инноваций" и способствует повышению качества образовательного процесса, воспитанию всесторонне образованной личности [9].

Обновление содержания образования невозможно без формирования нового взгляда педагогов на свою деятельность. Очень важно, чтобы учитель понимал суть новых требований к педагогическим кадрам: формирование функциональной грамотности учащихся, обеспечение современными технологиями обучения, в том числе и здоровьесберегающими технологиями, направленными на подготовку учащихся к жизни и др. Школа должна воспитывать учащихся, умеющих ставить перед собой цели, достигать их, активно общаться, жить в информационном и поликультурном мире, делать осознанный выбор и нести за него ответственность и др. [3].

В современном стремительно меняющемся мире главное профессиональное качество, которое педагог должен постоянно демонстрировать - это постоянное стремление совершенствовать свое педагогическое мастерство и повышать свою профессиональную компетентность.

4. Методические рекомендации по организации самообразования и развития познавательной культуры личности

Совершенствование качества обучения и воспитания в школе напрямую зависит от уровня подготовки педагогов. Неоспоримо, что этот уровень должен постоянно расти, и в этом случае эффективность различных курсов повышения квалификации, семинаров и конференций невелика без процесса самообразования преподавателя.

Каждый из них должен стремиться к совершенствованию методов преподавания и воспитания. Поэтому каждый из нас не только учит, но и учится сам. Самообразование необходимо планировать, отслеживая его влияние на работу. Только тогда оно может быть эффективным. Самообразование – есть потребность творческого и ответственного человека с ответственностью, каковой является профессия учителя.

Самообразование – процесс сознательной самостоятельной познавательной деятельности.

Если процесс образования:

осуществляется добровольно;

осуществляется сознательно;

планируется, управляется и контролируется самим человеком;

необходим для совершенствования каких-либо качеств или навыков,

то речь идет о самообразовании.

Чтобы учить других, учитель должен не только знать свой предмет и владеть методикой его преподавания, но и ориентироваться в различных сферах общественной жизни, быть культурным человеком в широком смысле этого слова. Для того, чтобы учить других нужно знать больше, чем все остальные. Педагог должен знать не только свой предмет и владеть методикой его преподавания, но и иметь знания в близлежащих научных областях, различных сферах общественной жизни, ориентироваться в современной политике, экономике. Педагог должен учиться всему постоянно, потому что в лицах его учеников перед ним каждый год сменяются временные этапы, углубляются и даже меняются представления об окружающем мире. Основным инструментом профессионального роста педагога и совершенствования его мастерства все чаще выступает самообразование [4].

Под самообразованием традиционно понимают познавательную деятельность человека, которая:

- осуществляется добровольно;

- управляется самим человеком;

- необходима для осознанного совершенствования каких-либо качеств индивида.

Способность к самообразованию не формируется у педагога одновременно с получением диплома педагогического вуза, а развивается в процессе работы с источниками информации, анализа и самоанализа

деятельности. Однако это не означает, что самообразованием должен и может заниматься только педагог со стажем. Потребность в самообразовании может возникнуть на любом этапе профессионального роста педагога, т. к. это одно из условий удовлетворения потребности утвердить себя в роли учителя, занять достойное место в обществе через профессию.

Важным условием является правильно организованная и проводимая в системе работа по самообразованию. К сожалению, не всегда и не все педагоги владеют навыками самостоятельной работы (испытывают затруднения в подборе и изучении методической литературы, в выборе темы, постановке целей и задач). Как организовать методическую работу по формированию у педагогов навыков целенаправленной, самостоятельной системной работы по самообразованию?

Предлагаем проект в виде методической разработки – «Самообразование – основа личностного и профессионального роста педагога».

Цель проекта: организация методической работы по формированию и совершенствованию у начинающих педагогов навыков целенаправленной, самостоятельной системной работы по самообразованию.

Задачи:

- Поддерживать интерес педагогов к исследовательской деятельности посредством изучения методической литературы.
- Развивать умения анализировать результаты наблюдений, экспериментов, моделировать пути коррекционной и развивающей работы над собой.
- Способствовать раскрытию творческого потенциала педагога, организации его научно-методической деятельности.

Сроки работы над данным проектом:

- в зависимости от обширности выбранной темы преподаватель может работать над ним от трех до пяти лет.

Предполагаемые итоги реализации проекта:

- Данный проект направлен на формирование у педагогов следующих умений:
 - Умение ставить цели, задачи, планировать работу;
 - Умение работать с учебной, справочной, научно-методической литературой (подбор необходимой литературы, анализ прочитанного, написание конспектов, тезисов);
 - Умение выделять главные, ключевые понятия в любом информационном материале, составлять опорные схемы, планы;
 - Умение систематизировать, группировать изученные факты, ситуации в смысловые блоки, составлять графики, схемы, таблицы;
 - Умение высказывать обоснованное суждение по проблеме, аргументировано доказывать или опровергать суждения.

Суть проекта заключается в том, чтобы выявить потребности, мотивы, побуждающие учителей к самообразованию: от уровня их подготовки в

процессе обучения в школе зависит многое. Станет ли кто-нибудь спорить, что этот уровень должен непрерывно расти? Ведь от него напрямую зависит качество обучения и воспитания обучающихся. Разумеется, для преподавателей проводятся различные семинары, конференции, наконец, курсы повышения квалификации. Но все они будут недостаточно эффективны, если сам преподаватель не занимается своим самообразованием. О самообразовании педагога может идти речь, если образовательный процесс он осуществляет сознательно, добровольно, при этом сам планирует, управляет и контролирует процесс своего образования.

Причины, побуждающие учителей заниматься своим самообразованием:

- Ежедневная работа с информацией. При подготовке к занятиям, выступлению на заседании методического объединения, родительскому собранию, классному часу, общешкольному мероприятию, олимпиаде у преподавателя возникает необходимость поиска и анализа новой информации.

- Желание творчества. Учитель – профессия творческая. Творческий человек не сможет из года в год работать по одному и тому же пожелтевшему поурочному плану или сценарию, читать одни и те же доклады. Должно появиться желание большего. Работа должна быть интересной и доставлять удовольствие.

- Стремительный рост современной науки. Особенно психологии и педагогики. В эпоху автомобилей нет необходимости пользоваться телегой.

- Изменения, происходящие в жизни общества. Эти изменения в первую очередь отражаются на молодых, формируют их мировоззрение, и соответственно, очень часто, формируют образ преподавателя как «несовременного человека».

- Конкуренция. Не секрет, что многие родители, приводя ребенка в учебное заведение, просят в группу к конкретному преподавателю.

- Общественное мнение. Преподавателю не безразлично, считают его «хорошим» или «плохим».

- Материальное стимулирование. Категория преподавателя, мнение аттестационной комиссии, премии, надбавки, а может быть даже звания и правительственные награды – все это зависит от квалификации и мастерства. Без постоянного усвоения новых знаний этого не добиться.

- Интерес. Учиться просто интересно. Говорят врачу: «Исцелись сам!» Как человек, который ежедневно учит, не будет постоянно учиться? Вправе ли он тогда преподавать?

Основные направления, в которых учитель должен совершенствоваться и заниматься самообразованием:

- профессиональное (предмет преподавания)
- психолого-педагогическое (ориентированное на обучающихся и родителей)

- психологическое (имидж, общение, искусство влияния, лидерские качества)
- методическое (педагогические технологии, формы, методы и приемы обучения)
 - правовое
 - эстетическое (гуманитарное)
 - историческое
 - иностранные языки
 - политическое
 - информационно-компьютерные технологии
 - охрана здоровья
 - интересы и хобби...

В конце списка – многоточие, потому что эти направления есть обязательный перечень, составленный на основании тех должностных функций, которые преподаватель выполняет на рабочем месте. Креативный преподаватель дополнит этот список собственными направлениями.

Источники самообразования.

Суть процесса самообразования состоит в том, что преподаватель самостоятельно добывает знания из различных источников, использует эти знания в профессиональной деятельности, развитии личности и собственной жизнедеятельности.

- Телевидение
- Газеты, журналы
- Литература (методическая, научно-популярная, публицистическая, художественная, периодическая)
- Интернет
- Видео, аудио информация на различных носителях
- Семинары и конференции, методические объединения
- Мастер-классы
- Мероприятия по обмену опытом
- Экскурсии, театры, выставки, музеи, концерты
- Курсы повышения квалификации
- Путешествия

В любом случае, все источники делятся на источники знаний, способствующие личностному росту, и источники, способствующие профессиональному росту. Однако они могут способствовать и тому и другому одновременно.

Рассмотрим эффективность использования ИКТ для самообразования педагога при определённых условиях:

- Современная компьютерная база, программное обеспечение, свободный доступ в Internet, образовательные ресурсы, учитывающие возможности ИКТ, методическое сопровождение к ним;
- Курсы подготовки и переподготовки преподавателей, разработанные на основе лично-ориентированного, деятельностного,

уровневого подхода; дальнейшее сопровождение деятельности педагога наставниками; адекватная возникающим педагогическим затруднениям педагогическая поддержка с помощью дистанционных образовательных технологий; сетевое взаимодействие практикующих учителей и экспертов для выработки новых идей;

- Диагностика, позволяющая производить измерения и оценку результатов самообразования педагогов средствами ИКТ, диагностика качества цифровых образовательных ресурсов, отражающих уровень профессиональной компетентности педагогов; система зачётов по курсам, ориентированная на самообразование посредством ИКТ; система премирования по результатам работы: за издание методических пособий, разработку цифровых образовательных ресурсов, проектирование учебных занятий с их применением.

Всё выше перечисленное мотивирует педагога на самообразование посредством информационно – коммуникационных технологий и помогает ему овладеть сетевой культурой.

При использовании материалов Интернет – ресурсов необходимо соблюдать определённые правила поведения (например, учитывать авторское право), нормы общения на всевозможных форумах, в блогах и чатах. Речь идёт о культурном уровне и воспитанности человека, с помощью современных информационных технологий включённого в коммуникативный процесс во Всемирной паутине. В интернет – пространстве существует множество субкультур, формирующих внутри себя собственные нормы и правила поведения, которые различаются по тематической направленности информационных ресурсов и форме подачи информации на них, но учитель, безусловно, должен быть и в Сети интеллигентным пользователем. Формируя свою ленту записями других пользователей, меняя список друзей, владелец сайта, блога способен контролировать не только объём и содержание, но и стилистику принимаемой информации, таким образом оказывать влияние на обучающихся, на их духовное развитие, манеру общения, да и на весь социум. По сути дела, сеть – это зеркало реальной жизни [12].

Во-вторых, у преподавателя должен быть высокий уровень развития пользовательских навыков, умение эффективно работать с информацией, как получая из интернета, так и размещая в Сети. Сетевая культура определяется умением грамотно подать материал в форме Интернет - ресурса. Прежде всего, конечно, оценивается образовательная и научная польза ресурсов, их художественная ценность, но не менее важно выбрать удачную композицию, внести гиперссылки и переходы, создать удобное меню, выдержать стиль.

Поэтому самообразование целесообразно вести по нескольким направлениям:

- формирование интеллигентности в широком смысле слова;
- пополнение предметных знаний и знаний в области современных технологий образования;

- развитие навыков уверенного пользователя различных коммуникационных сервисов, формирование умений для создания собственных информационных ресурсов;

- включение в сетевые профессиональные сообщества.

Сетевые профессиональные сообщества играют большую роль в самообразовании. Это интернет - ресурсы, созданные для общения педагогов различных регионов нашей страны. Они объединяют профессионалов, являются площадкой для обсуждения педагогических проблем, обеспечивают доступ к различным источникам информации, дают возможность самостоятельно создавать сетевое учебное содержание, предусматривают получение консультационной помощи, проводят систематизацию информационных материалов.

Формы самообразования: индивидуальная и групповая.

Составляющие процесса самообразования:

Если представить деятельность педагога в области самообразования списком глаголов, то получится: читать, изучать, апробировать, анализировать, наблюдать, писать, публиковать, обобщать.

Каждый педагог, учитывая внутренние и внешние мотивы, запросы, предъявляемые современным обществом, влияние морально-психологического климата, сложившегося в коллективе, и требования администрации организации образования, определяет свою траекторию самосовершенствования и саморазвития.

Этапы организации самообразования педагогов:

1 этап – диагностический, который предусматривает создание определенного настроения на самостоятельную работу, анализ затруднений, постановку проблемы, изучение психолого-педагогической и методической литературы по выбранной проблеме, планирование и прогнозирование результатов. На этом этапе могут помочь анкеты «Оценка уровня готовности педагога к развитию» – для выявления способности преподавателя к саморазвитию и факторов, стимулирующих и препятствующих обучению, развитию и саморазвитию преподавателей в школе, а также примерное планирование этапов работы над темой самообразования.

2 этап – практический, во время которого происходит накопление педагогических фактов, их отбор и анализ, проверка новых методов работы, постановка экспериментов. Практическая работа продолжает сопровождаться изучением литературы.

3 этап – обобщающий. Происходит подведение итогов, оформление результатов по теме, презентация материалов на заседаниях методических объединений, педагогических советов.

4 этап – внедренческий, на котором педагог в процессе дальнейшей работы использует собственный опыт, а также занимается его распространением.

Известна истина, что получение вузовского диплома – лишь старт, а не финиш. На каком бы этапе жизненного и профессионального пути ни

находился педагог, он никогда не сможет считать свое образование завершенным, а свою профессиональную концепцию окончательно сформированной. Стать авторитетным – значит быть компетентным в вопросах, интересующих не только современное сообщество, но и педагогическое сообщество.

Для диагностики уровня готовности педагога к развитию предлагаем:

Анкета «Выявление способности преподавателя к саморазвитию»

Инструкция. Отвечая на вопросы анкеты, поставьте, пожалуйста, напротив каждого утверждения балл:

5 – если данное утверждение полностью соответствует вашему мнению;

4 – скорее соответствует, чем нет;

3 – и да, и нет;

2 – скорее не соответствует;

1 – не соответствует.

№ п/п	Утверждение	Баллы
1.	Я стремлюсь изучить себя	
2.	Я оставляю время для развития, как бы ни был занят работой и домашними делами	
3.	Препятствия стимулируют мою активность	
4.	Я ищу обратную связь, т. к. это помогает мне узнать и оценить себя	
5.	Я анализирую свою деятельность, выделяю для этого время	
6.	Я анализирую свои чувства и опыт	
7.	Я много читаю	
8.	Я активно дискутирую по интересующим меня вопросам	
9.	Я верю в свои возможности	
10.	Я стремлюсь быть более открытым человеком	
11.	Я осознаю то влияние, которое оказывают на меня окружающие люди	
12.	Я управляю своим профессиональным развитием и получаю положительные результаты	
13.	Я получаю удовольствие от освоения нового	
14.	Возрастающая ответственность не пугает меня	
15.	Я положительно отнесся бы к продвижению по службе	
Итого		

Обработка результатов

Подсчитайте общую сумму баллов.

55 и более баллов – Вы активно реализуете свои потребности в саморазвитии.

36–54 балла – у Вас нет сложившейся системы саморазвития, ориентация на развитие сильно зависит от условий.

15–35 баллов – Вы находитесь в стадии остановившегося развития.

Обработка результатов

Данные заносятся в таблицу «Обучение, развитие и саморазвитие педагога»

Анкета «Факторы, стимулирующие обучение и препятствующие развитию и саморазвитию педагогов»

Инструкция. Оцените, пожалуйста, перечисленные ниже факторы по пятибалльной шкале:

5 – «да (препятствуют или стимулируют)»;

4 – «скорее да, чем нет»;

3 – «и да, и нет»;

2 – «скорее нет»;

1 – «нет».

№ п/п	Препятствующие факторы	Оценка	Стимулирующие факторы	Оценка
1.	Собственная инерция		Методическая работа	
2.	Разочарование из-за имевшихся ранее неудач		Обучение на курсах	
3.	Отсутствие поддержки и помощи со стороны руководителей		Пример и влияние коллег	
4.	Враждебность окружающих (зависть, ревность), плохо принимающих перемены в Вас и стремление к новому		Пример и влияние руководителей	
5.	Неадекватная обратная связь с членами коллектива и руководством, т. е. отсутствие объективной информации о себе		Организация труда в школе	
6.	Состояние здоровья		Внимание руководителей к обозначенной проблеме	
7.	Недостаток времени		Доверие	
8.	Ограниченные ресурсы, стесненные жизненные обстоятельства		Новизна деятельности, условия работы и возможность экспериментирования	
9.			Занятия самообразованием	
10.			Интерес к работе	
11.			Возрастающая ответственность	
12.			Возможность получения признания в коллективе	

Подсчитайте сумму баллов и занесите в таблицу «Обучение, развитие и саморазвитие педагога»

Коэффициент развития (К) вычисляется по формуле:

$K = (K_{\text{факт}} + K_{\text{макс}}) : 2$, где $K_{\text{факт}}$ – сумма баллов, проставленных в анкетах;
 $K_{\text{макс}}$ – максимально возможное количество баллов в анкетах.

Занесите данные в таблицу:

Обучение, развитие и саморазвитие педагога

Ф.И.О. педагога	Способность педагогов к самообразованию		
		Стимулирующие факторы Активное развитие	Препятствующие факторы Не сложившееся развитие Остановившееся развитие

Этапы работы над темой самообразования

Этапы	Вид деятельности	Выступления по теме самообразования
1 год	Определение темы, знакомство с передовым педагогическим опытом, наработанным коллегами в городе, области, стране; сбор библиографии по данной теме; постановка целей и задач	Выступление с сообщением на заседании МО
2 год	Выбор теоретического материала, практических методов; формирование научной основы будущей работы	Выступление с докладом на педсовете
3 год	Адаптация теоретического материала к конкретной ситуации (подгруппе, группе, предмету); апробирование на практике выбранных методов; мониторинг, анкетирование	Выступление на семинаре в школе
4 год	Создание собственных наработок в русле выбранной темы с опорой на теоретический материал; апробация, коррекция, отслеживание результативности, рекомендации	Разработка и проведение открытых уроков
5 год	Систематизация материала по теме, обобщение, оформление в виде творческой работы, рецензирование научным руководителем, подготовка к защите	Открытые уроки, публикации в методических журналах, мастер-классы для педагогов

Исходя из методической темы школы, индивидуальной темы по самообразованию можно наметить основные направления работы по самообразованию.

Направления самообразования (например, преподавателя истории):

5.	Охрана здоровья	1. Внедрять в образовательный процесс здоровьесберегающие технологии. 2. Вести здоровый образ жизни.	Регулярно
----	-----------------	---	-----------

В качестве одного из способов и средств самоопределения и самореализации педагога, а также профессионального развития педагога, выступает индивидуальное портфолио.

Структура портфолио

1. Общие сведения:

- фамилия, имя, отчество
- образование
- специальность
- квалификация
- стаж педагогической работы
- занимаемая должность, преподаваемые предметы
- нагрузка

2. Самообразование преподавателя:

- тема самообразования и материалы по ней
- курсы повышения квалификации
- творческие работы на курсах повышения квалификации
- участие в конференциях, круглых столах, семинарах
- участие в экспериментальной работе

3. Достижения преподавателя:

- грамоты
- благодарности
- награды
- звания

4. Методическая работа:

- участие в методическом объединении организации образования
- учебные программы (государственные, авторские)
- программы итоговых и промежуточных аттестаций
- планы уроков
- анализ уроков
- контрольные, проверочные работы, тесты, лабораторные работы разработанные преподавателем
- методические разработки
- обучающие программы, презентации к урокам
- мультимедийные разработки педагога

5. Распространение передового опыта:

- открытые уроки
- выступления на семинарах, конференциях
- материалы выступлений, тексты докладов на окружных семинарах

- публикации

6. Достижения обучающихся:

- результаты участия в олимпиадах, конкурсах, конференциях
- проектные работы обучающихся
- описание творческих работ обучающихся
- показатели качества знаний обучающихся за последние 3 года
- отчеты по срезам знаний
- рейтинг обучающихся

7. Внеклассная работа:

- проекты с использованием ИКТ
- программы кружков, факультативов
- предметные недели, олимпиады, конкурсы
- задания олимпиад, интеллектуальных марафонов
- сценарии внеклассных мероприятий
- экскурсионная работа.

Если педагог не стремится к повышению своего профессионального уровня, он очень быстро истощается как педагог, хотя далеко не все это понимают. В большинстве своём преподаватели сводят своё самообразование, в лучшем случае, к прочтению газет и журналов. Время идёт вперёд, изменяются требования к занятиям, внедряются более современные педагогические технологии, появляются новые методы преподавания. Педагогу необходимо знать обо всех новинках и осваивать их. Но не все педагоги стараются повышать свой уровень. Многие попросту «плывут по течению», потому что им так удобнее, очень многие оправдывают своё нежелание учиться нехваткой времени. Поэтому в большинстве случаев самообразование педагога сводится лишь к заполнению тетрадей и написанию докладов вместо того, чтобы служить повышению профессионального мастерства учителя и его личностному развитию [6].

Самообразование предполагает развитие преподавателя как личности и профессионала, способствует повышению уровня его профессиональной компетентности и совершенствованию профессионально-личностных качеств, педагогических способностей и практических умений.

Самообразование – процесс сознательной, самостоятельной, познавательной деятельности с целью совершенствования каких-либо качеств или навыков.

Преподаватель может совершенствовать свой педагогический опыт по различным направлениям:

- в профессиональной сфере (знание своего предмета);
- в области методики преподавания (овладение современными технологиями, новыми формами и методами обучения и т.д.);
- в сфере педагогической психологии и т.п.

В ходе самообразования педагог может использовать различные источники информации: изучение литературы и материалов в сети Интернет, просмотр телепередач или видеороликов, прохождение курсов повышения квалификации, посещение семинаров и конференций, посещение занятий коллег с последующим обменом опытом, обучение в мастер-классе и т.п. При

этом преподаватель может выбрать любую форму обучения: индивидуальную или групповую, традиционную или дистанционную.

Для профессиональной деятельности педагога сегодня недостаточно просто работать в организации образования и знать свой предмет.

Для педагогической деятельности на современном уровне требований общества необходимо постоянно обновлять и обогащать свой профессиональный потенциал.

Повышение квалификации – условие жизни в современном мире. В наши дни невозможно один раз получить специальность, а потом только реализовывать свои знания и умения. Мир не стоит на месте. Он подобен лифту, который всё время движется вверх. Если ты остановился, разрыв будет только увеличиваться. Хороший специалист сегодня уже может оказаться невостребованным завтра [8].

В самообразовании педагога процесс профессионального самовоспитания чрезвычайно индивидуален. Однако в нем всегда можно выделить три взаимосвязанных этапа:

- самопознание;
- самопрограммирование;
- самовоздействие.

Самообразование процесс очень долгий и трудоемкий.

Самообразование только тогда считается законченным, когда человек становится способным к дальнейшему саморазвитию. Различные формы образовательной деятельности (курсы, семинары, педсоветы и т.д.) лишь тогда можно считать эффективными, когда они нацеливают преподавателя на творческое переосмысление содержания, которое реализуется через различные формы методической деятельности и может стать хорошей основой для дальнейшей самостоятельной работы педагога [4].

Только собственный, а не передовой педагогический опыт открывает дорогу к успеху и удовлетворенности своей работой. Опыт в чистом виде не внедряется, внедряется идея. Только тот педагог, который понимает значимость самообразования в своей профессиональной деятельности и владеет необходимыми навыками, сможет осуществить переход от педагогического воздействия к педагогическому обучению, то есть, организовать образовательное пространство с субъект-субъектными отношениями.

Как показывает практика, далеко не все преподаватели способны самостоятельно проявлять инициативу с целью переосмысления и перестройки своей деятельности. Они нуждаются в помощи по вопросу формулирования темы, составления плана, определения перспективности своей деятельности. Педагоги часто задаются вопросами:

Что обеспечивает успех моей деятельности?

Что влияет на ее результат?

Какова цель моего педагогического труда? Каков должен быть результат? Как его измерить?

Как перевести педагогические идеи, задачи на практический уровень?
И другие.

Ведущая роль в организации самообразования принадлежит методической службе.

Системная работа по организации самообразования начинается с аналитической работы, то есть с диагностики. Это позволяет выявить как слабые, так и сильные стороны психолого-педагогической и общекультурной готовности педагогов к самообразованию.

Роль методической службы на первом этапе заключается в том, чтобы на основе материалов диагностики помочь преподавателям сформулировать, откорректировать темы по самообразованию, грамотно спланировать работу.

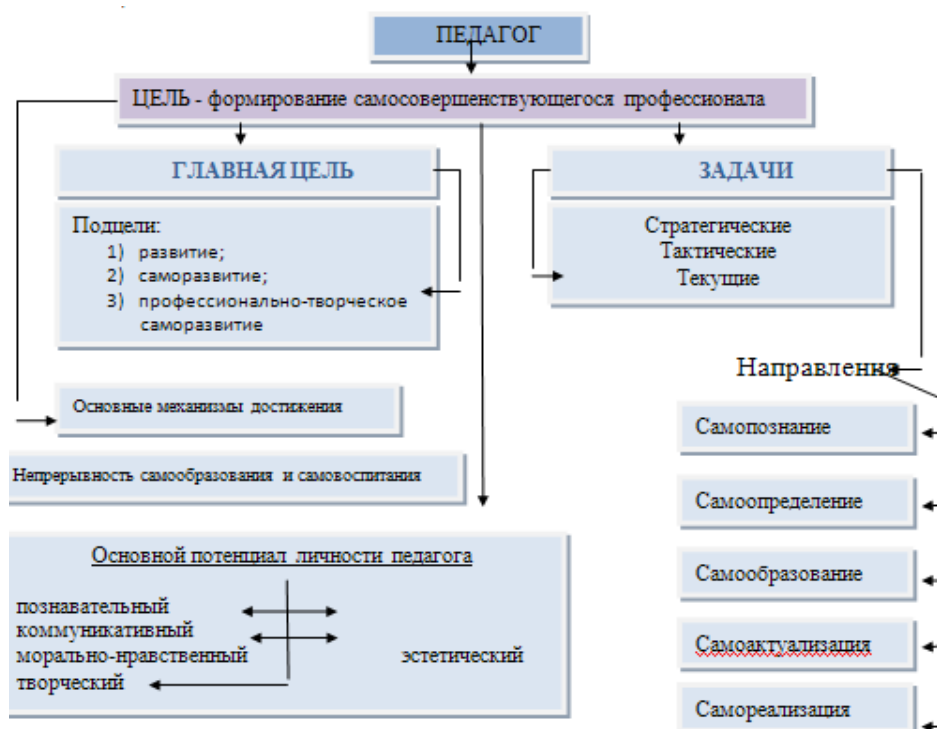
Преподавателю предоставляется возможность самому выбрать направление деятельности, которое определяется уровнем его профессионального мышления и мастерства.

Плановый характер этого процесса придаст деятельности педагога стройность, ясность. Сам план может состоять из четырех разделов:

1. Основные вопросы для изучения
2. Этапы работы над материалом по определенным вопросам
3. Практический выход (доклад, урок, методическая разработка)
4. Где, когда и как реализуется

Завершается самообразовательный процесс по определенной проблеме анализом, самооценкой эффективности выполненной работы, а в случае необходимости – корректировкой педагогической деятельности.

Чтобы работа по самообразованию позволяла системно и целенаправленно совершенствовать личность и деятельность педагогов, методические службы пользуются схемой профессионального саморазвития личности.

*Примерный план
изучения вопросов самообразования педагога*

1. Изучение личного творческого плана педагога. Оправдал ли себя план, как он сочетался с общешкольной проблемой и индивидуальной темой самообразования, как сформулированы основные вопросы, взятые для изучения в ходе самообразования. Планировалась ли исследовательская работа.
2. Чей педагогический опыт и по каким вопросам изучался в соответствии с индивидуальной темой самообразования; этапы проработки материала, какая литература изучалась: педагогическая, по психологии, методическая и др.
3. Практические выводы после проработки конкретной темы (тезисы, доклады и др.). Как отразилось изучение темы на практической деятельности (уровень преподавания, качество знаний учащихся).
4. Творческое сотрудничество (с педагогами, методистами, специалистами отдела образования).
5. Перечень вопросов, которые оказались трудными в процессе изучения литературы и опыта работы. Что предстоит сделать по их преодолению.
6. Наиболее интересные научные работы, с которыми познакомился педагог в ходе самообразования.
7. Самооценка: что дала самостоятельная работа для повышения теоретических и методических уровней, какой вывод сделал педагог о проделанной работе.
8. Дальнейшие планы педагога по самообразованию.

Алгоритм написания плана по самообразованию

1. Выбор темы. Выбор темы по самообразованию происходит на основании той проблемы, над изучением которой работает педагогический коллектив.
2. Постановка целей и задач, соответствующих целям воспитательной деятельности в учреждении.
3. Содержание деятельности по выбранной теме с указанием сроков исполнения.
 - 3.1. Повышение научно-теоретического и методического уровня педагогов-организаторов;
 - 3.1.1. Изучение нормативных документов по воспитательной работе;
 - 3.1.2. Изучение методических материалов по теме самообразования;
 - 3.1.3. Выбор, освоение инновационных технологий, авторских проектов и программ;
 - 3.1.4. Посещение семинаров, методических объединений;
 - 3.1.5. Изучение передового педагогического опыта и практики работы своих коллег.
 - 3.2. Прохождения курсов повышения квалификации.
 - 3.3. Участие в работе методических объединений, творческих группах с использованием активных форм занятий.

3.4. Апробация и внедрение инновационных технологий, авторских проектов и программ.

3.4.1. Выступление на семинарах, методических объединениях, конференциях;

3.4.2. Выявление затруднений в процессе внедрения инноваций;

3.4.3. Пути решения проблем;

3.4.4. Развитие взаимодействия и взаимосоотрудничества с внешкольными организациями воспитания и обучения.

3.5. Самоанализ и самоконтроль.

3.6. Отчеты по самообразованию.

3.6.1. Наличие наглядной демонстрации продуктов труда педагогов-организаторов (доклады, разработки мероприятий, создание авторских проектов или программ и др.);

3.6.2. Создание портфолио педагога.

Примерная документация педагога по самообразованию

Индивидуальный план по самообразованию на _____ год

Преподаватель _____

Категория _____

Организация _____

Образование (когда, какое учреждение закончил) _____

Обучение на курсах _____

Когда по какой теме _____

Индивидуальная тема по самообразованию (допускается разработка плана от 1 до 3 лет)

Цели и задачи самообразования по теме _____

Когда начата работа над темой, срок ее завершения _____

Предполагаемый опыт изучения _____

Изучение передового опыта коллег (сколько посещено уроков, внеклассных мероприятий) _____

Практическая реализация работы по теме самообразования (открытые уроки, внеклассные и внешкольные мероприятия, участие в конференциях и мероприятиях)

Практические выходы (планы – конспекты уроков, мероприятий, доклады, рефераты)

Когда и где выступал с сообщением о личном педагогическом опыте

Изучаемая литература по теме

по
окончании срока темы самообразования

План отчета по самообразованию

преподавателя _____ за 20__ - 20__ уч.г.

1. Литература, изученная по данной проблеме: _____

2. Основные направления в работе:

а) составление памяток, конспектов уроков, сборников текстов, задач, заданий, тестов и др.

б) выступления на методических объединениях по темам:

в) диагностика результатов применения новых методов и приёмов работы: _____

3. Анализ успешной реализации целей и задач, поставленных при выборе темы самообразования _____

4. Использование новых образовательных технологий, методов, приёмов как результат работы по самообразованию:

а) какие методы, формы использовали?

б) какой результат достигнут?

5. В каком направлении будут продолжать работу по самообразованию:

а) составление каталога литературы

б) обобщение диагностического материала

в) выступление на МО, педсовете и т.д.

г) обобщение опыта

АЛГОРИТМ

*Работы педагога над индивидуальной научно-методической проблемой
(исследовательская работа)*

1. Определение цели и задач:

- спрогнозировать конечный результат исходя из определённой вами цели;

- определяя цель, используйте существительные «доказательство», «обоснование», «разработка» и т.д.;

- определяя задачи, используйте глаголы «описать», «выявить», «определить», «установить» и т.д.

2. Выбор темы:

- выберите тему исходя из своих потребностей;
- определите технологию организации работы над темой;
- подумайте, какой результат вы ожидаете на каждом этапе своей деятельности.

3. Формулировка гипотезы:

- помните, гипотеза — это предположение;
- оформляя гипотезу, используйте слова: «предположим...», «допустим...», «возможно...», «что, если...», «если..., то...», «так..., как...», «при условии, что...» и т.д.

4. Составьте план организации исследования (определяем формы и методы работы):

- подготовка отчёта;
- проанализируйте результаты своей работы;
- сделайте общие выводы.

5. Оформление работы:

- оглавление;
- введение (актуальность, цель исследования, задачи, гипотеза, практическая значимость);

- основная часть (три главы, которые содержат материал по исследуемой теме);

- вывод (итог выполненной работы);
- список литературы (в алфавитном порядке);
- приложения.

6. Оформление титульного листа:

- Организация образования
- Исследовательский проект на тему
- Выполнил: (Ф.И.О.)
- Руководитель: (Ф.И.О.)

Место проведения исследования, год

Примерные темы для самообразования.

1. Формирование творческой личности.

2. Организация работы с одарёнными детьми.

3. Личностно ориентированный подход к воспитанию.

4. Формирование коммуникативной компетентности обучающихся.

5. Формирование навыков здорового образа жизни у обучающихся.

6. Формирование позитивной мотивации на здоровый образ жизни у обучающихся.

7. Игровые моменты на занятиях.

8. Развитие активности, самостоятельности, ответственности обучающихся на основе деятельностного подхода к обучению.

9. Развитие личности ребёнка, его способности, мотивация учения и учебной деятельности.

10. Изучение психологических особенностей младших школьников — важное условие повышения эффективности обучения и воспитания.

11. Формы индивидуальной работы с обучающимися в период адаптации к условиям жизнедеятельности в новом коллективе.

12. Основные формы и методы воспитания, способствующие формированию духовных ценностей обучающихся.

13. Нравственное воспитание обучающихся.

14. Этический диалог как форма нравственного воспитания.

15. Формирование нравственной самооценки обучающихся в процессе воспитания этической культуры.

16. Культурологический подход к воспитанию.

17. Формирование творческой личности.

18. Этнопедагогические основы воспитания межэтнической гармонии в многонациональной и разноконфессиональной среде.

19. Воспитание культуры межнационального общения.

20. Социально-педагогическая деятельность педагога.

21. Воспитательный потенциал средств массовой информации и коммуникации.

22. Воспитание обучающихся в процессе освоения ими компьютерных технологий.

23. Воспитание обучающихся в познавательной творческой деятельности.

24. Организация работы с одаренными детьми.

25. Личностно-ориентированный подход к воспитанию.

26. Современные технологии воспитания: сущность, опыт внедрения, перспективы развития.

27. Технология создания ситуации успеха для обучающихся.

28. Организация коллективной творческой деятельности обучающихся.

29. Туристско-краеведческая работа как одно из важных направлений деятельности педагога по воспитанию у обучающихся любви и уважения к родному краю.

30. Формирование коммуникативной компетентности обучающихся.

31. Диагностический инструментарий педагога.

32. Психолого-педагогический ключ к пониманию личности обучающегося.

33. Изучение уровня воспитанности обучающихся.

В личном плане самообразования педагога обязательно должен быть список результатов, которые должны быть достигнуты за определённый срок:

- результаты самообразования педагога на определённых этапах (самообразование непрерывно, но планировать его нужно поэтапно);

- повышение качества преподавания предмета (указать показатели, по которым будет определяться эффективность и качество);
- разработанные или изданные методические пособия, статьи, программы, сценарии, исследования;
- разработка новых форм, методов и приёмов обучения;
- доклады, выступления;
- разработка дидактических материалов, тестов, наглядностей, буклетов, брошюр;
- выработка методических рекомендаций по применению новой информационной технологии;
- разработка и проведение открытых уроков по собственным, новаторским технологиям;
- создание педагогических разработок;
- обобщение опыта по исследуемой проблеме (теме).

Результаты своей самообразовательной деятельности рекомендуем непременно презентовать вне зависимости от того, какими они получились — положительными или отрицательными. Положительные результаты сделают вас образцом в определенной сфере педагогической деятельности, отрицательные же дадут возможность другим педагогам не повторять ваших ошибок, видоизменив тем самым путь к достижению поставленной вами цели.

Презентация может осуществляться в самых разнообразных формах: выступления на различных форумах, публикации, сообщения об опыте своей работы через различные виды СМИ, собеседования с заинтересованными людьми, участие в конкурсах, смотрах, реклама на концертах, КВН, викторины, методобъединения, открытые мероприятия и др.

Рекомендации по выбору темы по самообразованию

В процессе активизации деятельности педагогов по самообразованию важна реализация дифференцированного подхода в определении основных направлений профессионального развития. Непрерывному повышению профессионального мастерства педагогов способствует правильно организованная работа по самообразованию.

Цели самообразования:

- повышение профессиональной компетентности;
- расширение педагогических и психологических знаний
- углубление знаний по методике учебных предметов;
- овладение достижениями педагогической науки, передовой педагогической практики;
- повышение общего культурно уровня преподавателя.

Для молодых специалистов:

- адаптация педагогической деятельности, осознание целей и ценностей личностно-ориентированной модели воспитания;
- обучение и развитие, формирование основ педагогического мастерства.

Для преподавателей, которые работают больше 5 лет:

- усвоение естественного цикла профессиональной деятельности;
- овладение способами проектирования и программирования учебно-воспитательного процесса с целью повышения его эффективности;
- формирование умений анализировать научно-методическую литературу;
- применение полученных знаний на практике, активизация творческих способностей.

Для опытных, творческих преподавателей:

- актуализация способностей к перепроектированию личной деятельности в контексте тенденций развития психолого-педагогической науки;
- проявление творческого потенциала педагога;
- развитие исследовательской деятельности.

Требования, которые необходимо учитывать при выборе темы по самообразованию:

- актуальность;
- учёт достигнутого уровня деятельности, интересов и требований педагогов;
- тесная связь с конкретными научно-педагогическими исследованиями и рекомендациями, с педагогическим опытом других учреждений.

Функции самообразования:

- компенсация недостатков полученного образования;
- постоянная адаптация в профессиональной деятельности, которая меняется, к ее технологиям;
- непрерывное развитие творческого потенциала личности.

Традиционные методы самообразования

1. Самостоятельная работа с литературой:

- знание источника информации;
- умение находить нужную информацию, быстро и правильно ее оценивать;
- оперативно определять ее пути и условия использования полученных данных в теоретической и практической деятельности;

2. Самостоятельные тренинги и упражнения.

3. Самостоятельные практические задания:

- разработка заданий для дальнейшего самообразования;
- шлифовка профессиональных качеств;
- проверка профессиональных качеств в практической деятельности с учетом усвоенных знаний и полученной информации.

4. Отношение:

- с коллегами;
- получение консультаций у представителей администрации организации, методической службы района, научных сотрудников.

Эффективность системы самообразования современного учителя характеризуется следующими признаками:

1. Самообразовательная деятельность, обеспечивающая личностно-профессиональный рост учителя, имеет концептуальное обоснование, осуществляется как непрерывный процесс, содержание которого направлено на самопознание и самосовершенствование учителем себя как педагога, человека, личности, индивидуальности, на овладение инновационными образовательными идеями и технологиями, способами творческой педагогической деятельности.

2. Система научно-методического обеспечения, моделирующая самообразовательную деятельность учителя, имеет в своей основе сочетание структурных (целевой, когнитивный, технологический) и функциональных (диагностический, организационно-практический, рефлексивный) компонентов; система самообразования наполнена личностно значимым содержанием, способным порождать личностные смыслы профессии и жизни; регулируется принципами ценностно-смыслового подхода, профессионализма, индивидуализации, субъектности.

3. Самообразование становится условием личностно-профессионального роста благодаря его включенности в следующие виды самообразовательной деятельности: конструирование самообразовательной программы, моделирующей профессиональную деятельность учителя; реализацию ценностно-смысловых механизмов личностно-профессионального роста; педагогическую рефлексию самостоятельной профессиональной деятельности и др., обеспечивающие эффективное функционирование и развитие самообразования как системы.

4. Педагогическая поддержка учителей в реализации ими индивидуальных программ личностно-профессионального саморазвития на основе принципов осознанной перспективы, гибкости системы самообразования, личностного подхода.

5. Научно-методическое сопровождение образовательно-воспитательного процесса в общеобразовательной школе с активным участием учителей создает условия, стимулирующие их личностно-профессиональный рост.

Таким образом, проблемы самообразования рассматриваются в контексте непрерывного образования, которое дает возможность человеку приспособляться к жизни, адаптироваться к постоянно меняющимся условиям. В основе такого подхода лежит идея повышения профессионального образования, квалификации. Реформирование современного образования предъявляет новые требования к педагогическим кадрам. Свободно и активно мыслящий, прогнозирующий результаты своей деятельности и соответственно моделирующий воспитательно-образовательный процесс педагог является гарантом решения поставленных задач.

Заключение

Самообразование связано с развитием личности, осуществляющимся на основе свободного выбора видов деятельности в процессе самореализации, формированием индивидуального профессионального стиля, активности и самостоятельности.

Перенос акцента на самообразование, актуализацию личностного момента в образовательной деятельности человека является требованием времени.

В этих условиях важно, чтобы личность самостоятельно формировала, используя различные формы образования как инструмент самореализации, самоактуализации, самосовершенствования. Поэтому необходимо осознание личностью особой роли самообразования, которое становится системообразующим фактором образовательного пространства.

Постоянное самосовершенствование - важнейший аспект труда каждого педагога. «Учитель живёт, пока учится, учитель учится, пока живёт» – эта давняя истина отнюдь не утратила своего значения.

Основополагающими моментами индивидуального образовательного маршрута являются, с одной стороны, мотивационная сфера педагога, а с другой – его индивидуальные образовательные потребности как профессионала. Таким образом, педагог выступает субъектом своего профессионального развития.

Содержательную сторону индивидуального образовательного маршрута составляет решение тех профессиональных проблем, которые актуальны не только для конкретного специалиста, но и для педагогического сообщества, которые определяются приоритетами развития профессионального образования.

Человека, своими усилиями поднявший себя на высшие уровни развития называют «сам себя сделавший». Самовоспитание и самообразование и есть управляемое личностью саморазвитие. Но саморазвитие – это процесс объективный, не зависящий от разума и воли человека, самообразование и самовоспитание – это процесс изменения человеком самого себя под влиянием собственного сознания и воли.

Литература

1. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» (Астана, 10 января 2018 года).
2. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы, утвержденная Указом Президента Республики Казахстан от 1 марта 2016 года, № 205.
3. Ахметова Г.К. Система повышения квалификации педагогических кадров в Республике Казахстан: стратегия обновления: монография / Г.К. Ахметова. — Алматы: Қазақ университеті, 2016. — 212 с.
4. Волкова О.В. Самообразование педагога. Журнал «Справочник заместителя директора школы» №2, 2011 г. <http://www.menobr.ru/materials/370/5620/>
5. Зборовский Г.Е., Шуклина Е.А. Самообразование как социологическая проблема. // Социологические исследования. 1997. № 10.
6. Иванова Т. Б. Влияние разнообразных форм самостоятельной работы на повышение профессионального уровня педагога. <http://ds0003.kokshetau.akmoedu.kz/article/view/8bd6379fed6d2def99b93b8e9a6d2a72.html>
7. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 208 с.
8. Корнеева М.Н. Самообразование педагогов-главный ресурс повышения профессионального мастерства. <http://pedkopilka.ru/pedagogika/samobrazovanie-pedagoga.html>
9. Куприянова Г.В. Индивидуальный образовательный маршрут. Индивидуализация в современном образовании. Ярославль. 2001.
10. Насипов А.Ж. Культура самообразования личности: структура, критерии, показатели и уровни развития. Письма в Эмиссия.Оффлайн, 2011 The Emissia.Offline Letters. Электронное научное издание (научно-педагогический интернет-журнал)
11. Терейковская Т.В. Обновление системы повышения квалификации педагогов в Казахстане: курсы новой формации// Методист. -2015, №9.
12. Фадеев С.А. Формирование профессионально-педагогической культуры специалиста в системе непрерывного, многоступенчатого образования: Дис. .. канд. пед. наук: 13.00.08 / Калуга, 2004. – 232 с.
13. Формирование профессиональной культуры учителя. / Под ред. Слостенина В.А. - М., 2000.
14. Щукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Щукина Г.И. – М.: Педагогика, 2006. – 216 с.

Содержание

Введение	81
1 Роль культуры познания в самообразовании личности	83
2 Самообразование и развитие личности: структура, критерии, показатели и уровни развития	99
3 Культура познания: личный план самообразования и развития	115
4 Методические рекомендации по организации самообразования и развития познавательной культуры личности	135
Заключение	157
Список использованной литературы	158

**«ТАНЫМ МӘДЕНИЕТІ:
ӨЗДІГІНЕН БІЛІМ АЛУ ЖӘНЕ ДАМУДЫҢ ЖЕКЕ ЖОСПАРЫ»
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
«КУЛЬТУРА ПОЗНАНИЯ: ЛИЧНЫЙ ПЛАН САМООБРАЗОВАНИЯ И
РАЗВИТИЯ»**

Басуға 11.12.2018 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 10

Подписано в печать 11.12.2018 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 10